Pielikums Nr.1
Ievads

STATISTIKAS DATI PAR AUDŽUĢIMENĒM UN AIZBILDŅIEM

Saskaņā ar pieejamiem VBTAI un Labklājības ministrijas publicētajiem datiem.

1. **Bērnu skaits ārpusģimenes aprūpē** (2012 - 2016)

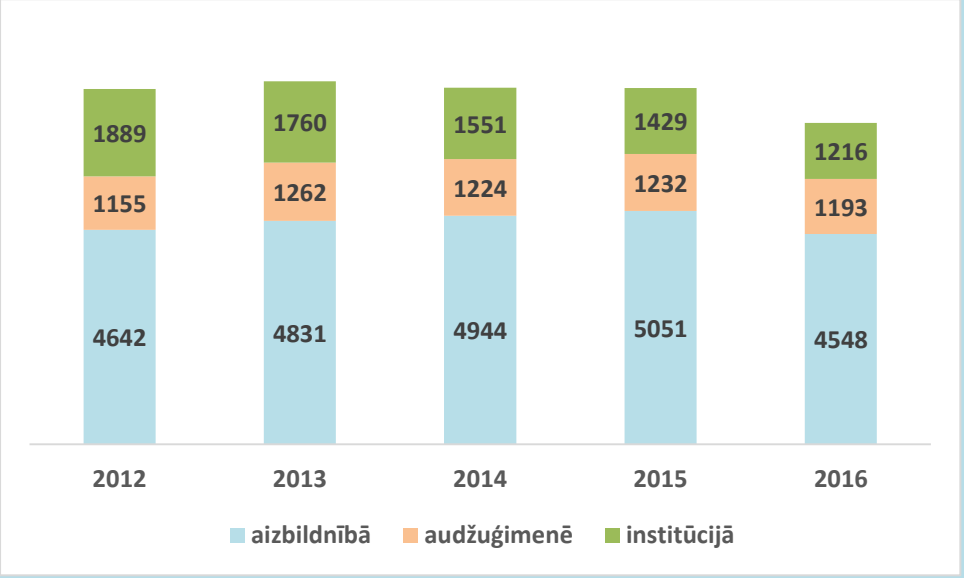

2. **Bērnu skaits, kuri pārskata gada** (2013-2016) **laikā ievietoti ārpusģimenes aprūpē**

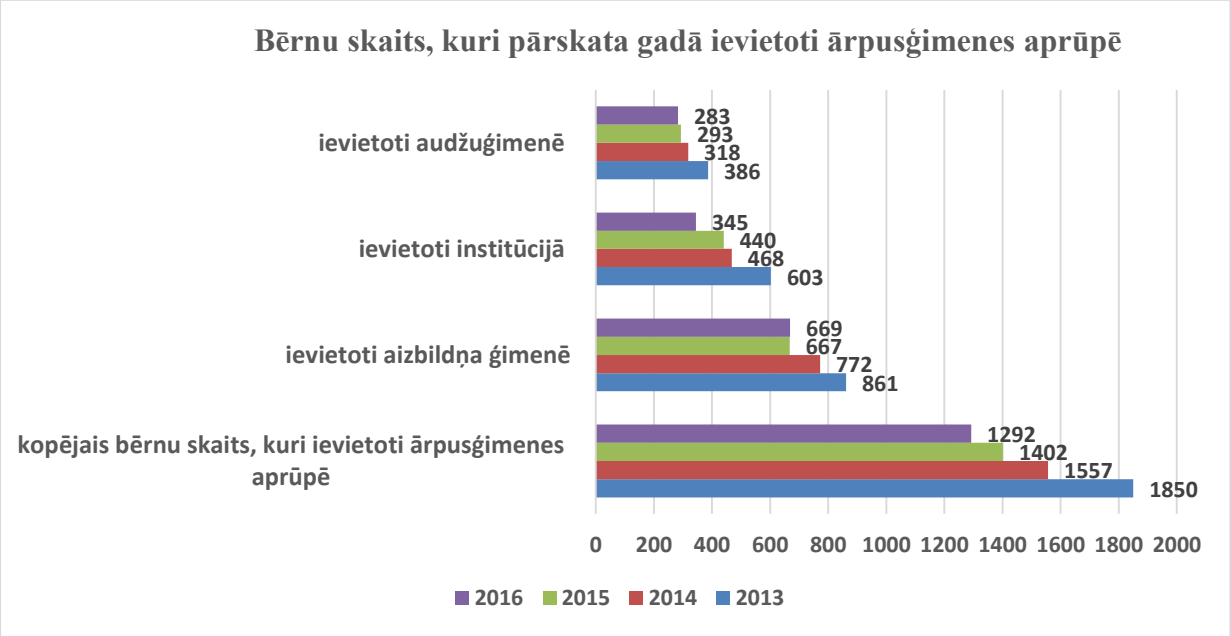

3. **Audžuģimeņu un aizbildņu kopējais skaits** (2012-2015)

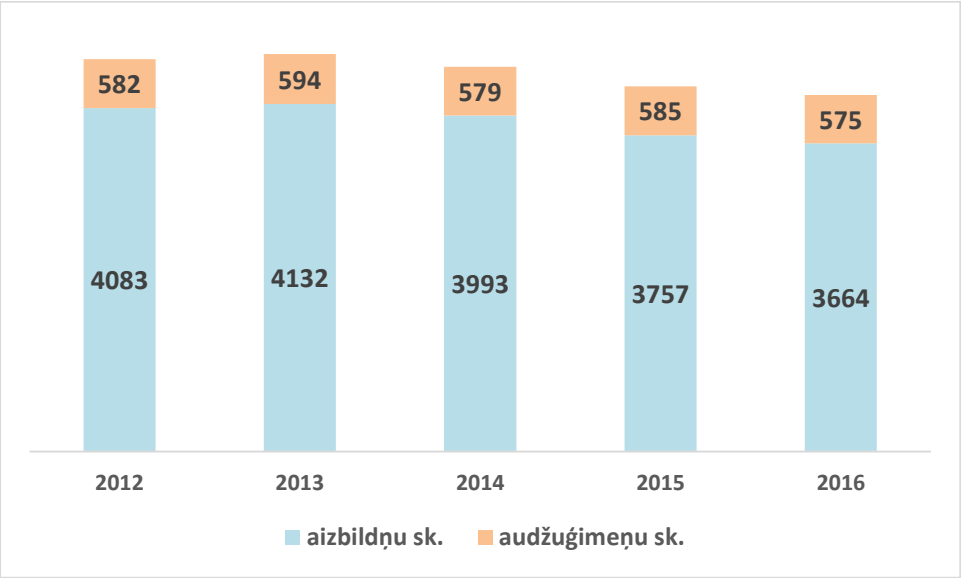

4. **Kopējais aizbildņu skaits** - vecvecāki, citi radinieki, citas personas (2016)

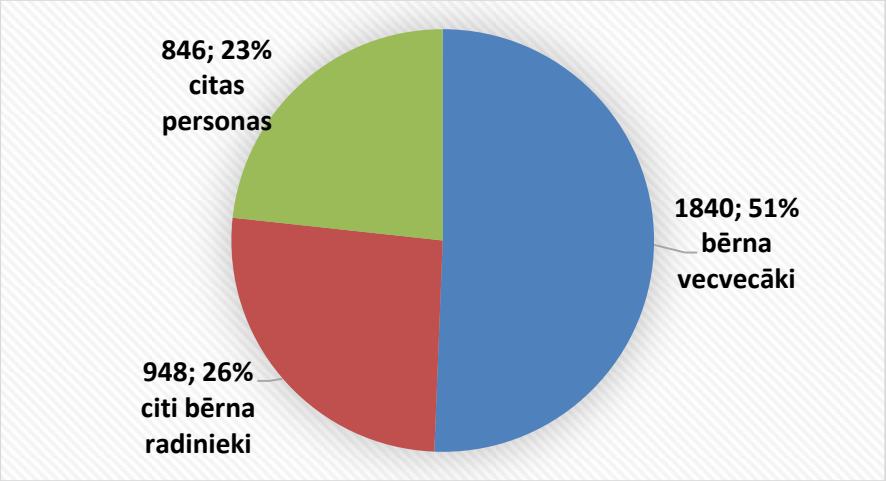

5. **Jauniecelto aizbildņu skaits 2016.gadā**- vecvecāki, citi radinieki, citas personas

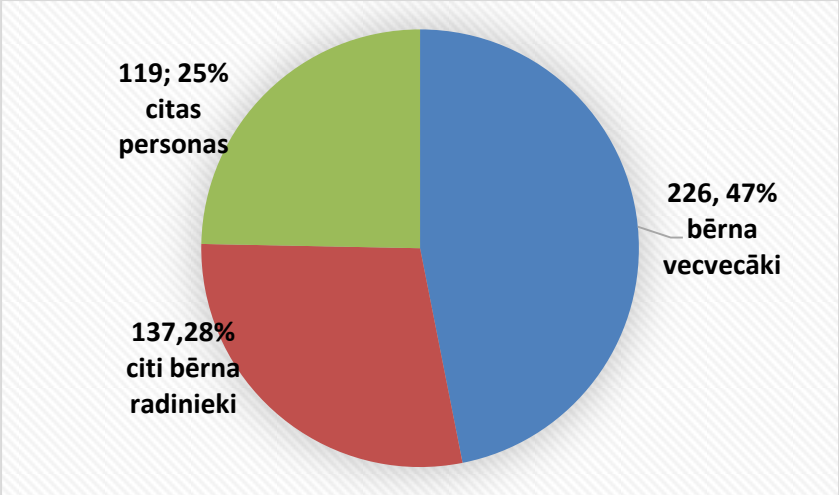

6. Audžuģimeņu skaits, sadalījumā pa:

6.1. aktīvajām* un *neaktīvajām (kurās nav ievietots bērns) **audžuģimenēm** (2013-2016)

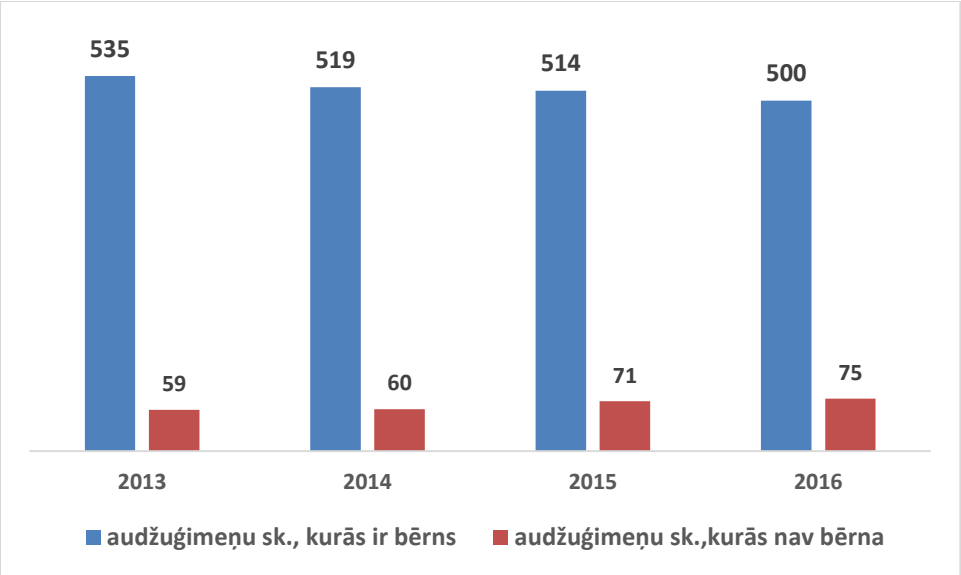

***6.2.* pa reģioniem** (uz 01.04.2017)

	Rīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale	Kopā
Audžuģimeņu skaits	65	152	139	127	87	570
Bērnu skaits	107	336	233	241	244	1161

***6.3.* pēc ievietoto bērnu skaita** (uz 10.05.2017)

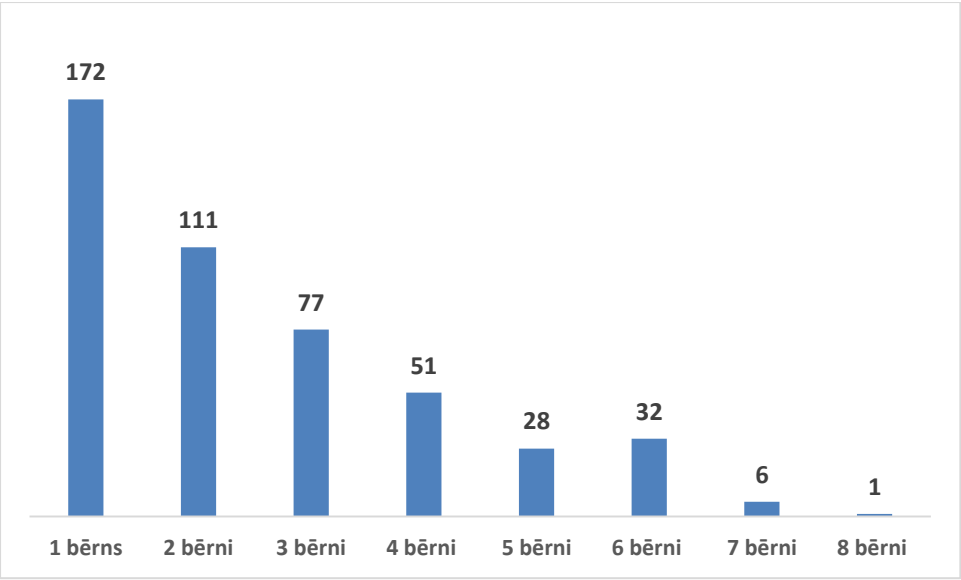

Vidējais bērnu skaits ģimenē 2.5 bērni

6.4. pēc **piešķirtā, atņemtā un izbeigtā statusa** (2012-2016)

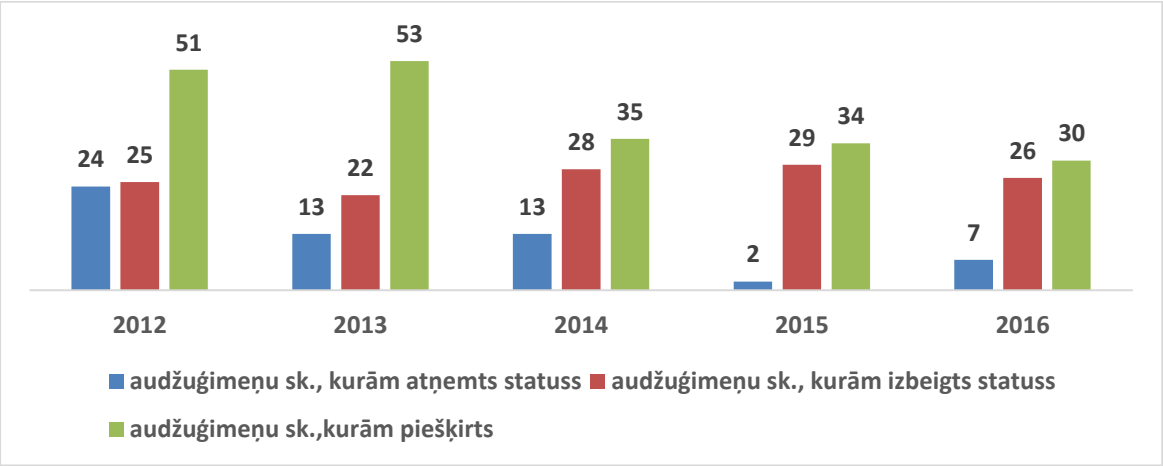

7. Bērnu turpmākā aprūpe pēc aprūpes audžuģimenē un aizbildņa ģimenē izbeigšanas

7.1. **pēc aprūpes audžuģimenē izbeigšanas** (2015-2016; 2015.gadā kopā – 267 bērni; 2016.gadā kopā – 356 bērni)

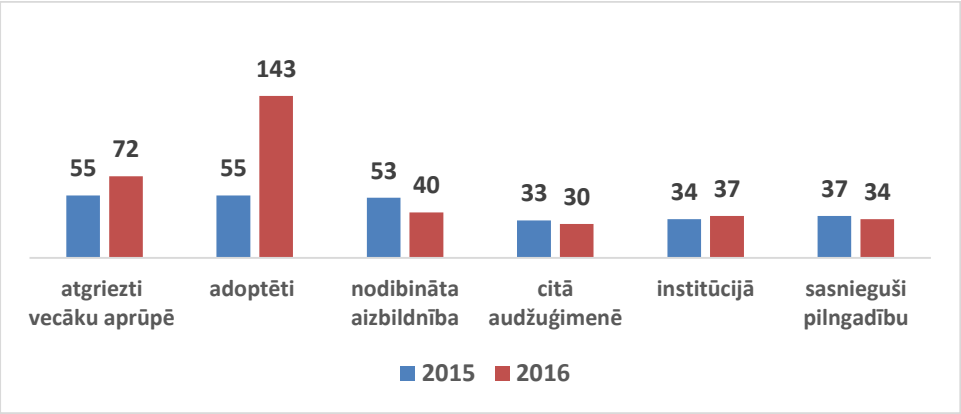

7.2. **pēc aprūpes aizbildņa ģimenē izbeigšanas** (2015-2016; 2015.gadā kopā – 682 bērni; 2016.gadā kopā – 761 bērns)

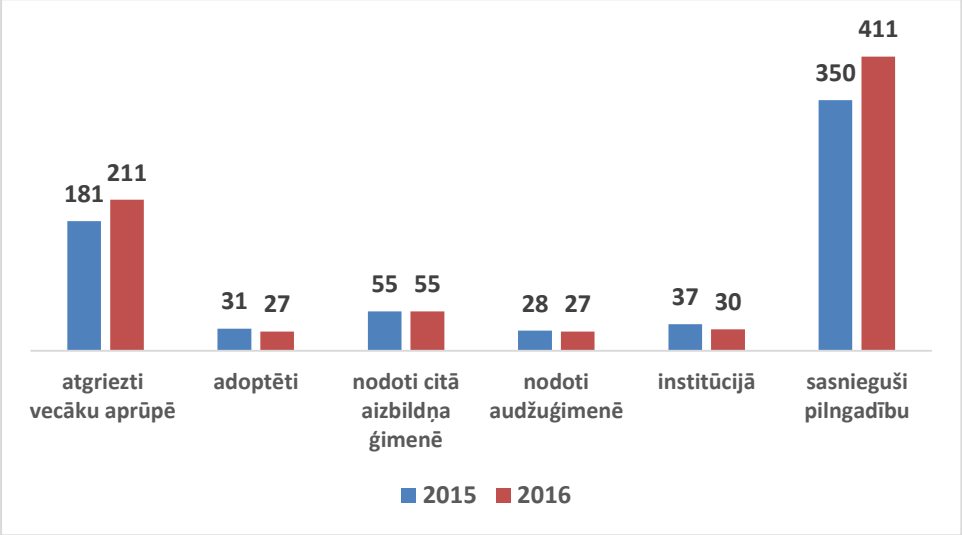

8. Aizgādības tiesību pārtraukšana un atjaunošana:

8.1. **personu** (vecāku, aizbildņu) **un bērnu, kuru vecākiem pārtrauktas aizgādības tiesības, skaits** (2012-2016)

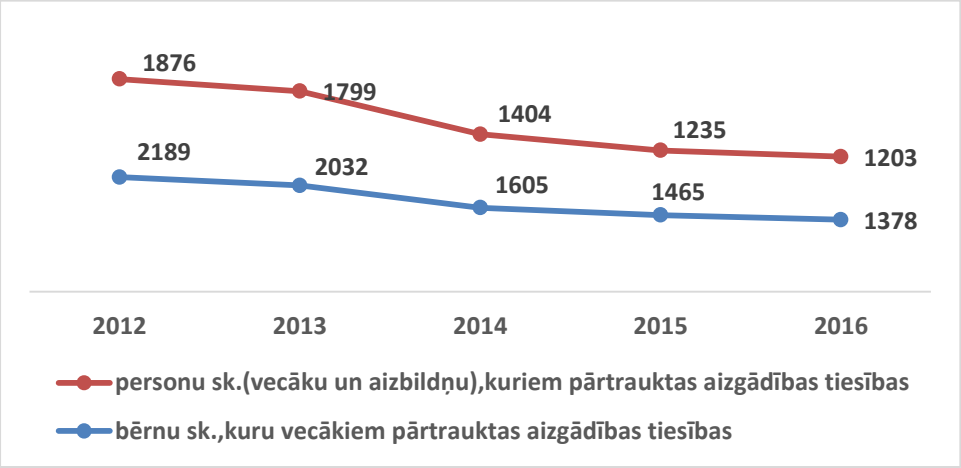

8.2. Bērnu skaits, kuru vecākiem pārtrauktas aizgādības tiesības, sadalījumā pa vecuma grupām (2012-2016)

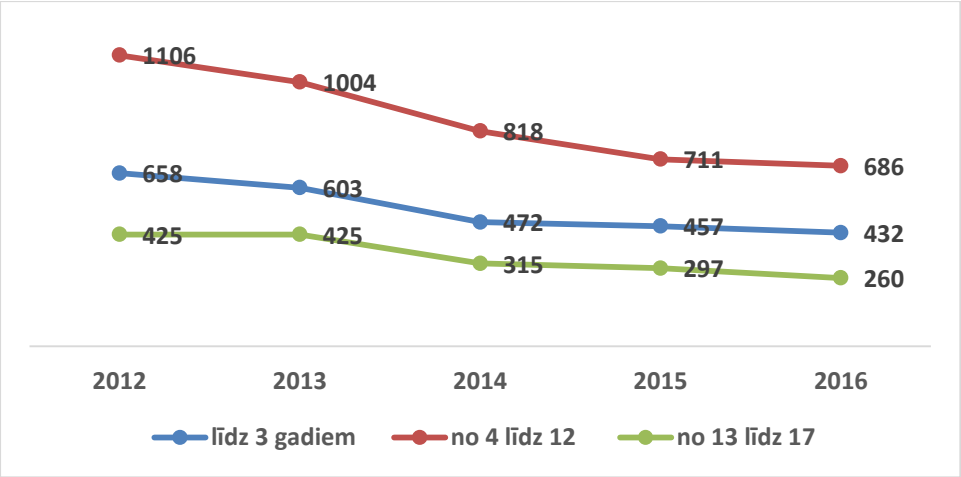

8.3. Pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana

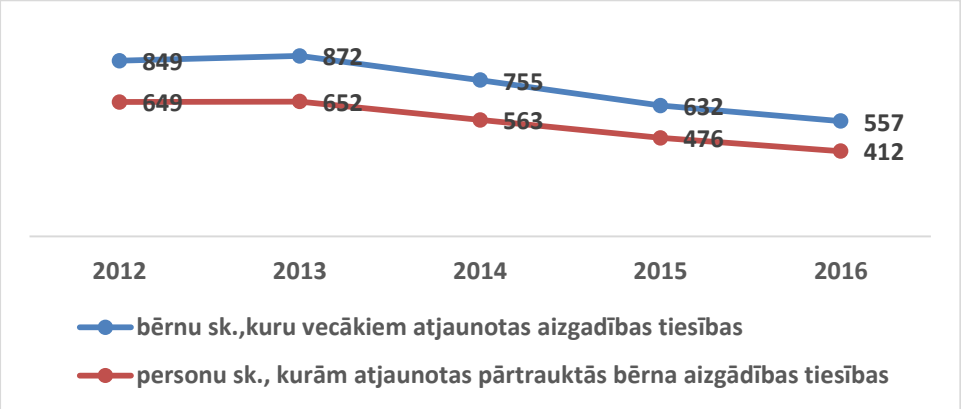

Informāciju sagatavoja: Linda Zīverte

Pielikums Nr.2

Ievads

PĀRSKATS PAR DARBA VIZĪTĒM ČEHIJĀ UN SOMIJĀ

1. ČEHIJA

Pārskatā apkopota informācija par audžuģimeņu aprūpes sistēmu Čehijas Republikā un komandējuma dalībnieku atziņas, domājot par Latvijas audžuģimeņu aprūpes sistēmas pilnveidi.

Informācija par komandējumu

Iepazīšanās ar Čehijas Republikas (CZ) audžuģimeņu sistēmu notika Latvijas SOS - bērnu ciematu asociācijas organizēta komandējuma ietvaros (09.-10.03.2017.).

Komandējumā piedalījās pārstāvji no Latvijas SOS - bērnu ciematu asociācijas (L.Zīverte, L.Skutāne), Sociālo pakalpojumu aģentūras (G.Filatova), Labklājības ministrijas (L.Āboliņa, B.Stankēviča), Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (V.Gluščenko), Rīgas pašvaldības (R.Klimkāne, K.Jasinkevičs).

Vizītes ietvaros notika tikšanās ar CZ Sociālo lietu ministriju, nevalstisko organizāciju "Good Family", Morāvijas reģiona pašvaldību un Čehijas SOS - bērnu ciematu asociāciju Brno.

Pamatdati par Čehijas Republiku

CZ - kopējais iedzīvotāju skaits apm. 10 milj.; teritoriāli administratīvais iedalījums – 14 reģioni, katrs reģions sīkāk iedalās pašvaldībās; kopā CZ 200 pašvaldības. Reģions ir pilnvarots nodrošināt būtiskas funkcijas.

Minimālā darba alga – apm. 400 EUR

Vidējā darba alga – apm. 1000 EUR

Ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits CZ:

- 11 000 audžuģimenēs
- 5040 īstermiņa jeb krīzes audžuģimenēs
- 3000 aizbildnībā
- 4200 citu personu aprūpē
- 9000 institūcijās (t.sk. mazie bērni - 1200; krīzes centros - 800; institūcijās bērniem ar īpašām vajadzībām - 5040; bērnu namos - 6500)

CZ atbildība par ārpusģimenes aprūpi ir sadalīta starp 3 ministrijām – Sociālo lietu, Izglītības un Veselības. Piemēram, 0-2 gadu vecumam bērnu aprūpes institūcijas (līdzīgi kā LV – VSAC) ir Veselības ministrijas kompetence, audžuģimeņu aprūpe ir Sociālo lietu ministrija, bērnu nami – Izglītības ministrija.

Attiecībā uz audžuģimeņu aprūpi, būtiskas izmaiņas CZ piedzīvoja 2014.gadā, kad tika pieņemtas izmaiņas normatīvajos aktos. Izmaiņas būtiski palielināja finansējumu audžuģimeņu darbībai (atalgojums, līdzekļi bērnu uzturam, atbalsts, finanses aprūpes organizēšanai) un nostiprināja t.s. *īstermiņa jeb krīzes audžuģimenes* formu. Iemesls, kāpēc CZ ieviesa pārmaiņas sistēmāl krīze audžuģimeņu darbībā, kā arī ļoti liels bērnu skaits aprūpes institūcijās. Lai risinātu šo problēmu, tika nolemts stiprināt tieši īstermiņa jeb krīzes audžuģimenes.

Viena no CZ specifiskām iezīmēm, ka finansējumu nodrošina valsts (finansējums, kas nepieciešams audžuģimeņu aprūpei, nenāk no pašvaldību budžeta).

CZ nav vairāku audžuģimeņu specializāciju dalījuma. Ir īpaša audžuģimeņu forma – īstermiņa audžuģimenes, un tad ir ilgtermiņa audžuģimenes, kas var būt gan bērna radinieki, gan arī ne-radinieki. Tāpat CZ ir aizbildņi un aprūpes institūcijas.

Ilgstošā audžuģimene, kas ir bērna radinieki, nesaņem algu (kā tas ir krīzes jeb īstermiņa audžuģimenes gadījumā). Ilgstošai audžuģimenei, kas ir bērna radinieki, nav jāiziet 42 h sākotnējā apmācība, bet pēc statusa iegūšanas ir obligātas 24 h ikgadējas apmācības.

Aizbildnība – bērna radinieki. Aizbildnības gadījumā bērna vecāki nav bērna likumiskie pārstāvji. Bērna uzturlīdzekļus maksā vecāki (alimenti; uzturlīdzekļu piedzīšana).

Audžuģimeņu aprūpes (gan radinieki, gan ne-radinieki) gadījumā bērna likumiskais pārstāvis ir pašvaldība (LV gadījumā – bāriņtiesa).

Atalgojums audžuģimenēm

Visas audžuģimenes CZ saņem atalgojumu. Krīzes jeb īstermiņa audžuģimenēm tas ir vislielākais, jo ģimenei jābūt pieejamai 7d/24h. Ilgtermiņa audžuģimene (kas nav bērna radinieki) saņem atalgojumu 300 EUR apmērā pirms nodokļu nomaksas. Audžuģimeņu atalgojuma veids ir līdzīgs kā alga (kaut oficiāli klasificēts kā sociālais pabalsts; *taxable social benefit*), proti, par to tiek iekasēti nodokļi. Atalgojuma izmaksu administrē Valsts nodarbinātības aģentūra. Audžuģimene var strādāt normālu algotu pamatdarbu citā vietā. Atalgojums audžuģimenei mainās atkarībā no bērnu skaita; īstermiņa audžuģimenēm tas ir lielāks, ilgtermiņa – mazāks; ilgtermiņa audžuģimenei, ja ir 3 bērni, atalgojums līdzīgs kā īstermiņa audžuģimenei.

Audžuģimenes saņem arī vienreizējos pabalstus, piemēram, kad bērns ienāk ģimenē, kad bērns dodas patstāvīgā dzīvē.

Tāpat katrai audžuģimenei CZ valsts piešķir finansējumu 1775 EUR apmērā atbalsta pakalpojumu saņemšanai. Atbalsta pakalpojumu grozā ietilpst – regulārs sociālā darbinieka atbalsts; 24 h ikgadēja obligāta apmācība; 14 brīvdienas gadā, kad tiek nodrošināts aizvietotājģimenes pakalpojums, u.c.

CZ prakse liecina, ka visgrūtāk atrast audžuģimeni jauniešiem, bērniem ar īpašām vajadzībām, lielām brāļu un māsu grupām, minoritātēm (romi).

Īstermiņa jeb krīzes ģimene:

- 2014.gadā CZ apm. 20 krīzes ģimenes, 2017.gadā CZ kopumā 650 īstermiņa/krīzes audžuģimenes (kapacitāte 800 bērni);
- maksimālais bērna uzturēšanās laiks – līdz 1 gadam (atsevišķos gadījumos bērna uzturēšanās laiks var tikt pagarināts, ja ir kādi īpaši apstākli, iekavējusies dokumentu kārtošana, u.tml.);
- jābūt gatavai jebkurā laikā (24/7) uzņemt bērnu. Latvijas situācijas kontekstā īstermiņa jeb krīzes ģimene aizvietotu krīzes centru;
- krīzes audžuģimene var būt ģimene bez iepriekšējas pieredzes audžuģimeņu darbībā;
- nevar izvēlēties bērnu;
- likumdošana nenosaka ierobežojumus krīzes jeb īstermiņa audžuģimenes (tāpat kā ilgtermiņa audžuģimenei) vecāku vecumam un bērnu skaitam;
- īstermiņa jeb krīzes ģimenē savi bērni nevar būt jaunāki par 8 gadu vecumu;
- tiesības uz 14 apmaksātām brīvdienām gadā;
- vidējais bērnu skaits 75-80 % krīzes jeb īstermiņa audžuģimenēs - 1 bērns;
- lai bērns nonāktu īstermiņa jeb krīzes ģimenē, nepieciešams tiesas lēmums;
- kamēr bērns ir krīzes ģimenē, bērnam tiek meklēt ilgtermiņa pastāvīgas aprūpes risinājums – atkalapvienošanās ar izcelsmes ģimeni, adopcija, ilgtermiņa audžuģimene, aizbildnība, aprūpes institūcija;
- 70 no 300 bērniem atgriežas izcelsmes ģimenē, 20 % nonāk adopcijā, 10 % institūcijā, daļa nokļūst ilgstošā audžuģimenē;
- no īstermiņa audžuģimenes bērni ļoti bieži atgriežas izcelsmes ģimenē; arī no ilgtermiņa audžuģimenes bērni atgriežas izcelsmes ģimenē, bet tas ir ļoti reti. Šajos gadījumos tiek rūpīgi izvērtēta ģimenes motivācija, spējas. Īstermiņa audžuģimenes gadījumā pašvaldības sociālais dienests intensīvi strādā ar bērna vecākiem. Īstermiņa audžuģimenes uzdevums ir veicināt, lai bērns atgriežas pie saviem vecākiem, un audžuģimenei ir jāveicina šīs attiecības;
- viena no prasībām īstermiņa audžuģimenei ir apņemšanās veicināt attiecības ar bērna vecākiem, izcelsmes ģimeni;

- lēmumu par pastāvīgas aprūpes risinājumu pēc bērna uzturēšanās īstermiņa jeb krīzes ģimenē pieņem reģions, taču lēmums tiek balstīts uz īpašas Padomes sniegtiem ieteikumiem;
- īstermiņa jeb krīzes ģimenes pakalpojums tiek finansēts no valsts;
- atbildība par bērna, kurš nonācis audžuģimenē, gadījuma vadību tiek dalīta starp trim pusēm – audžuģimeni, pašvaldības sociālo darbinieku un NVO, kura sniedz atbalstu, sociālo darbinieku;
- lai iegūtu krīzes jeb īstermiņa audžuģimenes statusu, ir jāapgūst 72 stundu sagatavošanas apmācību programma (kā arī viss atlases process, kas līdzīgs LV procesam – iesniegums, izziņas, psihologa izvērtējums, apmācības); apmācības tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem;
- kad krīzes jeb īstermiņa audžuģimene ir ieguvusi statusu, tai ir jāiziet ikgadējā apmācība 24 stundu apjomā (*follow up*); apmācības tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem. Šī ikgadējā apmācība tiek pielāgota katras ģimenes vajadzībām;
- krīzes jeb īstermiņa audžuģimene saņem algu, kas palielinās, atkarībā no bērnu skaita. Atalgojuma veids ir kā alga, t.i. par to nomaksā nodokļus. Algas izmaksu administrē valsts nodarbinātības aģentūra, automātiski ieturot nodokļus. Krīzes jeb īstermiņa audžuģimene saņem algu arī tad, kad tajā nav bērnu, bet parasti šīs ģimenes "nestāv" tukšas;
- finansējums – alga; uzturnauda; atbalsts; vienreizējie pabalsti (piem., bērnam ienākot ģimenē);
- 2014.gadā, kad tika ieviestas izmaiņas, lai uzlabotu krīzes jeb īstermiņa audžuģimeņu darbu un skaitu, notika arī vērienīga ģimeņu piesaistes kampaņa;
- Salīdzinājumam – ja bērns nonāk institūcijā, 10 bērni no 100 paliek institūcijā; ja bērns nonāk audžuģimenē - 2 bērni no 100 nonāk institūcijā;
- Par to, kurā īstermiņa audžuģimenē nonāks bērns, lēmumu pieņem pašvaldības sociālais darbinieks.

Apmācības un izglītība - audžuģimeņu un adoptētāju apmācība ir 48 stundas (viena un tā pati programma), bet krīzes jeb īstermiņa audžuģimenes apmācība - 72 stundas. CZ pastāv vairākas apmācību programmas, valsts ir noteikusi vispārīgos standartus, tēmas, saturu, principus. CZ programmu kvalitāti monitorē Valsts Inspekcija.

Kad audžuģimene (t.sk., krīzes jeb īstermiņa audžuģimene) ir ieguvusi statusu, tai ir jāiziet ikgadējā apmācība 24 stundu apjomā (*follow up*); apmācības tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem. Šī ikgadējā apmācība tiek pielāgota katras ģimenes vajadzībām. 24 h obligātā apmācība attiecas gan uz īstermiņa, gan ilgtermiņa audžuģimenēm (t.sk. arī audžuģimenēm, kas ir bērna radinieki). Arī aizbildņi katru gadu iziet apmācību 24 stundu apjomā (*follow up training*). Viens no piemēriem, kā aizbildņi tiek motivēti – ejot apmācībās, tiek nodrošināta 3 stundas bērna pieskatīšana.

Reģistrs – katram reģionam ir savs bērnu un audžuģimeņu reģistrs. Reģiona atbildība ir to uzturēt un aktualizēt. Visiem datiem, kas ir reģistrā, ir jābūt dokumentāli pamatotiem, tāpēc katrai ģimenei ir sava dokumentu mape (fails). Par katru audžuģimeni tiek apkopota plaša informācija (izziņas, ģimenes vēsture, speciālistu atzinumi, u.tml.). Ir divi reģistri - īstermiņa jeb krīzes ģimenēm un ilgtermiņa ģimenēm. Īstermiņa jeb krīzes audžuģimenes ir reģistrā visu laiku, ilgtermiņa - tikai tad, kad ir brīvas. Viena un tā pati persona var vienlaicīgi būt adoptētāju un ilgtermiņa audžuģimeņu reģistrā, bet nevar vienlaicīgi būt ilgtermiņa un īstermiņa audžuģimeņu reģistrā. Datiem, informācijai, kas ievadīta datu bāzē ir jābūt dokumentāli pamatotai.

Savietošanas jeb *matching* process – kad ir situācija, kad bērnam jārod ilgtermiņa ārpusģimenes aprūpes risinājums (piemēram, pēc uzturēšanās krīzes jeb īstermiņa ģimenē), tiesa pieņem lēmumu. Tiesai ir filiāles reģionos, katrā filiālē ir nodaļa, kas strādā ar bērnu lietām. Tiesa pieņem lēmumu, balstoties uz īpašas Padomes (*Advising Council*) ieteikumiem. Tā ir Padome, kurā kopā nāk dažādi speciālisti, un, izvērtējot dažādas audžuģimenes un bērna lietu, sagatavo ieteikumu tiesai par konkrētu risinājumu, tajā skaitā konkrētu audžuģimeni, kurā bērns ievietojams. Savietošanas process notiek reģiona līmenī. Padome ņem vērā dokumentus un izvēlas vairākus variantus. Padomes sastāvā ir dažādi speciālisti. Izvēle notiek balsošanas veidā. Galvenais uzstādījums ir atrast bērnam labāko ģimeni. Ir ļoti reti gadījumi, kad tiesa neapstiprina Padomes lēmumu.

Padome iesaistās tajos gadījumos, kad bērnam ir jāmeklē ilgtermiņa aprūpes risinājums. Lēmuma pieņemšanā tiek ņemts vērā arī bērna vecāku lēmums. Tiesa arī izvērtē vecāku reālo iesaistīšanos bērna aprūpē, audzināšanā, attīstības vajadzību apmierināšanā.

Atbalsta sistēma audžuģimenei:

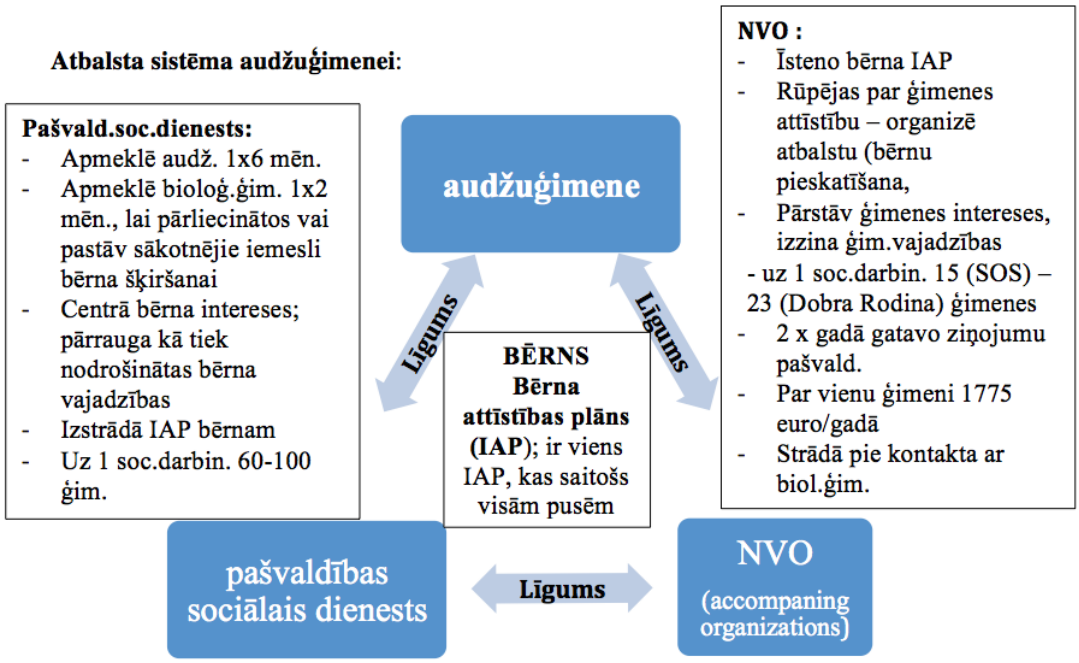

Līgums ir viens, to paraksta trīs puses (dienests, NVO un audžuģimene) – Līgums nosaka sadarbību, tās ilgumu, pakalpojumu standartu, minimālo grozu, u.c.

Situācijā, kad bērns jāšķir no ģimenes, sociālajam darbiniekam ir pieeja īstermiņa jeb krīzes ģimeņu reģistram un viņš zvana vai nu ģimenei, vai NVO.

Audžuģimenei: Jānodrošina bērna attiecības ar izcelsmes ģimeni.

Pašvaldības sociālais dienests:

- Uzdevums atrast bērnam labāko pastāvīgas aprūpes risinājumu;
- Pašvaldība monitorē bērna situāciju audžuģimenē (ilgtermiņa – 1x gadā);
- Pašvaldībai ir jānodrošina 24 h sociālais darbinieks, kas iesaistās gadījumos, kad bērns jāizņem no ģimenes. Tas var notikt jebkurā diennakts laikā. Sociālais darbinieks gatavo dokumentus, viņam ir pieejama datu bāze, viņš var atrast īstermiņa audžuģimeni. Parasti ir nedēļa, lai pieņemtu lēmumu, bet to var arī izdarīt 24 h laikā. Policijai arī ir tiesas pilnvara.

NVO: Tiek akreditēts pašvaldības līmenī (*mandate from municipality*; LV gadījumā - reģistrēts Sociālo pakalpojumu reģistrā; Sociālo pakalpojumu sniedzējs). Viens no galvenajiem nosacījumiem NVO akreditācijai ir darbinieku kvalifikācija un izglītība.

Katra NVO saņem naudu 1 gadu uz priekšu, finansējumu var saņemt tikai par noslēgtajiem Līgumiem. Finansējumu nodrošina valsts. Uzraudzība: NVO 2x gadā sūta izvērtējuma ziņojumu pašvaldības sociālajam dienestam.

Finansējums: valsts nodrošina finansējumu atbalstam 1775 EUR/gadā, tas iekļauj sociālā darbinieka algu; audžuģimeņu apmācības (24 h/gadā) – apmācību plāns tiek izstrādāts katrai ģimenei individuāli; supervīziju; aizstājējģimenes pakalpojumu, ja saslimst, ja dodas atvaļinājumā (tiesības uz 14 apmaksātām dienām gadā) - katru gadu katrai ģimenei tiek sastādīts brīvdienu plāns, nodrošinot aizvietošanu.

Viena no lielākajām NVO, kas sniedz atbalstu audžuģimenēm, ir "Dobra Rodina". Organizācijai ir centri visos 14 valsts reģionos. Tā sniedz atbalstu 700 audžuģimenēm (tai skaitā 70 īstermiņa jeb krīzes ģimenēm), kurās kopumā dzīvo 1200 bērni.

CZ atziņas – ar katru gadu pieaug audžuģimeņu motivācija mācīties. Īpaši augsti motivētas ir īstermiņa jeb krīzes audžuģimenes (ilgtermiņa grūtāk motivēt)

Morāvijas reģions

Iedzīvotāju skaits reģionā – 1 miljons

1528 bērnu ĀĢA, no tiem 60 bērni ar veselības problēmām

1570 – cilvēki, kuri aprūpē bērnus (radinieki un ne-radinieki)

2016.gads – īstermiņa aprūpē 70 bērni (vairāk kā puse 0-1 g.vec.); adopcijā 26 bērni; ilgtermiņa aprūpē 28 bērni.

Morāvijas reģionā 74 īstermiņa audžuģimenes (90 bērni); brīvas 15 īstermiņa audžuģimenes.

Jo mazāks bērns, jo īsāks uzturēšanās laiks īstermiņa aprūpē (0-6 mēneši t.i. 6 mēneši; vecāki bērni - 9 mēn. un vairāk)

SOS ciemati Čehijā

CZ SOS dibināts 1969.gadā. Pirmais ciemats uzcelts 1970-tajos gados. CZ ir 3 SOS ciemati – KarloviVari, Halčo, Brno. CZ nekad nav bijušas SOS mammas, bet audžumammas (t.i., SOS nedarbojās kā institūcija). Izmaiņas 2012.gadā – sāka fokusēties uz prevenciju, atvēra 2 ģimeņu stiprināšanas projektus ar mērķi stiprināt vecāku no sociālā riska ģimenēm kapacitāti; kļūst par *Aģentūru*, lai atbalstītu audžuģimenes, izveido pusceļa māju (to reģistrē kā pakalpojumu).

Specifika un niša – vairāki vienas ģimenes bērni un ilgtermiņa audžuģimeņu aprūpe. Brno ir tikai 2 īstermiņa jeb krīzes ģimenes.

SOS CZ finanses – subsīdijas no valsts; ziedojumi (individuālie – regulārie un sporādiskie; korporatīvie atbalstītāji , lielākais - Hyndai), ienākumi no saimnieciskās darbības - īpašumu izīrēšanas; apmācību pakalpojumu sniegšanas dažādām mērķa grupām).

SOS Brno – 44 līgumi ar audžuģimenēm ciematā un ārpus ciemata (77 bērni), tai skaitā 9 ģimenes ciematā un 2 īstermiņa ģimenes; no ilgtermiņa ģimenēm – ½ ir radinieki; ½ ne-radinieki. Maksimālais bērnu skaits ģimenē 5 bērni; jaunākajam 15 mēneši, vecākajam 23 gadi. Tālākā ģimene dzīvo 50 km attālumā. Audžuģimenes vai nu pašas izvēlas slēgt līgumu, vai arī tas notiek caur pašvaldības sociālo darbinieku. Tas ir trīspusējs Līgums: SOS – audžuģimene – pašvaldība (Līgumu apstiprina pašvaldība). Bez pašvaldības apstiprinājuma nevar saņemt subsīdijas. Pamatojoties uz šo Līgumu, var sākt sniegt pakalpojumu. SOS nodrošina kompleksu pakalpojumu grozu – sociālais pedagogs, ģimenes asistents (CZ ģimenes asistentiem jāiziet obligāts apmācību pamatkurss + prakse). SOS sociālā darbinieka kapacitāte – 15 ģimenes 1 sociālajam darbiniekam. 2017.gada martā Morāvijas pašvaldība SOS atzinusi par labāko pakalpojumu sniedzēju reģionā.

Latvijas delegācijas dalībnieku priekšlikumi un atziņas

Par audžuģimeņu klasifikāciju un iedalījumu

- Čehijas audžuģimeņu sadalījuma modelis īstermiņa un ilgtermiņa audžuģimenēs būtu primāri pārņemams un attīstāms arī Latvijā. Šajā modelī būtu izveidojams divu sadaļu audžuģimeņu

reģistrs – īstermiņa un ilgtermiņa audžuģimenēm. Būtiski veikt pašreizējo audžuģimeņu kvalitatīvu revīziju, lai apzinātu, kādas specializācijas bērnus katra audžuģimene ir spējīga un vēlas uzņemt. Tādējādi jau šobrīd būtu iespējams iegūt datus par esošo audžuģimeņu specializācijas potenciālu gan īstermiņa, gan ilgtermiņa risinājumiem. Šāda pieeja būtu vienkārši īstenojama pašreizējās sistēmas ietvaros;

- Prakse rāda, ka, neskatoties uz smagnējo kontroles sistēmu, kāda audžuģimeņu jomā pastāv Latvijā, mums joprojām ir audžuģimenes, kuras nav vērtējamas pozitīvi. Lai šo risinātu, ir nepieciešamas būtiskas sistēmiskas pārmaiņas un jauni risinājumi audžuģimeņu kontekstā;
- Jāveic esošo audžuģimeņu izvērtējums, lai skaidri apzinātu šīs jomas potenciālu un noskaidrotu „vājos punktus". Attiecīgi nosacītas specializācijas izvērtēšanas rezultātā var identificēt jau tagad. Kā arī, iekļaujot audžuģimeni datu bāzē, vienlaicīgi ir jāfiksē šīs ģimenes specializācijas. Šie dati ir regulāri jāatjauno, jo ģimenes situācija var mainīties;
- Ikvienai priekšlikumā piedāvātajai specializācijai būtu nosakāmas bērnu kvotas uz vienu audžuģimeni. Lietderīgi būtu par specializētās audžuģimenes kvotu noteikt divus bērnus (līdzīgi kā Čehijas praksē, kur vienā ģimenē vidēji ir viens līdz divi bērni, kaut arī tiesiskajā regulējumā bērnu skaita limits nav noteikts);
- Viens no būtiskiem priekšlikuma izstrādes gaitā risināmiem jautājumiem ir par aizvietotājģimenēm. Aizvietotājģimeņu sistēmas uzturēšana būtu nododama aģentūru pārziņā, bet valstij būtu jānosaka minimālās prasības aizvietotājģimenēm;
- Sistēmai ir jābūt ar pietiekamu kapacitāti, lai spētu nodrošināt, ka bērnam ir gatavs piemērots risinājums pēc krīzes audžuģimenes posma beigām;
- Čehijas prakse apliecina, ka nav jābaidās no situācijām, kad bērns no krīzes audžuģimenes pāriet uz ilgtermiņa audžuģimeni.

Par krīzes īstermiņa ģimenēm

- Latvijas situācijā būtu svarīgi pārņemt Čehijas praksi, ka krīzes audžuģimenēm nav tiesības subjektīvu iemeslu dēļ atteikties no bērna;
- Krīzes audžuģimeņu modelis ir vērtējams kā pats par sevi saprotams, lai bērni nenonāktu institūcijās. Šis modelis būtu iedzīvināms nekavējoties, sākotnēji, iespējams, bez sīkāk noteiktām krīzes audžuģimeņu specializācijām. Šajā jautājumā priekšlikumā būtu precīzi jānodefinē kritēriji un garantijas. Jēdziens „krīzes audžuģimenes" ir piemērots termins;
- Čehijas modeļa krīzes audžuģimenes ir atzīstamas par veiksmīgu risinājumu, lai primāri zīdaiņi nebūtu jāievieto institūcijās. Lai veidotu detalizētāku audžuģimeņu specializāciju modeli, būtu precīzi jādefinē katra specializācija;
- Atbalstāma īstermiņa audžuģimeņu specializēšana - līdz šim neizskatījām vajadzību krīzes audžuģimenes dalīt sīkākās specializācijās, tomēr tas būtu nepieciešams, lai kvalitatīvi un mērķorientēti organizētu audžuģimeņu apmācības programmas atkarībā no vajadzībām. Arī

krīzes audžuģimeņu kontekstā ir būtiska atšķirība, vai audžuģimenē tiek ievietots jaundzimušais, vai no smagas vardarbības cietis bērns;

- Izveidojot īstermiņa audžuģimenes, tiktu noņemta spriedze no jautājuma par aizbildņiem. Ja būtu izveidota krīzes audžuģimeņu sistēma, tad bērns automātiski tiktu ievietots piemērotā krīzes audžuģimenē, proti, nonāktu ģimeniskā vidē.

Jaunu audžuģimeņu piesaiste

- Jārisina jautājums par jaunu audžuģimeņu piesaisti, jo šobrīd audžuģimeņu skaits Latvijas situācijai ir nepietiekams.

Reģistrs

- Koncepcijas izstrādes gaitā jārod risinājumi virknei jautājumu par audžuģimeņu reģistru: vai nepieciešams atsevišķs reģistrs krīzes ģimenēm; kas uztur audžuģimeņu reģistru (VBTAI vai bāriņtiesas); kā nodrošināt, ka reģistra pastāvēšana neizslēdz cilvēcisko faktoru risinājuma meklējumos; vienota informācija par bērniem, kuriem ir nepieciešama audžuģimene. Vienotā reģistrā būtu iekļaujama arī informācija par to, kurai aģentūrai ir noslēgti sadarbības līgumi ar kurām audžuģimenēm;
- Reģistra jautājums: reģistrā būtu jābūt pieejamai informācijai gan par bērniem, gan audžuģimenēm. Atbildīgās institūcijas rīcībā pirms lēmuma pieņemšanas ir jābūt informācijai, lai veiktu izvērtēšanu un kvalitatīvu savietošanu. Jāparedz skaidri principi un jānosaka metodika, kā notiek izvērtēšana un kā tiek pieņemti lēmumi. Jo labāk ir sagatavota un izvērtēta ģimene, jo mazāk būs problēmas nākotnē.

Savietošanas jeb *matching* process un lēmuma pieņemšana par bērna ievietošanu audžuģimenē

- Ņemot vērā Latvijas situāciju, jautājumi attiecībā uz bērnu ievietošanu konkrētā audžuģimenē būtu nododami starpinstitūciju sanāksmju pārziņā, kuru sastāvs būtu variējams pēc vajadzības, piesaistot arī policiju, probācijas dienestu u.tml. Šādas starpinstitūciju sanāksmes nebūtu sasaucamas visos gadījumos, elementāru izvērtēšanu jāveic bāriņtiesai. Starpinstitūciju sanāksmes varētu būt obligātas, kad tiek lemts par bērna ievietošanu ilgtermiņa audžuģimenē;
- Jāizvērtē iespēja pārņemt Čehijas lēmumu pieņemšanas modeli, kurā lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai izņemšanu no audžuģimenes pieņem vispārējās tiesas tiesnesis nevis 3 bāriņtiesas locekļi.

Bāriņtiesas

- Latvijas uz šo brīdi ir pārāk liels mazo bāriņtiesu skaits, kuru kapacitāte un kompetences ir visai zemas. Jāveicina starpnovadu bāriņtiesu izveidošana;

- Būtisks darbs ir ieguldāms bāriņtiesu kapacitātes stiprināšanā. Jābūt daudz augstākām prasībām attiecībā uz bāriņtiesu locekļu izglītību un prasmēm. Jāstiprina bāriņtiesu un sociālo dienestu sadarbība.

Prevencija un sociālais darbs ar ģimenēm un bērniem, pašvaldību atbildība

- Būtiski ir stiprināt un atbalstīt sociālo pakalpojumu jomu Latvijā. Jāstiprina gan sociālo dienestu, gan sociālo darbinieku kapacitāte, par vienu no mērķiem izvirzot prevencijas darbu;
- Priekšlikumā ir precīzi jānorāda, kāda ir sociālā dienesta loma bērna un audžuģimenes savietošanas procesā;
- Iespējams, ka riska ģimeņu gadījumā sociālajiem dienestiem ir jāuzliek pienākums apzināt attiecīgās ģimenes radiniekus vēl pirms bērna reālas izņemšanas no ģimenes, nevis uzsākt radinieku meklēšanu tikai tad, kad bērns jau ir šķirts no ģimenes;
- Apzināt potenciālos bērna aizbildņus pirms bērna izņemšanas no ģimenes nebūtu tālredzīgi, jo šādā veidā tiktu pastiprināta jau tā lielā spriedze ģimenē. Tā vietā būtu jārada sistēma, kā, piemēram, 3 mēnešu laikā pēc bērna izņemšanas no ģimenes, apmācīt aizbildņus, dodot viņiem sākotnējo ieskatu un sniedzot praktisko palīdzību;
- Vienlaicīgi ar krīzes audžuģimeņu ieviešanu, ir būtiski saprast un vērtēt sistēmu kopumā. Būtiski, ka laikā, kamēr bērns atrodas krīzes audžuģimenē, tiek strādāts gan ar bērnu, gan izcelsmes ģimeni. Ir jānodefinē un jāsakārto process gan attiecībā uz atbalsta programmu no aģentūru puses, gan arī no sadarbības puses, tajā skaitā ar sociālo dienestu;

Par sadarbību un atbalsta pakalpojumu organizēšanu un NVO iesaiste

- Šobrīd praksē trūkst „galveno spēlētāju" sadarbības. Perspektīvā būtu jāslēdz uz bērna interesēm balstītas trīspusējas vienošanās starp 3 institūcijām – pašvaldības sociālo dienestu, NVO sociālo darbinieku un audžuģimeni. Šādas vienošanās arī izslēgtu iespējama interešu konflikta rašanās risku;
- Aģentūru ieviešana audžuģimeņu jomā būtu labs risinājums. Jārada sistēma, kurā aģentūra kalpotu kā resurss, kurš atslogo valsts pārvaldi. MK noteikumos būtu nosakāmi kritēriji, pēc kuriem šādas aģentūras reģistrējamas, paredzot loģisku aģentūru darbības kārtību, kā arī nosakot audžuģimeņu apmācību standartus. Ieviešot aģentūras, jāsaglabā brīvā tirgus konkurences princips;
- Jāveido sistēma, kad aģentūras statusu pēc normatīvajos aktos noteiktiem vienotiem un rūpīgi pārdomātiem kritērijiem var iegūt nevalstiskās organizācijas. Šīs NVO pēc sertifikācijas tiek iekļautas sociālo pakalpojumu reģistrā. Jāizvērtē, vai šīm aģentūrām būs nepieciešama papildus atestācija pēc noteikta perioda. Izstrādājot aģentūru sertifikācijas kritērijus un uzraudzības procesu, būtiski nodrošināt, ka aģentūras attiecībā uz audžuģimenēm, ar kurām tām ir noslēgti līgumi, saglabā objektivitāti un ir atbildīgas par šo audžuģimeņu darbību;

- Audžuģimeņu jomas sakārtošana un daļas funkciju nodošana nevalstiskajam sektoram atslogotu valsts pārvaldi. Piemēram, VBTAI tiktu atslogoti 4 speciālisti, kuri pilnvērtīgi varētu veltīt laiku metodiskajam darbam ar bāriņtiesām, kas savukārt mazinātu bažas, ka bērna ievietošana audžuģimenē notiek automātiski un bezpersoniski;
- Viennozīmīgi jāizveido un jāievieš aģentūru modelis, aģentūru skaitu atstājot tirgus pašregulācijas ziņā. Aģentūru pārziņā būtu nododamas pilns process - audžuģimeņu piesaiste, atlase, apmācība un atbalsta sniegšana. Reālās audžuģimenes daudz veiksmīgāk var veikt jaunu audžuģimeņu piesaisti, nekā iestādes;

Bērna individuālās attīstības plānošana audžuģimenē

- Attiecībā uz individuālās attīstības plānošanu ir jābūt noteiktai metodikai, mērķim, sistēmai. Pašvaldība, aģentūra un audžuģimene ir atbildīga par mērķtiecīgu bērna individuālās attīstības plānošanu un uzraudzību;
- Būtu jānovirza fokuss no brāļu-māsu nešķiršanas principa uz prioritāro prasību par šķirtu brāļu-māsu saskarsmes nodrošināšanu, uzliekot to par audžuģimeņu pienākumu;
- Bērna saskarsmes kārtībai ar vecākiem jābūt striktāk noteiktai, iespējams, slēdzot attiecīgu vienošanos;

Par apmācībām

- Apmācību jomā būtu jānovirza fokuss no apmācību subjekta statusa (audžuģimene, adoptētājs, aizbildnis) uz konkrētām vajadzībām, kas izriet no bērna (apmācības darbam ar bērnu ar atkarībām, pusaudzi, bērnu, kas cietis no vardarbības, izņemts no ģimenes aprūpes utt.). Ja apmācības būs fokusētas uz bērna vajadzībām, nevis uz ģimenes statusu, tad bāriņtiesai daudz vieglāk uzlikt par pienākumu personām apmeklēt šādu apmācību kursu, kas balstīts konkrēta bērna aktuālajās vajadzībās;
- Apzinot Čehijas pieredzi, jāizvērtē apmācību stundu skaits gadā - Latvijā sociālajiem darbiniekiem ir jāmācās 24 stundas gadā, kas ir tieši tik pat daudz, kā Čehijā gada laikā mācās audžuģimenes. Secināms, ka Čehijā audžuģimene tiek vērtēta kā pakalpojuma sniedzējs;
- Pie Labklājības ministrijas būtu izveidojama komisija, kas, izvērtējot audžuģimeņu apmācību programmu saturu un kvalitāti, lemtu par to apstiprināšanu;
- Jāizsver jautājums, vai Latvijā mēs novirzīsim finansējumu uz radinieku (audžuģimeņu, aizbildņu) apmācību;
- Audžuģimeņu apmācības procesu vajadzētu sadalīt etapos – ir sākotnējā apmācība 30-40 stundas (noteikti ne 80 stundas) un pēc tam regulāras apmācības ar noteiktu stundu skaitu periodā. Jāapsver samērā īss un koncentrēts sākotnējo apmācību kurss, nevis gara apmācību programma pusgada garumā.

Aizbildņi

- Čehijas radinieku audžuģimeņu gadījumā ir velkamas paralēles ar aizbildņiem Latvijas sistēmā. Līdz ar to ļoti svarīgi, ka aizbildņi Latvijā var saņemt līdzīgu/tādu pašu atbalstu kā audžuģimenes;
- Ikdienā strādājot ar aizbildņiem ir novērots, ka aizbildņiem ir nepieciešams atbalsts tieši tā pat kā audžuģimenēm;
- Sistēmiski jārisina problēmas, kas saistītas ar aizbildņu jautājumu Latvijā;

Finansējuma sistēma

- Tā kā Latvijas situācijā audžuģimeņu joma ir ļoti cieši saistīta ar pašvaldībām, t.sk. ar pašvaldību budžetiem, nepieciešams noteikt nacionāla mēroga vienotus minimālos standartus attiecībā uz audžuģimenēm piedāvāto pakalpojumu klāstu un finansējuma minimālo slieksni;
- Latvijā, atšķirībā no Čehijas, kur audžuģimeņu joma praktiski neskar pašvaldību budžetu, tieši finanses noteiks, kādu atbalstu un cik daudz varam ieplānot audžuģimeņu sistēmas nodrošināšanai. Jānosaka minimālie standarti pašvaldību atbalstam audžuģimenēm.

Starpnozaru sadarbība un procesi citās valsts pārvaldes jomās

- Pēc VBTAI iniciatīvas tiek gatavoti MK noteikumi par starpinstitūciju sadarbību. Tiek veidots starpinstitūciju sadarbība modelis, pēc kura katra pašvaldība veidos savu starpinstitūciju sadarbības komisiju, praksē īstenojot dažādu jomu speciālistu sadarbības principu kopīga mērķa sasniegšanai. Šajā ziņā koleģialitāte kā princips ir pareizs risinājums. Aktuāls jautājums, pie kuras institūcijas ir jābūt šai starpinstitūciju komisijai - visticamāk, ka tas varētu būt sociālais dienests. Kritiskais elements šajā sistēmā vienmēr ir iesaistīto speciālistu atbilstoša kvalifikācija;
- Valsts pārvaldes optimizācijas gaitā vienlaicīgi būtu jāskata varianti, kā pašvaldības var taupīt savus resursus un nodrošināt savu funkciju īstenošanu efektīvākā veidā, piemēram, sadarbojoties ar tuvākajiem novadiem, tajā skaitā, veidojot starpnovadu bāriņtiesas. Būtiska loma ir teritoriālās reformas virzībai;
- Jāizvērtē, vai Latvijas situācijai būtu piemērots Čehijas tiesu sistēmas modelis, kad lēmumus par bērnu ievietošanu audžuģimenē pieņem vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesis.

Informāciju sagatavoja: Linda Zīverte un Linda Skutāne

2. SOMIJA

Pārskatā apkopota informācija par audžuģimeņu aprūpes sistēmu Somijā un darba vizītes dalībnieku atziņas, domājot par Latvijas audžuģimeņu aprūpes sistēmas pilnveidi

2.1. Informācija par darba vizīti

Iepazīšanās ar Somijas audžuģimeņu sistēmu notika Latvijas SOS - Bērnu ciematu asociācijas organizēta komandējuma ietvaros (25.-26.04.2017.).

Komandējumā piedalījās pārstāvji no SOS Bērnu ciematu asociācijas (I.Paleja, L.Zīverte, L.Skutāne), Sociālo pakalpojumu aģentūras (G.Filatova), Labklājības ministrijas (L.Ābolina, I.Krastiņa), Valsts Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas(V.Gluščenko), Rīgas pašvaldības (R.Klimkāne, K.Jasinkevičs).

Vizītes ietvaros notika tikšanās ar Somijas Sociālo lietu un labklājības ministriju, Helsinku pašvaldību, nevalstisko organizāciju "Perhoitokumppanit Suomessa", Somijas SOS Bērnu ciematu asociāciju Helsinkos un Espoo.

2.2. Vizītē gūtās atziņas no tikšanās ar Somijas Sociālo lietu un labklājības ministriju

Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (BTAI) ir pašvaldības struktūra, caur kuru pašvaldība īsteno savu funkciju nodrošināt pakalpojumus un atbalstu ģimenēm ar bērniem. Pašvaldības ir atbildīgas par visu ar sociālo un veselības jomu saistīto pakalpojumu nodrošināšanu.

Ja bērns nonāk BTAI uzskaitē, tad attiecīgajam bērnam saskaņā ar likuma regulējumu pienākas sociālā darbinieka pakalpojumi. Tikai BTAI sociālajam darbiniekam vai sociālās aprūpes vadošajam speciālistam ir tiesības iekļaut bērnu BTAI uzskaitē. Bērnu tiesību aizsardzības likuma regulējuma piemērošana praksē ir pēdējais solis, ko izmanto tikai gadījumā, ja sociālā darbinieka darbs ar ģimeni nav devis uzlabojumus. Bērnu tiesību aizsardzības likumā ir noteikts, ka prioritāte ir prevencijai un tikai pēc tam tiek skatītas ārpusģimenes aprūpes formas.

Tikai VBTAI ir tiesības likumā noteiktos izņēmuma gadījumos šķirt bērnu no ģimenes: 1) akūtas krīzes gadījumos, kad bērns uzreiz tiek izņemts no ģimenes, vai arī bērna izņemšana no ģimenes tiek gatavota. Bērns var tik izņemts no ģimenes tikai tad, ja bērna aprūpē ir konstatēti būtiski trūkumi vai vide, kurā bērns aug un uzturas, var nopietni traumēt bērna veselību vai attīstību; 2) ja pats bērns ar savu uzvedību apdraud savu veselību un attīstību.

Bērna izņemšana no ģimenes ir pats pēdējais risinājums, kas tiek piemērots pēc tam, kad visi iespējamie pakalpojumu ir sniegti un tie nav devuši rezultātus. Tiek piedāvāta iespēja bērnam kopā ar vecākiem doties uz institūciju, kur viņiem kopā tiek sniegta palīdzība.

Par bērna ievietošanu ārpusģimenes aprūpē lemj BTAI, prioritāri izskatot ģimeniskas vides aprūpi, bet netiek izslēgta arī iespēja izņēmuma gadījumos ievietot bērnu institūcijā, ja tas ir bērna interesēs. Pieņemot lēmumu par bērna ievietošanu konkrēta veida aprūpē, tiek individuāli izvērtētas bērna vajadzības un situācija. Dažkārt rūpīgas izvērtēšanas rezultātā tomēr tiek pieņemts lēmumus par bērna ievietošanu institūcijā.

Piemeklējot bērnam iemērotu ārpusģimenes aprūpes risinājumu, tiek ņemti vērā ar likumu noteiktie kritēriji, piemēram, bērna dzimtā valoda, kultūras un reliģiskā piederība.

Likums paredz, ka audžuģimenes mājoklim jābūt atbilstošam un tajā ir jābūt visam bērna vajadzībām nepieciešamajam aprīkojumam.

Izvērtējot audžuģimenes piemērotību šo pienākumu veikšanai, tiek izvērtētas arī audžuģimenē pastāvošās savstarpējās attiecības, kā arī tiek vērtēta pārējo audžuģimenes locekļu attieksme pret bērnu uzņemšanu no malas.

2014.gadā tika veiktas reformas Sociālās aprūpe likumā, kas šobrīd nosaka, ka valstij primāri ir jānodrošina preventīvu pakalpojumu spektrs riska ģimenēm, visu uzsvaru liekot tieši uz prevencijas darbu. Sociālās aprūpes likumā ir sevišķi uzsvērts, ka palīdzība ģimenēm ir jāsniedz pie viņiem mājās. Sociālā darbinieka pienākums ir noskaidrot visus apstākļus par bērnu un sadarboties ar citiem speciālistiem, tādējādi ap bērnu pulcējot speciālistu loku, kas katrs savas kompetences ietvaros sniedz bērnam nepieciešamo palīdzību un atbalstu. Pašlaik valsts kopā ar pašvaldībām strādā pie izmaiņām pakalpojumu klāstā, kas tiek piedāvāti bērniem un ģimenēm. Tiek strādāts pie „zemā sliekšņa" principa ieviešanas, kas nosaka, ka jebkurš var saņemt sociālos pakalpojumus ar vismazākajiem šķēršļiem visīsākajā laikā.

Somija izjūt sociālo darbinieku trūkumu, bet tā kā valdība šobrīd strādā pie reformām, kas vērstas uz uzsvaru pārvirzīšanu uz prevencijas darbu, tad tiek prognozēts, ka ilgtermiņā BTAI sistēmā nepieciešamo sociālo darbinieku skaits varētu sarukt.

2015.gadā tika pieņemts speciāls likums par bērnu aprūpi audžuģimenēs, kas viena normatīvā akta ietvaros regulē visu audžuģimeņu jomu, kas līdz tam tika regulēta dažādu likumu ietvaros.

Somijā pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu ekonomiskās krīzes laikā būtiski tika samazināts piedāvāto sociālo pakalpojumu klāsts. Tā tiešā cēloņseku sakarībā būtiski pieauga BTAI redzeslokā nonākušo bērnu skaits.

2015.gadā 17 500 bērni tika ievietoti audžuģimenēs. Institucionālajā aprūpē 2015.gadā bija 6 500 bērni (maksimālais bērnu skaits vienā institūcijā – 7 bērni). 2011.gadā no visiem bērniem, kas izņemti no ģimenēm, 41% tika ievietoti audžuģimenēs, 2015.gadā audžuģimenēs jau tika ievietoti 56% bērnu.

Laikā, kad bērns ir ievietots audžuģimenē, sociālajam darbiniekam ir pienākums gan strādāt ar bērna izcelsmes ģimeni un vecākiem, gan sadarboties ar audžuvecākiem, lai nodrošinātu bērnu labklājību. Ja bērns tiek izņemts no ģimenes, viņa vecākiem juridiskās tiesības uz bērnu netiek atņemtas.

Ja bērns ir izņemts no ģimenes, tad atbildība par bērnu tiek nodota pašvaldībai, kas pieņēmusi šo lēmumu. Pašvaldības pieņem lēmumu par bērna dzīvesvietu, aprūpi, audzināšanu, uzraudzību, izglītību un veselības aprūpi. Bērna vecāku viedoklis tiek vienmēr uzklausīts, bet, ja vecāku viedoklis atšķiras no BTAI viedokļa, galavārds ir BTAI sociālā darbinieka personā.

Normatīvais regulējums nosaka sociālā darbinieka pienākumu strādāt ar bērnu atbilstoši viņa vecumam, viņam saprotamā veidā stāstīt, kas notiek, kas viņa labā tiek darīts, kāpēc viņš tiek ievietots ārpus ģimenes aprūpē u.tml. Bērnam ir tiesības pietiekami bieži un uz pietiekami ilgu laiku tikties ar savu sociālo darbinieku zem četrām acīm, lai bērns varētu runāt atklāti, lai varētu veidot uzticēšanās attiecības. Šis aspekts ir īpaši uzsvērts likumā, jo praksē tika konstatēts, ka uz vienu sociālo darbinieku ir pārāk liels bērnu skaits, kas nenodrošina sociālā darbinieka atbilstošu darba kvalitāti. Šobrīd šo situāciju risina ar īpašu regulējumu likumā.

Somijā ir divu veidu audžuģimenes:

- „parastās“ audžuģimenes, kurām nav citu kritēriju, izņemot prasības par sākotnējo sagatavošanu. Šajās audžuģimenēs var būt ne vairāk kā 4 aprūpējamie, ieskaitot audžuvecāku pirmsskolas vecuma bērnus, kā arī citas aprūpējamas personas;
- specializētās (vai profesionālās) audžuģimenes, kuras atbilst šādiem kritērijiem: vismaz 2 pieauguši cilvēki visu laiku ir uz vietas un vismaz vienam no viņiem ir atbilstoša izglītība un pietiekoša pieredze pedagoģijas vai aprūpes darbā, kā arī ir obligāti jābūt sagatavotam. Šajās audžuģimenēs visbiežāk vecāki nestrādā, bet ir iespējams, ka laikā, kad bērni ir ārpus mājas, piemēram, skolā, vecāki arī strādā, bet praksē šādi gadījumi ir reti. Šajās audžuģimenēs var būt ne vairāk kā 7 aprūpējamie, ja ar viņiem visu laiku strādā vismaz 2 cilvēki, kas dzīvo ar tiem kopā.

Likumā nekas specifiskāks attiecībā uz apmācību programmu nav norādīts – ir iekļauts tikai noteikums, ka audžuvecākam ir jābūt atbilstoši sagatavotam. Ir izstrādāti ieteicamie apmācību modeļi, bet tie nav noteikti likumā. Pašvaldībām ir savas izstrādātas apmācību vadlīnijas, bet pašas sagatavošanas programmas izstrādā nevalstiskās organizācijas, kas sagatavo audžuģimenes. Tad audžuģimenes slēdz līgumu ar pašvaldību (tas nav darba līgums).

Likums nosaka, ka pašvaldības pienākums ir nodrošināt tiem cilvēkiem, kas grib kļūt par audžuvecākiem atbilstošu sagatavošanu, turpmākā periodā jānodrošina atbalsts un nepieciešamie pakalpojumi, tajā skaitā sociālā darbinieka pakalpojumi, kas vajadzības gadījumā sniedz palīdzību audžuģimenei.

Pašlaik Somijā pašvaldības sniegtie sociālie pakalpojumi daļēji tiek finansēti no valsts budžeta, daļēji no pašvaldības budžeta. Šobrīd Somija īsteno teritoriālo reformu, kuras rezultātā visa Somija tiks sadalīta 18 novados. Jaunajā sistēmā ir paredzēts, ka visa atbildība par bērnu tiesību aizsardzību tiek nodotas pašvaldībām un valsts slēgs ar novadiem līgumus, uz kuru pamata valsts pilnībā finansēs visus novadu piedāvātos sociālos pakalpojumus.

2.3. Vizītē gūtās atziņas no tikšanās ar Helsinku pašvaldība

Helsinku pašvaldības rīcībā ir apmēram 480 audžuģimenes, šajā skaitā ietilpst gan pašvaldības, gan no privātajiem subjektiem pirktais pakalpojums, gan arī bērna radinieku audžuģimenes. Helsinkos profesionālās audžuģimenēs ir ievietoti vairāk nekā 100 bērni.

2017.gada sākumā no ģimenēm izņemto bērnu skaits, kas ievietoti audžuģimenēs – 900 bērni, no tiem 100 bērni ievietoti profesionālajās audžuģimenēs.

Audžuģimenes, kuras ir piesaistījusi un sagatavojusi pati pašvaldība, dalās 2 grupās:

- pirms izņemšanas no ģimenes bērns šo audžuģimeni nav pazinis. Šīs ģimenes parasti dzīvo savos mājokļos, bet pašvaldībai arī pieder 13 dzīvokļi, ko pašvaldība piedāvā audžuģimenēm, kas apņemas uzņemt vairākus bērnus vienlaicīgi vai arī bērnus ar īpašām vajadzībām;
- par audžuģimeni kļūst bērnam zināmas personas – bērna tuvinieki, arī paziņas, draugi, kas pazinuši bērnu agrāk. Šai grupai ir tendence visu laiku pieaugt un BTAI aktīvi strādā, lai šādas ģimenes būtu vairāk, jo tieši šajā grupā tiek saskatīts vislielākais potenciāls, kā arī no bērna viedokļa šis ir vislabākais risinājums.

Daļa no šīm ģimenēm ņem bērnus uz īsu laiku – tās ir krīzes vai atbalsta audžuģimenes. Ļoti pieprasīts ir atbalsta audžuģimeņu pakalpojums – tās ir ģimenes, kurp bērns var doties uz nedēļas nogali.

Pati audžuģimene pieņem lēmumu, vai viņi ir krīzes vai ilglaicīgā audžuģimene.

BTAI audžuģimeņu pakalpojumu bērniem ar īpašam vajadzībām pērk no ārējiem pakalpojumu sniedzējiem.

Pašvaldība no ārējiem pakalpojuma sniedzējiem pērk jau gatavu audžuģimenes aprūpes komplektu konkrētam bērnam – atbilstoši sagatavotu audžuģimeni ar jau nodrošinātu atbalsta sistēmu.

Specializētās (profesionālās) audžuģimenes – tie ir privāti uzņēmēji, kam ir jābūt saņēmušiem īpašu licencei ar to nodarboties. Šo licenci izsniedz pašvaldības vai valsts, izvērtējot visus likumā noteiktos atbilstības kritērijus. Tas ir uzņēmējdarbības veids, ar kuru var nodarboties gan viena ģimene, gan arī vairākas ģimenes kopā. Tās ir mājas, kurās dzīvo audžuvecāki, turklāt vismaz vienam no vecākiem ir jābūt ar atbilstošu izglītību, bet tur ir arī algots personāls, kuru var izvēlēties pēc vajadzības. Privātie

pakalpojumu sniedzēji paši sagatavo šīs audžuģimenes un pašvaldības šo pakalpojumu no viņiem pērk. Specializētās audžuģimenes ir visdārgākais pakalpojums, jo tajās ievieto vissmagākos bērnus. Pirms bērna ievietošanas BTAI vispirms noskaidro, kādi ir konkrētās audžuģimenes resursi un ko tieši tā konkrētajam bērnam var piedāvāt. Attiecībā uz specializētās audžuģimenes izglītību likumā ir noteikts, ka audžuģimenei ir jābūt atbilstošai izglītībai. Jēdziena „atbilstoša izglītība" interpretācija ir atstāta pašvaldību ziņā. Piemēram, Helsinku pašvaldība ir noteikusi, ka par atbilstošu izglītību ir uzskatāms vismaz bakalaura grāds sociālajā darbā, veselības aprūpes darbā vai pedagoģijā.

Process, kā bērns Helsinku pašvaldības sistēmā nonāk audžuģimenē. Helsinku BTAI ir pieci departamenti, kas savā starpā šajā procesā sadarbojas. Katram bērnam, kas ir BTAI uzskaitē, ir savs sociālais darbinieks. Kad sociālais darbinieks ir nonācis pie vērtējuma, ka bērns būtu jāizņem no ģimenes, tad šis sociālais darbinieks sazinās ar darbinieku, kas ir atbildīgs par bērna ievietošanu ārpusģimenes aprūpē. Pēc tam BTAI klientu koordinators, kas nodarbojas ar jaunu audžuģimeņu piesaisti, atlasi un sagatavo audžuģimeni darbam, kopā ar bērna sociālo darbinieku izvērtē bērna vajadzības un izvēlas atbilstošāko audžuģimeni. Šis process parasti aizņem laiku no 2 nedēļām līdz 2 mēnešiem. Audžuģimeņu izvēles pēctecība ir šāda: sākumā tiek meklēta audžuģimene no pašvaldības audžuģimeņu vidus, tad pašvaldība vēršas pie organizācijām, kas nodrošina audžuģimeņu pakalpojumus un visbeidzot pie specializētām audžuģimenēm. Skatoties pēc bērna vajadzībām, dažkārt uzreiz tiek uzrunātas profesionālās audžuģimenes. BTAI procesu laika ziņā cenšas pēc iespējas saīsināt, lai bērnam nevajadzētu nevienu lieku mirkli uzturēties krīzes ģimenē vai patversmē. Turklāt paralēli sociālais darbinieks strādā ar izcelsmes ģimeni, kurai tiek izstāstīts, ko nozīmē ārpusģimenes aprūpe. Neskatoties uz to, ka bērns ir izņemts no ģimenes, svarīgi, ka procesā tiek iesaistīti arī bērna vecāki. Gadījumā, ja vecāki ļoti pretojas bērna ievietošanai audžuģimenē, tas var beigties ar to, bērns tiek ievietots nevis audžuģimenē, bet gan institūcijā. Visas juridiskās tiesības attiecībā uz bērnu paliek vecākam. Ja bērns ir izņemts no ģimenes, tad BTAI izlemj par bērna dzīvesvietu, audzināšanu un aprūpi, bet vecāku tiesības attiecībā uz lēmumu pieņemšanu par bērnu tiek ierobežotas.

Krīzes ģimenes Helsinku pašvaldībā ir tikai un vienīgi pašvaldības audžuģimenes, jo tajā laikā, kad bērns ir krīzes audžuģimenē, notiek situācijas izvērtēšana un šo izvērtēšanas procesu BTAI vienmēr grib paturēt savās rokās un negrib nevienam uzticēt. Ir vispārējs uzstādījums, ka šo pakalpojumu BTAI nepērk, tomēr dažkārt ļoti retos „sastrēguma" gadījumos pašvaldība šo pakalpojumu ir pirkusi no ārpuses. Ja pašvaldība šo pakalpojumu pirktu, tad, pastāvot sistēmai, ka audžuģimene saņem atlīdzību par katru diennakti, ko bērns ir pavadījis šajā krīzes audžuģimenē, audžuģimene nebūtu ieinteresēta bērnu iespējami ātri virzīt tālāk. Agrāk, kad šo pakalpojumu pašvaldība pirka, bija gadījumi, kad bērni krīzes ģimenē bija pat 2 gadus.

Arī privātām organizācijām ir savas īpaši apmācītas krīzes audžuģimenes, kuru pakalpojumus krīzes situācijās parasti pērk mazākas pašvaldības, kurām nav pašām savu audžuģimeņu.

Krīzes audžuģimenei ir papildus pienākums – tām ir jāpiedalās bērna situācijas izvērtēšanā saskaņā ar bērna sociālā darbinieka norādījumiem, lai palīdzētu sociālajam darbiniekam iegūt faktus motivēta lēmuma pieņemšanai. Kamēr bērns atrodas krīzes audžuģimenē, pašvaldības sociālais darbinieks kopā ar krīzes audžuģimeni izvērtē tālāko risinājumu iespējas – vai nu bērna atgriešanos izcelsmes ģimenē vai bērnam tiek meklēta pastāvīga audžuģimene.

Somijas normatīvais regulējums paredz, ka audžuģimenes nevar izmantot piespiedu līdzekļus pret bērniem. Ja bērniem šādi piespiedu līdzekļi ir vajadzīgi, tad šie bērni audžuģimenē ievietoti netiek. Audžuģimenēs drīkst tikt ievietoti bērni, kuriem nav tendences bēgt prom no mājām, uzbrukt, lietot smagi apreibinošas vielas. Piespiedu līdzekļus pret bērniem (piespiedu pārbaudes, ierobežot kustību brīvību) drīkst izmantot tikai institūcijas. Ierobežojošus piespiedu pasākumus pret bērniem ir atļauts piemērot ar sociālā darbinieka lēmumu un tam nav nepieciešams tiesas lēmums. Bērna pārvietošanās brīvību drīkst ierobežot ne vairāk kā uz 30 dienām, tad ar atsevišķu lēmumu šo termiņu var pagarināt vēl uz 30 dienām. Tas ir amatpersonas lēmumus, kuru var pārsūdzēt administratīvajā tiesā.

Pašvaldība pati sagatavo krīzes ģimenes, izejot caur šādu procesu:

- ģimene sazinās ar pašvaldību,
- tad ģimene aizpilda noteiktas formas anketu;
- pašvaldība pārbauda visu pieejamo informāciju par ģimeni, tajā skaitā pieprasot ziņas no policijas;
- pašvaldība saziņas un ievāc informāciju par ģimeni no sociālajiem darbiniekiem;
- ģimenes locekļiem ir nepieciešams iziet parasto medicīnisko pārbaudi un iesniegt ārsta slēdzienu;
- ģimene piedalās PRIDE apmācību programmā gan grupā, gan notiek individuālas pārrunas ar ģimeni. Ģimene sagatavošanas procesā apmeklē lekcijas, pilda mājasdarbus, piedalās situāciju izspēlēs, ģimenes tiek intervētas. PRIDE pieeja nosaka, ka ar ģimeni sagatavošanas procesā strādā sociālais darbinieks un pieredzējis audžuvecāks;
- procesa beigās tiek pieņemts lēmums par ģimenes atbilstību/neatbilstību audžuģimenes pienākumu veikšanai. Praksē ne visas ģimenes, izejot sagatavošanu, tiek atzītas par piemērotām;
- tad audžuģimene tiek ielikta dežūras grafikā un gaida bērna ievietošanu.

Audžuģimeņu sagatavošanas laikā psiholoģiskā izpēte netiek veikta, jo tas ir resursu izlietojuma jautājums, bet perspektīvā ir doma piesaistīt šim procesam arī psihologus.

Viss process ilgst aptuveni 6 mēnešus un tam ir 2 mērķi, proti, pirmkārt, noskaidrot, vai ģimene ir piemērota audžuģimenes darbam un, otrkārt, sagatavot audžuģimeni šim darbam.

Helsinku pašvaldība nesagatavo vairāk krīzes ģimenes nekā tajā brīdī ir nepieciešams. Apmācītas tiek tikai tik ģimenes, cik konkrētai pašvaldībai noteiktā brīdī ir nepieciešams.

Pašvaldība slēdz līgumu ar krīzes audžuģimenēm. Krīzes audžuģimenes ir pieejamas saskaņā ar dežūru grafiku. Pati krīzes audžuģimene nosaka, kad tā var vai nevar uzņemt bērnus. Tas vienmēr ir pašas krīzes audžuģimenes lēmumus. Visas krīzes audžuģimenes nedežūrē visu laiku.

Krīzes audžuģimenes paziņo pašvaldībai, cik brīvas vietas bērnu uzņemšanai tā var nodrošināt. Pašvaldība maksā krīzes audžuģimenēm dežūras maksu apmēram 1000 EUR mēnesī. Kad krīzes audžuģimenē ievieto bērnu, audžuģimene papildus saņem atalgojumu par bērna aprūpi un naudu bērna izdevumiem. Praksē krīzes audžuģimenes arī mēdz atteikties no bērna uzņemšanas, kaut arī vajadzētu būt tā, ka, ja sociālais darbinieks šo audžuģimeni ir izvēlējies, tad audžuģimenei arī vajadzētu uzņemt bērnu. Krīzes audžuģimene var atteikties no bērna uzņemšanas, ja bērns ir tuvu paziņu bērns, piemēram, labākā drauga bērns, vai arī, ja bērna vecāki ir tik bīstami, ka tas var radīt draudus pašai audžuģimenei.

Likums paredz, ka īstermiņa ievietošana jāizbeidz tajā pašā brīdī, kad beigušies apstākļi, kāpēc bērns ir izņemts no ģimenes, un jāatgriež viņa izcelsmes ģimenē. Uzturēšanās krīzes ģimenē ir paredzēta no 30 – 60 dienām. Pašvaldība dara visu iespējamo, lai atrastu risinājumu pēc iespējas ātrāk un bērns krīzes audžuģimenē uzturētos visīsāko iespējamo laiku. Praksē vidēji tie ir 4 mēneši. Bērns krīzes audžuģimenē varētu atrasties ilgāk par 6 mēnešiem tikai tad, ja ir paredzama bērna atgriešanās izcelsmes ģimenē, bet ārkārtas apstākļu dēļ ir nepieciešams papildus laiks, lai situāciju atrisinātu.

Lai arī tas nav noteikts likumā, tomēr valda uzskats, ka par krīzes audžuģimeni nevar būt ģimene, kurai pašai ir savi mazi bērni.

Pašvaldībā ir speciāla diennakts sociālā un krīzes dežūrnodaļa, kurā ir vairāki darbinieki, kuri sniedz diennakts krīzes telefonkonsultācijas, kā arī vajadzības gadījumā izbrauc uz ģimenes dzīvesvietu un izņem bērnu. Pēc tam sociālie darbinieki nekavējoties sazinās ar krīzes audžuģimeni, lai informētu par nepieciešamību pēc viņu pakalpojumiem. Pats sociālais darbinieks arī nogādā bērnu uz krīzes audžuģimeni. Uz ģimenes mājvietu vienmēr izbrauc vienlaicīgi divi sociālie darbinieki kopā ar policiju.

Bērnu šķir no ģimenes pašvaldības sociālais darbinieks, kurš pieņem lēmumu un pēc tam arī vada bērna lietu, tajā skaitā meklē situācijas risinājumus. Likumā ir noteikts, ka bērna izņemšana no ģimenes ir pagaidu risinājums un tas nekad nav galīgs. Vecākiem saglabājas atbildība par bērnu un pašvaldības sociālajiem darbiniekiem ir pienākums darīt visu iespējamo, lai ģimeni atkalapvienotu, pirms tam sniedzot ģimenei rehabilitācijas pakalpojumus pēc nepieciešamības. Bērna un izcelsmes ģimenes atkalapvienošanās notiek samērā reti, bet tas ir sociālā darba virsmērķis, uz kuru tiekties.

Līdz šim Helsinku pašvaldība nav saskārusies ar situāciju, ka ilgtermiņa audžuģimeņu būtu bijis par daudz, jo šī pakalpojuma ļoti trūkst.

Pašvaldības maksā audžuģimenēm atlīdzību atkarībā no diennakšu skaita mēnesī, kad bērns ir bijis ievietots audžuģimenē. Ir skaidri noteikta atlīdzība par vienu diennakti. Profesionālo audžuģimeņu izcenojums ir visaugstākais.

Sociālie darbinieki ļoti ilgu laiku strādā ar ģimeni, sniedzot tai dažādus pakalpojumus un cenšoties darīt visu iespējamo, lai bērnu no ģimenes nevajadzētu izņemt. Ļoti liels akcents tiek likts uz prevencijas darbu. Bet bērns bieži vien pa šo laiku ir ļoti traumatizēts, tāpēc tas komplekts, ar kuru bērns nonāk audžuģimenē, ir ļoti plašs. Bērni kļūst arvien sarežģītāki un viņu aprūpe līdz ar to arī kļūst sarežģītāka, tāpēc šiem bērniem bieži vien nav iespējas nodrošināt audžuģimenes. Tādos gadījumos bērni tiek ievietoti institūcijās. Lai tas nenotiktu, tiek attīstīti pakalpojumi, lai stiprinātu audžuģimeņu kapacitāti, lai tās varētu veiksmīgāk strādāt ar bērniem ar īpašām vajadzībām, jo parasta audžuģimene ar šiem bērniem praksē netiek galā. Audžuģimenes ir ģimenes ar īpašu problemātiku, jo no bērna simptomiem cieš visa audžuģimene un arī attiecības audžuģimenē.

Somijā arī ir radinieku aizbildnības institūts. Somijas Bērnu tiesību aizsardzības likums paredz, ka pašvaldības sociālais darbinieks bez vecāku aprūpes palikušam bērnam vispirms meklē risinājumu, apzinot bērna tuvākos radiniekus un viņu iespējas uzņemties bērna aprūpi. Arī prakse apliecina, ka bērna radinieku vai tuvinieku ģimenes vislabāk arī audzina bez vecāku gādības palikušos bērnus, jo šiem cilvēkiem jau ir piesaiste. Ja bērns tiek nodots, piemēram, vecmāmiņai, tad viņai ir tieši tādi paši finansiālie nosacījumi, kā jebkuram citam audžuvecākam.

Lai arī Somijā nav definētas un likumā noteiktas audžuģimeņu specializācijas, praksē visas ģimenes ir profilējušās un atbildīgās personas zina, kura ģimene uzņem kādus bērnus (zīdaiņus, pusaudžus u.tml.).

Somijā zīdaiņi netiek ievietoti institūcijās, ja vien nav gadījums, ka vairāki brāļi un māsas vienlaicīgi tiek ievietoti institūcijā, jo viņu šķiršana ir daudz necilvēcīgāks solis, nekā viņu ievietošana institūcijā.

Helsinku pašvaldībā uz vienu sociālo darbinieku tiek rēķināts bērnu nevis ģimeņu skaits - vienam sociālajam darbiniekam noteikti ir mazāk nekā 30 bērni un mazāk nekā 20 ģimenes.

Bērns var dzīvot audžuģimenē līdz 21 gada vecumam un audžuģimene saņem to pašu finansējumu. Sasniedzot 18 gadu vecumu, jaunietis pats var izvēlēties, vai palikt audžuģimenē vai doties prom. Ja jaunietis šajā laikā sāk strādāt algotu darbu, tad audžuvecāku atlīdzības apmērs netiek samazināts, bet tiek samazināts bērna izdevumu apmērs. Savukārt, ja jaunietis, sasniedzot 18 gadu vecumu, atrodas institūcijā, pašvaldība tomēr mudina viņu doties patstāvīgā dzīvē.

Likumā ir noteiktas minimālās summas, kuras pašvaldībām ir pienākums maksāt audžuvecāku atlīdzībai un bērna izdevumiem, bet pašvaldības var maksāt arī vairāk. Tomēr šīs atšķirības starp pašvaldībām ir minimālas.

2017.gadā noteikts:

- Minimālais audžuģimenes atalgojums par bērna (0 – 21 gads) aprūpi – 784,06 EUR/mēnesī tām audžuģimenēm, kurās vecāki strādā vai mācās;
- Ja audžuģimenē tiek ievietots bērns un audžuvecāks pamet darbu, piemēram, uz 2 gadiem, tad šis audžuvecāks pirmo 2 gadu laikā var saņemt atalgojumu – 2426 EUR/mēnesī;
- Ja bērns ir ar smagām problēmām, tad atlīdzībai nosaka papildu piemaksas atbilstoši bērna traucējumu smaguma pakāpei;
- Summa bērna izdevumiem 505 EUR/mēnesī par katru bērnu;
- Atalgojums audžuģimenei par to, ka ir brīvas vietas ģimenē:
  - ja piedāvājama viena brīva vieta - 699 EUR/mēnesī;
  - ja piedāvājamas 2-3 brīvas vietas - 1262 EUR/mēnesī;
- Par krīzes audžuģimenes dežūru maksā 78,50 EUR/dienā.

Pašvaldības konkursa rezultātā no privātā sektora iepērk audžuvecāku pakalpojumu. Pašvaldība nosaka obligātos kritērijus attiecībā uz pakalpojuma kvalitāti, bet parasti par konkursa uzvarētāju tiek atzīts zemākās cenas piedāvātājs. Atkarībā no pašvaldības var atšķirties arī izvirzītie kritēriji. Tomēr visas pašvaldības prasa, lai audžuģimenes atrastos teritoriāli maksimāli tuvu bērna izcelsmes ģimenei. Konkursa noteikumos tiek noteikts, ka ģimenei jābūt 200 km rādiusā vai arī ir jābūt labai transporta sistēmai.

Valsts un pašvaldība visu laiku meklē robežlielumu, lai ģimenes par audžuģimenēm nekļūtu tikai naudas dēļ, bet arī lai šīs ģimenes neciestu trūkumu tikai tāpēc, ka ir izvēlējušās kļūt par audžuģimenēm.

Ja bērns nevar atgriezties izcelsmes ģimenē, tad adopciju neuzsāk - bērns turpina dzīvot audžuģimenē. Vecāku tiesības uz saviem bērniem saglabājas vienmēr, vecākiem juridiski vecāka tiesības netiek atņemtas un bērni saglabā savu identitāti. Ja bērna vecāki ir miruši, vai ja bērna vecāki ir pametuši bērnu un nekādā veidā nav sazinājušies ar bērnu gadiem ilgi, tad sociālais darbinieks var uzrakstīt atzinumu, ka viņš atbalsta šī bērna adopciju. Šādā gadījumā lēmumu par to pieņem pirmās instances tiesa. Ļoti reti, bet ir gadījumi, kad vecāki ir paši juridiski atteikušies no bērna – šajā gadījumā abiem vecākiem ir jāsniedz sava piekrišana, bet to dabūt praktiski ir neiespējami. Somijā ir niecīgs adoptējamo bērnu skaits. Somijas normatīvais regulējums šobrīd pieļauj atvērto adopciju, kad arī pēc adopcijas procesa pabeigšanas bērna vecākiem saglabājas tiesības satikties ar bērnu. Tomēr atvērtā adopcija nav guvusi popularitāti. Adopcija uz ārvalstīm nenotiek vispār.

Lai nevajadzētu bērnus izņemt no audžuģimenēm, sociālie darbinieki strādā, lai, pirmkārt, nodrošinātu, ka konkrētajam bērnam tiek piemeklēta visatbilstošākā audžuģimene un, otrkārt, lai pašai audžuģimenei tiktu sniegti visi tai nepieciešamie atbalsta pakalpojumi. Lielākoties pašvaldības sociālais darbinieks ir tas, kurš pamana, ka audžuģimenes un bērna attiecībās kaut kas nav kārtībā un bērns no konkrētās audžuģimenes ir jāizņem. Tomēr ir arī gadījumi, kad privāto organizāciju sociālie darbinieki pamana audžuģimenes izdegšanas pazīmes vai citus iemeslus, kuru dēļ bērns būtu no audžuģimenes jāizņem, un ziņo par to pašvaldībai, kas tad meklē bērnam citu audžuģimeni.

Somijā sociālajiem darbiniekiem ir nepieciešama otrās pakāpes augstākā izglītība sociālajā darbā. Vispārīgi sociālajiem darbiniekiem nekādas specializācijas nav. Tiem sociālajiem darbiniekiem, kas veic PRIDE apmācību, pašvaldība no ārpakalpojuma sniedzējiem iepērk PRIDE sagatavošanas pakalpojumu. Sociālajiem darbiniekiem pašiem ir iespēja izvēlēties savas profesionālās pilnveides programmas saskaņā ar katra individuālajām vajadzībām no Helsinku pašvaldības piedāvātā apmācību programmu klāsta.

2.4. Vizītē gūtās atziņas no tikšanās ar Perhoitokumppanit Suomessa Oy

Apvienotajā Karalistē dibinātas privātas organizācijas Core Assets meitas organizācija Somijā, kas nodarbojas ar bērnu aprūpi kopš 2008.gada. Šobrīd Core Assets darbojas 10 valstīs. Organizācijai visā Somijā ir 140 audžuģimenes. Lielāko daļu bērnu ievieto Dienvidsomijā, jo tur ir vislielākais iedzīvotāju skaits - šajā reģionā organizācijai ir 30-40 audžuģimenes.

Organizācija piedāvā pašvaldībām šādus pakalpojumus:

- audžuģimeņu pakalpojumus;
- atbalsta pakalpojumus vecākiem ar bērniem. Audžuģimenē tiek ievietots vecāks kopā ar bērnu. Vecākam ar bērnu tiek ierādīts vai nu neliels dzīvoklis tajā pašā māja, kur dzīvo audžuģimene, vai arī maza māja audžuģimenes mājas pagalmā – tas ir īstermiņa pakalpojums;
- krīzes audžuģimeņu pakalpojumus, kad uz samērā neilgu laiku bērns tiek ievietos ārpusģimenes aprūpē ar nolūku uzraudzīti un kontrolēti atgriezt bērnu viņa izcelsmes ģimenē – tas ir rehabilitējošs pakalpojums.

Somijā pašvaldībām ir savas audžuģimenes, privātām organizācijām savas.

Audžuģimeņu piesaiste ir smags un atbildīgs darbs – katrai audžuģimenei ir jāidentificē tās stiprās puses un tad tās jāizceļ un jāatbalsta.

Perhoitokumppanit Suomessa Oy ir 3 audžuģimeņu piesaistes veidi:

- Audžuģimenes pašas sazinās ar organizāciju, informāciju atrodot internetā. Tad organizācija sniedz interesentiem visu nepieciešamo informāciju, tajā skaitā par organizāciju un tās piedāvātajiem atbalsta pakalpojumiem audžuģimenēm;
- Organizācija rīko piesaistes kampaņas, kuru galvenais akcents ir būt redzamiem – vietās, kur pulcējas daudz cilvēki, tiek izvietoti informācijas stendi, piemēram, tirdzniecības centros;
- Jau esošās audžuģimenes ir ieteikušas organizāciju saviem paziņām un radiniekiem. Šo veidu organizācija atzīst par pašu efektīvāko, jo trešā puse ar savu pozitīvo pieredzi stāsta par organizāciju un tādējādi to popularizē.

Kad ģimene ir vērsusies organizācijā ar interesi kļūt par audžuģimeni, tā aizpilda speciālu anketu, kurā sniedz detalizētu informāciju par savu veselības stāvokli, finansiālo stāvokli, sadzīves apstākļiem u.tml.

Tad organizācijas pārstāvis dodas vizītē pie ģimenes uz mājām, lai izrunātu svarīgus audžuģimenes darba aspektus. Potenciālajai audžuģimenei skaidro, ka tai būs jābūt gatavai atvērt savas mājas durvis ne tikai bērnam, bet arī šī bērna vecākiem, radiniekiem, visām iestādēm un organizācijām, kas ir iesaistītas šajā procesā. Kā arī ģimene tiek informēta par to, ka laikā, kamēr bērns ir ievietots audžuģimenē, iestādes veic bērna izcelsmes ģimenes rehabilitācijas darbu, lai bērns pēc iespējas ātrāk varētu atgriezties pie saviem vecākiem. Potenciālajiem audžuvecākiem tiek īpaši uzsvērts, ka bērns jebkurā brīdī var atgriezties pie saviem vecākiem. Ja arī pēc šīs sarunas ģimene uzskata, ka vēlas kļūt par audžuģimeni, tad ģimene tiek iesaistīta PRIDE apmācībā.

Organizācijas treneri apmāca ģimeni saskaņā ar PRIDE programmu. PRIDE programmas ietvaros treneri rūpīgi vērtē ģimenes potenciālu un vienlaicīgi cenšas novērst šķēršļus, kas varētu kavēt ģimeni pildīt audžuģimenes pienākumus. PRIDE sagatavošanas laikā ar ģimeni joprojām tiek pārrunātas iespējamās grūtības un vērtēts, vai ģimene būtu uz to gatava. PRIDE ir vispārīga apmācības programma. Pēc tam audžuģimenēm tiek nodrošinātas speciālas apmācības, piemēram, par vecāku komandas darbu, par piesaistes veidošanu u.tml. Organizācijai ir savi terapeiti, kas individuāli strādā ar audžuģimenēm.

Par audžuģimenes apmācībām maksā organizācija, kas veic apmācību. Savukārt līdzekļi šim mērķim nāk no pašvaldībām, jo pašvaldības maksā par audžuģimeņu pakalpojumu. Pašvaldība apmaksu par saņemto audžuģimeņu pakalpojumu veic proporcionāli dienu skaitam mēnesī, kuras bērns ir pavadījis audžuģimenē. Audžuģimenes pakalpojuma dienas likme ietver ģimenes izdevumus, audžuģimenes apmācības un visus pārējos izdevumus audžuģimeņu atbalstam.

Ja treneru vērtējums ir pozitīvs, tad organizācija noslēdz līgumu ar audžuģimeni un audžuģimene iestājas rindā un gaida bērnu.

Organizācijai ir iedibināta prakse pieprasīt no pašvaldības informāciju par audžuģimeni, kas vēlas sākt sadarbību ar organizāciju, lai noskaidrotu, vai pašvaldības rīcībā ir informācija par šķēršļiem, kāpēc attiecīgā ģimene nevarētu būt par audžuģimeni.

Kad pašvaldībai rodas attiecīga vajadzība ievietot audžuģimenē konkrētu bērnu, pašvaldība nosūta pieprasījumu organizācijai un organizācija nosūta pašvaldībai īsu kopsavilkumu par piemērotāko audžuģimeni, kas organizācijas skatījumā vislabāk atbilstu konkrētā bērna vajadzībām. Pašvaldība ir tā, kas sākotnēji izvēlas audžuģimeni konkrētajam bērnam. Kad pašvaldība pieņēmusi lēmumu, ka to interesētu konkrētā audžuģimene, tad informācija par bērnu tiek nosūtīta šai audžuģimenei. Tad notiek sarunas ar audžuģimeni, vai tā ir gatava un vēlas uzņemt šo konkrēto bērnu. Audžuģimene var arī atteikties. Ja audžuģimene piekrīt, tad pašvaldība slēdz līgumu ar audžuģimeni, bet organizācija uz līguma pamata ar pašvaldību sniedz atbalsta pakalpojumus audžuģimenei.

Lai arī pašvaldībai ir savas audžuģimenes, no šīs organizācijas pašvaldība pērk tādu audžuģimeņu pakalpojumus, kas ir specializējušās uz smagiem gadījumiem, piemēram, uzņem bērnus, kuriem ir nepieciešama slimnīcas aprūpe; jauniešus, kuri regulāri bēg prom no mājām; bērnus, kas izturas agresīvi pret sevi, citiem bērniem un pieaugušajiem; bērnus, kuri lieto apreibinošas vielas tādā daudzumā, ka tas apdraud pašu bērnu un kļūst bīstami apkārtējiem; bērnus, kuriem ir tādi garīgās attīstības traucējumi, ka pastāv pašnāvības risks u.tml. Šādos gadījumos audžuģimenēm ir nepieciešams specifiskāks atbalsts nekā pašvaldība nodrošina savām audžuģimenēm. Organizācijas audžuģimenēs nonāk tie bērni, par kuriem pašvaldībai nav īstas pārliecības, vai šis bērns vispār varēs iedzīvoties audžuģimenē un vai audžuģimene spēs ar šo bērnu strādāt. Tā kā organizācijas audžuģimenēs tiek ievietoti bērni ar īpašākām vajadzībām, tad organizācijas sociālie darbinieki strādā tikai un vienīgi, lai atbalstītu ģimenes. Bērna pašvaldība savukārt strādā tikai ar birokrātisko jautājumu sakārtošanu attiecībā uz bērnu.

Daudzās privātās audžuģimeņu pakalpojumu sniedzēju organizācijas Somijā uzrauga divas valsts institūcijas, kā arī katram reģionam ir sava kontrolējošā institūcija. Ir arī viena institūcija, kas kontrolē valstiskā mērogā darbojošās privātās organizācijas. Helsinkos ir apmēram 10 privātās audžuģimeņu pakalpojumu sniedzēju organizācijas.

Likumā ir noteikts 6 bērnu limits vienā audžuģimenē, ieskaitot savus pirmsskolas vecuma bērnus. Ja audžuģimenē ir maksimālais bērnu, tad viens no vecākiem nestrādā algotu darbu.

Lai arī vienas ģimenes brāļus un māsas cenšas nešķirt, tomēr to praktiski nodrošināt ir ļoti sarežģīti un dažkārt pat neiespējami. Tomēr audžuģimenēm ir pienākums nodrošināt brāļu un māsu regulāru saskarsmi, ja bērni tomēr ir šķirti un ievietoti dažādās audžuģimenēs.

Audžuģimenēm organizācija maksā vienādu atlīdzību neatkarīgi no bērna vecuma un traucējumu smaguma pakāpes. Savukārt pašvaldības piedāvā šīm audžuģimenēm dažādus pabalstus par bērna invaliditāti u.tml.

Organizācijas sniegtais atbalsts audžuģimenēm atšķiras atkarībā no konkrētā bērna - jo lielākas ir bērna vajadzības, jo lielāku atbalstu audžuģimene saņem. Organizācija piedāvā šādus atbalsta pakalpojumus: 24/7 krīzes telefonu, 1 reizi mēnesī audžuģimenēm grupas kopāsanākšanu ar organizācijas profesionāla speciālista līdzdalību (šo tikšanos laikā organizācija nodrošina bērnu pieskatīšanu), bērna pieskatīšanu, mājas uzkopšanu, gatava ēdiena piegādi. Šīs izmaksas faktiski sedz pašvaldība, jo organizācija šos izdevumus iekļauj pašvaldībai izrakstītajos rēķinos. Ir arī atbalsts, ko audžuģimenēm piedāvā pati pašvaldība, piemēram, psihiatra konsultācijas. Izņēmuma gadījumos organizācija var vērsties pie pašvaldības, vienojoties par cenas paaugstināšanu konkrētam gadījumam, ja tas ir īpaši smags un ilgstošs.

Bieži, kad bērns tiek ievietos audžuģimenē, bērnam jau ir sava terapija. Savukārt organizācija piedāvā tikai un vienīgi pakalpojumus un atbalstu audžuģimenēm. Viss pārējais ir pašvaldības pakalpojumu joma. Viens no organizācijas piedāvātajiem pakalpojumiem ir palīdzība audžuģimenei izveidot savu speciālo sadarbības tiklu, proti, organizācija strādā, lai no pašvaldības pakalpojumu klāsta pēc vajadzībās piemeklētu pakalpojumus gan bērniem, gan audžuģimenēm. Organizācija izvairās dublēt tos pakalpojumus, kurus jau piedāvā pašvaldība. Organizācijas būtiskais pakalpojums ir palīdzība audžuģimenēm pēc vajadzībām izveidot savu īpašo sadarbības tīklu.

Organizācijai ir savs sociālais darbinieks, kurš sniedz pakalpojumus noteiktam ģimeņu skaitam – viņš arī ir atbildīgs par šīm ģimenēm. Katrs organizācijas sociālais darbinieks strādā ar apmēram 13 ģimenēm, bet šis skaits nav strikti noteikts, jo tas ir tieši atkarīgs no bērnu skaita vienā ģimenē. Organizācijas sociālais darbinieks sazinās ar šīm ģimenēm vismaz 1 reizi nedēļā un vismaz 1 reizi mēnesi satiekas klātienē, lai pārrunātu, kā ģimenei iepriekšējā periodā ir klājies, kādas bijušas problēmsituācijas, grūtības, vai ir paredzamas krīzes situācijas, vai ir iespējams veikt preventīvas darbības. Organizācijas sociālais darbinieks sadarbojas ar pašvaldības sociālo darbinieku.

Organizācijai arī ir ģimenes koordinators, kas strādā ar bērniem - sniedz pakalpojumu bērniem un strādā ar tiem konkrētos lūzuma punktos – īpaši, kad bērns tiek ievietos audžuģimenē, lai bērns iedzīvotos, lai viņam rastos saikne ar citiem bērniem, veido bērna atmiņu albumu. Ģimenes koordinators uzklausa bērna viedokli, vai viņš ir atradis drošības sajūtu audžuģimenē, uz kuru viņam ir tiesības, vai bērnam klājas labi – tas savā veidā kalpo arī kā kontroles modelis. Ģimenes koordinators arī ļoti nedaudz strādā ar vecākiem, bet šī sadarbība ir neliela un vērsta uz saiknes uzturēšanu.

2.5. Vizītē gūtās atziņas no tikšanās ar Somijas SOS bērnu ciematu asociāciju

Somijas statistika liecina, ka šobrīd Somijā ir apmēram 1 miljons nepilngadīgu bērnu, no kuriem 18 tūkstoši dzīvo ārpus savas izcelsmes ģimenes, bet 100 tūkstoši bērnu atrodas BTAI uzskaitē. Šie skaitļi ir bijuši konstanti kopš pagājuša gadsimta 90tajiem gadiem, kad Somijā bija ekonomiskā krīze. Šobrīd valsts un pašvaldības aktīvi strādā pie prevencijas pakalpojumu attīstīšana. Somijā tiek veiktas apjomīgas veselības un sociālās aprūpes reformas, kā arī būtiskas teritoriālās reformas, kuru rezultātā no 300 pašvaldībām 2019.gadā tiks izveidoti 18 novadi.

Somijas lielākā problēma pašlaik ir tā, ka iedzīvotāji noveco - cilvēki dzīvo arvien ilgāk, bet veci cilvēki arī slimo vairām, veselības izdevumi būtiski pieaug. Somijas veselības aprūpes sistēma nevar uzturēt līdzšinējo modeli. Pēdējā laikā Veselības ministrijas izdevumi konstanti pieaug. Šobrīd 6,5 miljoni EUR ir valsts izdevumi audžuģimenēm. Mērķis ir šo pieaugumu apturēt un šos pašus izdevumus izlietot cita veida pakalpojumiem. Otrs reformu iemesls ir nepieciešamība novienādot pakalpojumu pieejamību visiem Somijas iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas. Līdz šim katrā no 300 Somijas pašvaldībām bērnu tiesību aizsardzības jautājumi tika risināti un pakalpojumi ģimenēm un audžuģimenēm tika veidoti atkarībā no konkrētās pašvaldības ieskatiem un iespējām. Reformu mērķis ir panākt līdzvērtīgu pakalpojumu pieejamību jebkurā vietā Somijā. Viens no prioritārajiem apakšmērķiem ir izveidot ģimeņu centrus, kur vienkopus būtu pieejami visi augstas kvalifikācijas speciālisti, kas varētu sniegt palīdzību ģimenēm.

SOS darbojas 5 Somijas reģionos un visā Somijā pašlaik ir 9 SOS ciemati, no kuriem 6 ir tradicionāli ciemati, bet 3 integrēti. Šobrīd SOS aprūpē atrodas 175 bērni, no kuriem 61% atrodas ciematos, 35% audžuģimenēs un 4% jauniešu mājās. 150 bērni un viņu ģimenes atrodas FSPs (kā daļa no bērnu un viņu ģimenes labklājības pakalpojuma). SOS sniedz arī bērnu tiesību aizsardzības pakalpojumus tām ģimenēm ar bērniem, kas ir BTAI uzskaitē, bet riski nav tik lieli, lai bērnus izņemtu no ģimenes. 2015.gadā SOS sniedza pakalpojumus arī bēgļu bērniem. SOS šobrīd strādā 230 darbinieki, kā arī 50 audžuvecāki 27 audžuģimenēs.

Apmēram 70% no SOS ienākumiem nāk no pašvaldībām. Atlikušo daļu SOS iegūst no ziedojumiem, no kuriem tad arī tiek finansēti pakalpojumi audžuvecākiem – atvaļinājuma iespējas audžuvecākiem, bērniem ārpusskolas, hobiju aktivitātes u.tml.

SOS bērnu ciemats Espoo ir vecākais SOS ciemats Somijā, kas darbojas jau vairāk kā 50 gadus. Te dzīvo ģimenes, kuras uzņēma lielas brāļu māsu ģimenes. Šobrīd SOS šo īpašumu jau ir pārdevis un par iegūtajiem līdzekļiem iegādāsies dzīvokļus, kur izmitināt ģimenes. SOS dzīvokļus iegādājas parastās jaunbūvētās daudzdzīvokļu mājās. Tie ir lieli dzīvokļi, kas piemēroti no daudzbērnu ģimenēm izņemtu bērnu ievietošanai audžuģimenēs. SOS ir savs personāls – sociālie darbinieki, koordinatori, terapeiti, kas strādā ar audžuģimenēm. Tajā pašā mikrorajonā tiek izīrētas telpas, kuras

nepieciešamas SOS sniegto pakalpojumu nodrošināšanai. Šādai pieejai ir arī sava ideoloģija, ka audžuģimenēm ir nevis jāizolējas, bet jādzīvo sabiedrībā. Somijā ir standarts, ka katram bērnam pienākas sava istaba.

SOS kā organizācija ir darbojusies jau ilgu laiku un var novērtēt sava darba rezultātus. Tā kā SOS ir ilglaicīga jomas pieredze, organizācija ir aicināta līdzdarboties reformu izstrādē valstī – šobrīd SOS kopā ar citām nevalstiskajām organizācijām un pašvaldībām strādā pie atbalsta modeļa izstrādes ģimenēm ar bērniem.

Līdz šim SOS pieredze bija tāda, ka ģimenes rehabilitācija notika ģimenes mājās. Šajā vasarā Vantaa tiks atvērta arī ģimenes rehabilitācijas nodaļa, kur ir vieta 4 ģimenēm. Saskaņā ar šo pieeju bērns ar vecākiem pārceļas uz īslaicīgu dzīvi (3 - 9 mēneši) šajā vietā un SOS darbinieki strādā ar šo ģimeni, sniedz tai nepieciešamo atbalstu. Galvenais mērķis ir panākt, lai vecāki pēc šī rehabilitācijas posma būtu spējīgi rūpēties par saviem bērniem. Šajā modelī pašvaldība sedz ģimenes dzīvošanas izdevumus šajā mājā, pati ģimene par to neko nemaksā. Šeit SOS personāla palīdzība ģimenei ir pieejama 24/7. Uz šiem dzīvokļiem parasti pārceļas tādas ģimenes, kuru problēmas ir ļoti dziļas, tāpēc nepieciešamā atbalsta stundu skaits ir liels, kā arī šīs ģimenes ir nepieciešams īpaši uzraudzīt. Tās pārsvarā ir ģimenes, par kurām ir gana skaidrs, ka bērns no tās ir jāizņem, un šis tad ir pēdējais solis pirms tam. Šajā laikā personāls veic savus novērojumus par šīs ģimenes spēju parūpēties par sevi un bērniem. Ģimenei ir tiesības atteikties no šāda pakalpojuma. Ir bijuši gadījumi, kad ģimene šādam pakalpojumam nepiekrīt un bērns ir ticis izņemts no ģimenes. Ir bijis maz gadījumu, kad rehabilitācijas laikā bērns ir izņemts no šīs ģimenes. Ir bijuši gadījumi, kad viena un tā pati ģimene atkārtoti nonāk šajā mājā.

SOS arī izstrādā jaunu pakalpojumu - sagatavo atbalsta ģimenes.

Espoo 2015.gadā SOS nodibināja jauniešu māju bēgļu bērniem bez pavadības.

Biežākie bērnu izņemšanas iemesli no ģimenes - problēmas ar atkarību izraisošām vielām, garīga rakstura problēmas, ekonomiskas problēmas, vardarbība. Bieži vien ģimenēs ir vairāku problēmu kopums. Vērojama tendence, ka tiek izņemti bērni no tām ģimenēm, no kurām paši vecāki arī reiz ir bijuši izņemti.

Bērns tiek atbalstīts savā ģimenē pēc iespējas ilgāk, bet pa to laiku bērns ir pieredzējis ļoti daudz ko. Vienmēr ir izšķirošais brīdis pieņem lēmumu, ka nu reiz šis bērns savā ģimenē ir guvis par daudz traumatiskas pieredzes un bērns no ģimenes ir jāizņem. Bieži bērnu no ģimenes izņem par vēlu. Tāpēc ļoti uzmanīgi jāizvērtē, kur bērnu ar tādu pieredzi vislabāk ievietot. Uz izņemšanas brīdi bērns jau ir redzējis, dzirdējis un piedzīvojis ko tādu, ko viņam nevajadzētu būt piedzīvojušam, nereti bērns ir cietis no garīgas un fiziskas vardarbības, bērns ir bijis spiests pastāvēt par sevi, saviem brāļiem, māsām un pat vecākiem. Dažkārt pat bērna vecāki piekrīt, ka bērns vairs nevar pie viņiem turpināt

uzturēties. Tie parasti ir bērni, kas jaunāki par 12 gadiem, tomēr pēdējā laikā no ģimenēm izņem jau pusaudžus. Pusaudžu problemātika ir cita - pusaudzis neapmeklē skolu, ir iesaistījies noziedzīgās darbībās, lieto apreibinošas vielas. Šie ir gadījumi, kad vecāki nespēj nospraust robežas, paši vecāki iet uz darbu, nelieto alkoholu, bet ar bērniem galā vairs netiek. Tā ir jauna problēmu kategorija, kurai vajadzīga savādāka pieeja.

Visām privātajām organizācijām Somijā atbalsta pakalpojumu spektrs audžuģimenēm ir ļoti līdzīgs. Pašvaldības vēršas pie SOS tajos gadījumos, kad ir nepieciešams lielāks audžuģimeņu atbalsts nekā pašvaldības sniedz savām audžuģimenēm. SOS specializācija ir liela vienas ģimenes bērnu skaita uzņemšana, jo SOS nodrošina dzīvokļus tām audžuģimenēm, kas var un vēlas strādāt ar lielu bērnu skaitu. Pašvaldības ir ļoti ieinteresētas izmantot SOS pakalpojumus sevišķi daudzo brāļu/māsu ģimenēm. Pašvaldības audžuģimenēs parasti ir grūti ievietot uzreiz 3-4 bērnus vienlaicīgi. SOS atšķiras ar to, ka var piedāvāt šādu iespēju. Atlases procesā SOS pieprasa, lai kādam no audžuvecākiem būtu sociālā darbinieka vai psihologa izglītība. Likumā ir paredzēts, ka gadījumā, ja kādā ģimenē tiek ievietoti 4 un vairāk bērni, tad ir jābūt atbilstošai izglītībai, bet tā nav specifizēta.

SOS sadarbojas ar audžuģimeni un pati audžuģimene vislabāk zina, kāds atbalsts konkrētā brīdī tai visvairāk ir nepieciešams - brīvdienas, mājas uzkopšana u.tml., kā arī kādas vajadzības ir bērniem.

Visa procesa svarīgākais brīdis ir konkrētam bērnam visatbilstošākās audžuģimenes piemeklēšana. SOS šajā procesā izvērtē un cenšas paredzēt, kādas problēmsituācijas ģimenē varētu rasties un veikt iespējamās preventīvās darbības. Tiek noskaidrots, kādas ir bērna vajadzības, un, izejot no tā, kādas organizācijas ir jāpiesaista un kāds atbalsta tīkls jāveido turpmākai sadarbībai. Ar to strādā SOS sociālais darbinieks.

Ļoti svarīgi, lai uzreiz tiktu nodibinātas labas un veiksmīgas attiecības starp audžuģimeni un bērnu, kā arī uzsākta sadarbība ar bērna vecākiem. Ļoti bieži audžuģimenes vēršas pie SOS pēc atbalsta, jo nevar saviem spēkiem nodrošināt bērnu saskarsmi ar viņu vecākiem. Piemēram, SOS Tamperē ir 12 audžuģimenes, kurās ir 27 bērni, no kuriem lielākā daļā tiekas ar saviem vecākiem SOS darbinieka uzraudzībā - tas prasa milzīgu SOS darbinieku laika resursu. Sociālā darbinieka klātbūtne bērna un vecāku tikšanās reizē ir sociālā darbinieka darba redzamā daļa, pirms tam, lai atbalstītu bērnu, sociālais darbinieks ir veicis ievērojamu komunikācijas darba daļu - sazinājies ar pašvaldības sociālo darbinieku, vecākiem un citiem sadarbības tīklā esošajiem partneriem.

Sociālā darbinieka darbs ir viens no visnozīmīgākajiem SOS darbības virzieniem. SOS nepieciešamības gadījumā spēj nodrošināt tūlītēju sociālā darbinieka palīdzību. Sadarbībā ar audžuģimenēm īpaši tiek uzsvērts, ka palīdzība vienmēr ir pieejama un audžuģimene netiks atstāta viena ar savām problēmām.

SOS savām audžuģimenēm nodrošina atvaļinājumu, kā arī rīko kopīgus audžuģimeņu pasākumus, kuros audžuģimenes varētu satikties. SOS organizē arī dažādas nodarbības bērniem, lai arī tie varētu tikties un viens otru atbalstīt. SOS darbojas pēc kopienas principa, kur viens otru atbalsta un palīdz.

Ģimenes aprūpes likums paredz, ka audžuģimenei ir 2 brīvas diennaktis mēnesī (24 brīvas diennaktis gadā). Šīs dienas var kombinēt. Viens risinājums - ģimenē ierodas aizvietotājs un audžuģimene uz to laiku dodas prom no savas mājas. Aizvietotājs var būt SOS piemeklēts un apmācīts cilvēks, bet var būt arī audžuģimenei tuvs cilvēks (tante, vecmāmiņa utt.), kas tomēr ir apstiprināta persona un kurai ir noslēgts līgums ar pašvaldību. Ir arī gadījumi, ka bērni uz nedēļas nogali dodas pie aizvietotāja uz mājām. Bet ikvienā gadījumā ir jāņem vērā bērna vajadzības un intereses, jāskatās uz konkrēto situāciju un apstākļiem.

Likums nosaka, ka audžuģimenei nevar maksāt mazāk kā 700 EUR mēnesī par vienu bērnu un bērna izdevumiem mazāk kā 450 EUR mēnesī par vienu bērnu. Pašvaldība maksā SOS 176-185 EUR par vienu bērnu par vienu diennakti. Par vienu bērnu SOS saņem no pašvaldības 5490 EUR mēnesī, SOS ģimenei mēnesī par vienu bērnu maksā – 2100 EUR. Papildus audžuģimenēm tiek maksāts par izdevumiem bērnam 590-600 EUR par vienu bērnu mēnesī. Audžuģimenes nevienam neatskaitās par izdevumiem bērnam. Ja audžuģimenē ir ievietoti 3 bērni, tad šai ģimenei ir visai labi dzīves apstākļi.

Lielākā daļa no pašvaldības saņemtās naudas SOS tālāk maksā audžuģimenēm, bet mazāk par pusi paliek SOS, lai segtu atbalsta pakalpojumu sniegšanu. Laikā, kad ģimenē nav ievietots bērns, audžuģimene neko nesaņem, jo tajā brīdī tai nav līgumattiecību. SOS no savas puses paaugstina audžuģimenes atlīdzību par pirmo mēnesi, kad ir ticis ievietots bērns, tādējādi kompensējot laiku, kad audžuģimenē nav bijis ievietots neviens bērns. Audžuģimene sniedz bērna audzināšanas pakalpojums – nav bērna, nav pakalpojuma. Audžuģimenes no saņemtās atlīdzības maksā nodokļus un tādā veidā audžuvecākiem veidojas pensijas iemaksas.

SOS vēlas nodrošināt, lai audžuģimeņu atlīdzība būtu pietiekama un audžuvecākiem nebūtu nepieciešams strādāt algotu darbu. Audžuģimene arī maksā SOS par dzīvokļa īri.

Vienu reizi 2 gados visām audžuģimenēm pienākas veselības un labklājības pārbaude.

Kad pašvaldība slēdz līgumu ar SOS audžuģimeni, SOS tiek piesaistīts, jo SOS administrē grāmatvedību. Viss finansējums audžuģimenei tiek novirzīts caur SOS, kas to tālāk administrē.

Audžuģimeni nolīgt pašvaldība nevis SOS, tāpēc oficiālo līgumu pašvaldību slēdz ar audžuģimeni. Starp pašvaldību un SOS ir savs līgums, kas paredz, ka tad, kad pašvaldība noslēgs līgumu ar SOS audžuģimeni, tad SOS sniedz šai audžuģimenei atbalsta pakalpojumus. Līguma starp SOS un audžuģimeni nav.

Ja pašvaldība vēršas pie SOS audžuģimenes meklējumos, tad parasti to dara ar e-pasta starpniecību, nosūtot vēstuli, kurā izklāsta bērnu vecumu, īpašas vajadzības (alerģijas, slimības, hroniskas saslimšanas), sniedz informāciju par bērna vecākiem (piemēram, ja vecāki ir pret bērna izņemšanu - tur uzreiz ir paredzamas problēmas ar vecākiem), bērna izcelsmes ģimenes dzīvesvietu, jo audžuģimenei ir jābūt 50 km rādiusā no bērna vecāku adreses. Šāds e-pasts tiek izsūtīts vairākām organizācijām. Saņemot bērna aprakstu, SOS vērtē, vai no SOS audžuģimenēm kāda ir pirmsškietami piemērota konkrētajam bērnam. Ja šāda audžuģimene atrodas, tad SOS par to nosūta ziņu pašvaldībai, sniedzot informāciju par šo audžuģimeni. Tad pašvaldība izlemj, kura no piedāvātajām audžuģimene to interesē. Jo tālāk virzās process, jo vairāk SOS un audžuģimene uzzina par bērnu un jo vairāk pašvaldība uzzina par audžuģimeni. Likums paredz, ka audžuģimenei ir tiesības uzzināt pēc iespējas plašāku informāciju par bērnu pirms pieņemt lēmumu par šī bērna uzņemšanu. Ja vien ir iespējams, bērns pirms lēmuma pieņemšanas ir bijis ciemos pie potenciālās audžuģimenes, pavadījies tur nedēļas nogali, kā arī bērna vecāki ir bijuši audžuģimenes mājās. SOS cenšas nodrošināt, lai visas puses būtu pēc iespējas pārliecinātākas, ka attiecīgais lēmums ir vispareizākais.

Visas SOS audžuģimenes ir savā veidā profilējušās. Audžuģimenes profilu veido SOS sociālais darbinieks, pamatojoties uz informāciju, kas saņemta no audžuģimenes par tās gatavību strādāt ar noteiktu bērnu problemātiku.

Ir ļoti daudzas audžuģimenes, kurās ir ievietots viens bērns un šīs ģimenes ļoti labi tiek galā un tām nav nepieciešams papildus atbalsts – šīm audžuģimenēm pietiek ar to, ka 2 -3 reizes gadā pie viņiem ierodas sociālais darbinieks un pārējos pakalpojumus vajadzības gadījumā audžuģimenes var saņemt no pašvaldības tieši tā pat, kā jebkura cita ģimene attiecīgajā pašvaldībā.

Pašvaldības, pirmkārt, cenšas tikt galā ar saviem audžuģimeņu resursiem un tikai sarežģītos izņēmuma gadījumos audžuģimeņu pakalpojumu pērk no privātā sektoram, jo tas ir dārgs pakalpojums.

SOS ir specializējies uz konkrētu problemātiku un pašvaldības labāk izvēlas SOS pakalpojumu nekā institūcijas, jo institūciju izmaksas gala rezultātā sabiedrībai izmaksā vēl dārgāk. Somijā institūcijās nedrīkst būt vairāk par 7 bērniem un Somijā institūciju ir ļoti maz.

SOS ļoti rūpīgi sagatavo jauniešus patstāvīgai dzīvei, lai tad, kad jaunieši dodas prom, viņi ar ikdienas rūpēm spētu patstāvīgi tikt galā un viņu no vecākiem iegūtā negatīvā pieredze netiktu nodota tālāk. Bērni SOS dzīvo līdz 18 gadiem un pēc tam līdz 21 gada vecumam ir laiks, kad viņi tiek uzraudzīti. Bet arī pēc tam SOS viņus atbalsta, ļaujot dzīvot par lētāku cenu SOS dzīvokļos, vienlaicīgi SOS rūpējas arī par to, lai šiem jaunajiem cilvēkiem tiktu piesaistītas papildus atbalsta programmas, kā arī SOS informē atbalsta sniedzējus par šiem jauniešiem un viņiem nepieciešamo īpašāko atbalstu un attieksmi.

Audžuģimeņu piesaistes procesa etapi SOS:

- Jautājums, interese
- SOS sazinās ar ģimeni;
- SOS ievāc informāciju par ģimeni, kas ir sazinājusies ar SOS, lai noskaidrotu, vai ģimene ir piemērota (ģimene aizpilda speciālu anketu);
- SOS speciālisti tiekas ar ģimeni, ja iepriekšējā informācija par ģimeni ir pozitīva un ir vērts ar šo ģimenei tikties. Tiek atsijātas ģimenes, kurām nav piemēroti sadzīves apstākļi - ļoti uzmanīgi tiek vērtēts, vai bērnam būs iespējas īstenot savas tiesības uz privātumu. SOS cenšas izvairīties no liekām tikšanās reizēm ar nepiemērotām ģimenēm. SOS prasa ģimenei veikt veselības stāvokļa pārbaudi, piemēram, ja atklājas, ka kādam no vecākiem ir hroniska slimība, kuras dēļ persona nevarēs kļūt par audžuvecāku, tad tas kalpo par kritēriju, lai ģimene saņemtu atteikumu. SOS izvērtē ģimenes ekonomisko situāciju – ja ģimenei ir ierobežoti iztikas līdzekļi, tad cīņa par ikdienas izdzīvošanu viņiem atņem spēku un laiku strādāt ar bērniem un tas savukārt nav bērnu interesēs;
- SOS ievāc papildus informāciju par ģimeni - sazinās ar pašvaldību, lai uzzinātu vai par ģimeni jebkad ir ziņots BTAI;
- SOS speciālisti dodas pie ģimenes uz mājām, lai apskatītu vietu, kur ģimene dzīvo;
- Ģimenes sagatavošana, ja viņiem tāda jau nav bijusi;
- Tiek caurskatīti visa iepriekšējos etapos iegūtā informācija un visas šajā procesā iesaistītās personas tiek pieaicinātas izteikt viedokli;
- Tiek pieņemt lēmums par audžuģimeni.

Par nepārvaramiem šķēršļiem ģimenei kļūt par audžuģimeni ir uzskatāmi šādi faktori: pati ģimene ir BTAI akūtajā uzskaitē; kādam no audžuģimenes ir krimināla pagātne; ir akūtas problēmas ar atkarību izraisošām vielām; ir garīgās veselības traucējumi; ģimenē tiek lietotas nepieņemamas soda metodes; mājoklis ir nedrošs, nepietiekami labs; ja ģimene atrodas sociālo pabalstu uzskaitē un ģimenes vispārīgā ekonomiskā situācija vāja; audžuģimenes privātajā dzīvē ir krīze vai lielas pārmaiņas; cits šķērslis, kas ierobežotu audžuģimenes rīcībspēju.

SOS psihologs veic ģimenes psiholoģisko izvērtēšanu – lielākā daļā ir piesaistes tests, bet, ja procesā tiek novērotas kādas īpašas tendences, tāds psihologs strādā arī uz šo jomu izpēti. Katra ģimene tiek testēta ļoti individuāli, ņemot vērā ģimenes vajadzības.

Ir posmi, kurus var izlaist, ja ģimenei jau ir pieredze. Šajā procesā nekas nav strikti reglamentēts, viss ir elastīgs un uz vajadzībām balstīts.

Netiek pieņemts kaut kāds oficiāls lēmums par audžuģimenes statusa piešķiršanu. Organizācija izvērtē, vai tā varēs un gribēs ar šo ģimeni sadarboties un tā ir tikai pašvaldības kompetence izlemt,

vai ievietot šajā audžuģimenē bērnus vai nē. Audžuģimeņu kompetenču izvērtēšana notiek PRIDE apmācību ietvaros.

Viss audžuģimenes piesaistes process aizņem apmēram 6 – 9 mēnešus.

Pašvaldība tiek iesaistīta ģimenes izvērtēšanas procesa, jo organizācija sazinās ar pašvaldību tajā posmā, kad ievāc un apkopo informāciju par ģimeni. Kad pašvaldībai ir bērns, kuram jāpiemeklē audžuģimene, tad pašvaldības sociālais darbinieks vēl pirms bērns tiek ievietots audžuģimenē, satiekas ar šo ģimeni, lai pārliecinātos, ka šī ģimene ir piemērota.

Somijā ir minimizēta birokrātija, jo viss process balstās uz savstarpējo komunikāciju un uzticēšanos. Pašvaldība uzticas organizācijām, ka tās ģimeni ir iepazinušas, rūpīgi izvērtējušas un sagatavojušas. Kad pašvaldības sociālais darbinieks komunicē ar ģimeni, tas notiek nevis tāpēc, lai pārliecinātos, ka ar audžuģimeni viss kārtībā, bet gan tāpēc, lai pārliecinātos, ka šī audžuģimene būs piemērota konkrētajam bērnam. SOS praksē nav tādu gadījumu, ka SOS būtu izvērtējis, sagatavojis un apmācījis audžuģimeni, bet pašvaldība tajā neievieto bērnu.

Lai arī likums nenosaka audžuģimenes vecuma robežas, praksē, veicot ģimenes piemērotības izvērtēšanu, organizācija skatās, lai konkrētie audžuvecāki pēc vecuma varētu būt arī bērna vecāki.

Likums arī nenosaka, ka PRIDE apmācību programma ir vienīgais audžuģimeņu sagatavošanas veids. Likums paredz, ka audžuģimene ir jāsagatavo, bet nenosaka striktu veidu, kā tas būtu darāms. Somijā ir daudzas programmas, pēc kurām sagatavo audžuģimenes. Ir pat pieeja, ka audžuģimene 4 – 5 reizes personīgi tiekas ar sociālo darbinieku vai psihologu un šo tikšanos laikā izrunā visus būtiskos jautājumus, sevišķi lielu uzsvaru liekot uz sadarbību ar bērna vecākiem. Arī šāda veida audžuvecāku sagatavošana tiek uzskatīta par atbilstošu.

SOS pieeja ir tāda, ka ar ģimeni tiekas vairāki cilvēki, lai ģimenes novērtējums būtu pēc iespējas daudzpusīgāks un efektīvāk. SOS mērķis ir atlasīt labas audžuģimenes. Pašvaldības visas potenciālās audžuģimenes sūta uz PRIDE apmācībām. Savukārt SOS pie PRIDE visas ģimenes nemaz nepielaiž, jo SOS ir īpaši stingra ģimeņu sākotnējā atlase. Ja pie SOS vēršas ģimene, kas gribētu ņemt tikai vienu bērnu, turklāt pēc iespējas jaunāku un veselāku, bet SOS labi zina, ka pašvaldība caur SOS šādus bērnus nekad nepiedāvās, tad SOS nav nozīmes tērēt resursus uz šādas ģimenes sagatavošanu. Tad SOS šo ģimeni uzreiz sūta uz citu organizāciju vai pašvaldību. No tām ģimenēm, kas sākotnēji sazinās ar SOS, par audžuģimenēm pēc tam kļūst apmēram 10% ģimeņu.

Audžuģimeņu kapacitāti un kompetenci audzē ļoti pakāpeniski, ievietojot tajās arvien grūtākus bērnus un paralēli nodrošinot nepieciešamo atbalstu.

Kad audžuģimenē ir ievietots bērns, tad SOS kopā ar audžuģimeni izvērtē, kāda palīdzība šai audžuģimenei būtu nepieciešama. SOS ir izstrādāti moduļi, kuru ietvaros notiek darbs atbilstoši

ģimenes situācijai. Visintensīvāko atbalstu audžuģimene saņem tieši pirmo 2 gadu laikā. Kad audžuģimene beidz sadarbību ar SOS, tai vienmēr tiek jautāts, kādu palīdzību ģimene būtu gribējusi no SOS saņemt sākumā – šādā veidā SOS padziļināti pēta savu darbību un izstrādā nepieciešamos uzlabojumus.

Visbiežāk nepieciešamais atbalsts audžuģimenēm ir tieši emocionālais atbalsts, informatīvais un zināšanu atbalsts, kā arī praktiskais atbalsts ar rīcību un darbībām. Sākotnēji noskaidrojam atbalsta nepieciešamības mērķi – kāda veida atbalsts ir nepieciešamas: atbalsts, lai palīdzētu ģimenei kļūt par audžuģimeni, lai stiprinātu attiecības starp audžuģimeni un bērnu, lai palīdzētu tikt galā ar ikdienišķām dzīves situācijām u.tml. Noskaidrojot mērķi, tiek piedāvāti risinājumu varianti, no kuriem katra ģimene atrod sev vispiemērotāko.

Papildus SOS piedāvā apmācību vismaz 2 dienas gadā. Kā arī konsultācijas par darba virzību 1 reizi mēnesī. Ja rodas konkrēta problēmsituācija, tad SOS sociālais darbinieks meklē šai audžuģimenei speciālas apmācības, kas atbilst aktuālajai ģimenes vajadzībai.

SOS ir atšķirīga pieeja SOS ģimenēm un audžuģimenēm, jo audžuģimenēm SOS nevar uzlikt tādus pašus pienākumus kā SOS ģimenēm. Piemēram, individuālās attīstības plānu audžuģimene var piekrist veidot brīvprātīgi, bet to nevar tai uzspiest. Pašvaldībai ir pienākums šādu plānu sastādīt par katru bērnu, kas ir BTAI uzskaitē un par katru bērnu, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē neatkarīgi no tā, kur bērns ir ievietots. Pašvaldības sastāda klienta plānu un SOS no savas puses pievieno precizējumus, kuros norāda, ar kādām metodēm tiks panākti mērķi, kas ierakstīti plānā. Šis plāns dodas līdzi bērnam un SOS ar šo plānu strādā, kad bērns tiek ievietots SOS audžuģimenē. Pašvaldības sociālajam darbiniekam ir pienākums vismaz 1 reizi gadā šo plānu atjaunot. Plāna atjaunošanai tiek pieaicināts par konkrēto bērnu atbildīgais pašvaldības sociālais darbinieks, bērna vecāki, bērna audžuģimene un SOS sociālais darbinieks.

Audžuģimenei nekādu īpašu izaugsmes plānu neveido, jo ģimene ir privāta vienība un pret šo aspektu ir jāizturas ar īpašu smalkjūtību. Bērna labklājības apdraudējums ir vienīgais iemesls, kad SOS var iejaukties ģimenes dzīvē. SOS mērķis ir nevis izvērtēt audžuģimeni, bet gan izvērtēt to, kā bērns jūtas šajā audžuģimenē, jo SOS kā organizācija ir apsolījusi pašvaldībai, ka bērnam SOS audžuģimenē klāsies labi. Tāpēc SOS regulāri izvērtē, vai bērnam audžuģimenē klājas labi, vai SOS nodrošina to, ko bija apsolījis un vai notiek virzība uz noteiktajiem bērna attīstības mērķiem.

Somijā audžuģimeņu reģistra nav, jo nevienam nav dotas tiesības šāda veida reģistrus veidot. Tas galvenokārt ir jautājums par fizisko personu datu apstrādi un personas datu privātumu, kas Somijā ir ļoti stingri regulēta joma. Organizācijām nav dotas tiesības veidot reģistrus, ievākt un uzglabāt personīgu informāciju par audžuģimenēm. Organizācijām vienīgi ir iespējas vākt un saglabāt informāciju pa bērniem.

Teorētiski audžuģimenes var sadarboties ar vairākām organizācijām, pret praksē tā nenotiek, kaut arī ierobežojumu likumā tam nav. Audžuģimeņu kontrole organizācijās notiek caur intensīva atbalsta sniegšanu.

Latvijas delegācijas dalībnieku priekšlikumi un atziņas

- Lai arī galvenie principi un sistēma Čehijā un Somijā ir līdzīgi, atšķirību iezīmē kultūras, sociālās atbildības un ekonomiskās situācijas aspekts, kas Somijas sistēmu padara daudz elastīgāku, jo tā tiek balstīta uz savstarpējo komunikāciju un uzticēšanos;
- Diemžēl Latvijas situācijā nav pārņemam Somijas prakse, ka sadarbība notiek tikai uz uzticēšanās pamata – Latvijā visi pienākumi, atbildības, tiesības ir sīki jāregulē normatīvajos aktos;
- Somijas sistēmā izšķiroša loma ir profesionāliem sociālajiem darbiniekiem, kuriem ir plašas pilnvaras un atbildība. Svarīgi, ka pašvaldības nodrošina diennakts sociālo darbinieku pieejamību;
- Svarīga krīzes audžuģimeņu loma kopējās sistēmas veiksmīgā funkcionēšanā;
- Audžuģimenēm un aizbildņiem vienāds atbalsta un pakalpojumu klāsts, kas būtu jāpārņem arī Latvijas situācijā;
- Latvijā iztrūkst veiksmīgi funkcionējošs iesaistīto pušu sadarbības modelis, kas Somijā ir labi izstrādāts un veiksmīgi darbojas;
- Somu uzsvars uz audžuģimeņu privātumu kaut daļēji būtu jāiedzīvina arī Latvijas praksē;
- Lai audžuģimenes vislabāk atbilstu bērna interesēm, jāprofilē būtu ne tikai ilgtermiņa audžuģimenes, bet arī krīzes ģimenes;
- Izskatāms būtu variants, ka finansējums audžuģimenēm nāk no valsts uz pašvaldībām un pašvaldībām tiktu paturētas tiesības izlemt, vai pati pašvaldība nodrošina atbalsta pakalpojumus audžuģimenēm vai arī iepērk šo pakalpojumu no nevalstiskā sektora;
- Galvenie koncepcijas mērķi:
  - Lai bērni nonāktu nevis institūcijā, bet gan audžuģimenē (īpaši mazie bērni);
  - Krīzes situācijas un īstermiņa aprūpe, kamēr piemeklē pastāvīgo risinājumu;
  - Ilgtermiņa audžuģimeņu specializācijas. Aģentūras varētu specializēties jomās, kurās katra jūtas stiprāka;
- Tā kā valsts politika ir tendēta virzīties uz pēc iespējas plašāku funkciju deleģēšanu NVO, tad ir nepieciešamas daudzas stipras audžuģimeņu un aizbildņu organizācijas ar labu iepriekšējo pieredzi un reputāciju, lai šāds audžuģimeņu atbalsta modelis Latvijā varētu veiksmīgi darboties;
- Latvijā nav jābūt nodalītam atbalstam aizbildņiem un atbalstam audžuģimenēm. Atbalsts ir visiem ārpusģimenes pakalpojuma sniedzējiem;

- Koncepcijas subjekts ir ārpusģimenes aprūpe, tāpēc koncepcijas ietvars konceptuāli ir paplašināms uz visu ārpusģimenes aprūpi.

Informāciju sagatavoja: Linda Skutāne

Pielikums Nr.3

1. nodaļa. Priekšlikums Nr.1

Audžuģimeņu specializāciju izveide

AUDŽUĢIMEŅU VEIDI – STARPTAUTISKĀS PIEREDZES APKOPOJUMS

P1-1 Pēc aprūpes ilguma audžuģimenē

P1-2 Obligāta vai privāta aprūpe audžuģimenē

P1-3 Aprūpe audžuģimenē, kad izcelsmes ģimenei tiek saglabātas vai atņemtas/apturētas bērna aprūpes/aizgādības tiesības

P1-4 Audžuģimenei ir/nav radniecība ar bērnu

P1-5 Audžuģimenes juridiskais jeb profesionālais statuss

P1-6 Cita veida specializētā audžuģimenes aprūpe atkarībā no bērna vajadzību profila

Vienotas audžuģimeņu darba modeļa apraksta formulas izveide ir sarežģīta, jo vēsturiski dažādās valstīs šī sistēma ir veidojusies atšķirīgi, to regulē dažādas tiesību normas, modelis darbojas atkarībā no valsts vispārējās situācijas, kultūras un tradīciju konteksta, kā arī ekonomiskajām iespējām, tas arī var atšķirties vienas valsts dažādos reģionos.

Terminoloģija (LV-ENG). Latvijā bērna aprūpi un aizgādību var īstenot bērna vecāki, vai arī gadījumos, kad tas bērna labākajās interesēs nav iespējams - aizbildņi (kas var būt gan bērna radinieki - angļu val. "*kinship carers*", gan arī citi cilvēki - attiecināms termins "*guardians*") vai audžuģimenes ("*foster care*"). Joprojām bērni tiek ievietoti arī ārpusģimenes aprūpes iestādēs (īstermiņa - kā krīzes centri, vai ilgtermiņa - "*institutional care*"). Atbilstoši Civillikuma[1] regulējumam aizbildnis aizvieto bērnam vecākus, kā arī pārstāv bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās, savukārt audžuģimenē vai institūcijā ievietota bērna aizgādību īsteno bāriņtiesa[2]. Bāriņtiesas, sociālā dienesta, vecāku un audžuvecāku sadarbības

[1] Civillikums. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=225418.
[2] 19.12.2006 Ministru kabineta noteikumi Nr.1036 "Audžuģimenes noteikumi". Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=150734.

rezultātā vēlamais mērķis ir pēc iespējas īsākā laikā atgriezt bērnu viņa izcelsmes ģimenē. Ja tas nav iespējams - bērns var tikt adoptēts ("*adoption*") vai viņa aprūpi uzņemas aizbildnis, kas ir paplašinātās ģimenes pārstāvis. Vai arī bērns var turpināt dzīvot ārpusģimenes aprūpē līdz pat pilngadības sasniegšanai un aiziešanai patstāvīgā dzīvē (termins "*leaving care*").

Sistematizējot audžuģimeņu aprūpes veidus, to var darīt pēc dažādiem kritērijiem - mērķis, intervences veids un ilgums, finansējums, statuss u.tml., kā arī no dažādiem skatupunktiem - bērna vajadzības, izcelsmes ģimenes situācija, audžuvecāku profils u.tml.

P1-1 Pēc aprūpes ilguma audžuģimenē

KRĪZES (*"emergency"*) **audžuģimenes.** Lai novērstu iespējamību bērnam no ģimeniskas vides nonākt institūcijā, arī Latvijā viens no svarīgākajiem risinājumiem šobrīd būtu krīzes audžuģimeņu pakalpojuma nodrošināšana, kuru darbībai jārod arī likumisks risinājums, lai, piemēram, bāriņtiesas pārstāvim ar vienpersonisku lēmumu būtu iespējams apdraudošā situācijā bērnu no ģimenes ne tikai izņemt, bet arī ar līdzīgu lēmumu ievietot audžuģimenē nevis krīzes centrā.

Krīzes audžuģimenes ir tie audžuvecāki, kas var uzņemt bērnu praktiski jebkurā laikā (arī naktīs, nedēļas nogalēs - faktiski 24/7 pieejamība ar ļoti īsu paziņošanas jeb sagatavošanās laiku), nodrošinot bērnam nepieciešamo drošību un aprūpi. Bērnam var būt nepieciešams atrasties šādā aprūpē no dažām stundām līdz dažām dienām, kamēr tiek rasts tālākais situācijas risinājums. Viens no būtiskākajiem šādas audžuģimenes izvēles kritērijiem - vecāku pieejamība atbalsta nodrošināšanai.

ĪSTERMIŅA ("*short-term"*) **audžuģimenes.** Īstermiņa aprūpē audžuģimenē bērns vai jaunietis var atrasties, piemēram, līdz 6 mēnešiem (Austrālija), savukārt Lielbritānijā atsevišķu aģentūru mājaslapās šis periods tiek raksturots kā no "pāris dienām līdz pat 2 gadiem"[3], lai gan oficiālajā interneta vietnē tomēr tiek minēti "mēneši"[4]. Šajā laikā tiek izvērtēta bērna situācija, izveidoti attīstības un aprūpes plāni, veikts darbs ar bērna izcelsmes ģimeni vai/un bērnam meklēta ilgtermiņa aprūpes risinājumi.

---

[3] Pieejams: http://www.bournemouth.gov.uk/childreneducation/Fostering/Fosteringtypes.aspx.
[4] Pieejams: https://www.gov.uk/foster-carers/types-of-foster-care.

Audžuģimenei ir svarīgi veicināt bērna kontaktu saglabāšanu ar vecākiem, sadarboties ar izcelsmes ģimenes sociālo darbinieku, kā arī spēt bērnu sagatavot iespējamai adopcijai. Labākajā variantā bērns atgriežas pie vecākiem vai paplašinātajā ģimenē, vai arī tiek adoptēts. Pašlaik īstermiņa audžuģimeņu sistēma tiek veidota arī Lietuvā - vairāku projektu ietvaros (vienu īsteno arī Lietuvas SOS Bērnu ciematu asociācija Viļņā) tiek pilotēta audžuģimeņu atbalsta aģentūras darbība.

ILGTERMIŅA (*"long-term"*) **audžuģimenes**. Lai arī audžuģimenes aprūpei pēc definīcijas būtu jābūt laika ziņā noteiktai, tomēr citu valstu pieredze rāda, ka nākamais solis bērna dzīvē var būt arī nokļūšana audžuģimenes aprūpē ilgtermiņā - līdz pat pilngadības sasniegšanai un patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Tas notiek gadījumos, kad bērnam nav iespējas atgriezties izcelsmes ģimenē, bet bērns arī netiek vai nevēlas tikt adoptēts, iespējams, ka bērns saglabā ciešus kontaktus ar savu izcelsmes ģimeni[5].

ATELPAS / AIZVIETOTĀJU (*"respite", "short-break"*) **audžuģimenes**. Šīs ir audžuģimenes, kas nodrošina atpūtu gan citām audžuģimenēm, gan arī vecākiem noteikta veida ģimenēs, piemēram, kur aug bērns ar invaliditāti vai nopietnām uzvedības problēmām. Jēdziens *"respite"* jeb atelpas ģimenes vairāk sastopams kontekstā ar plānotu atpūtu, kas tiek nodrošināta audžuģimenēm, piemēram, iespēja izmantot 1-3 nedēļu atvaļinājumu vai brīvu nedēļas nogali, kamēr bērns uzturas citā atbilstošā audžuģimenē. Savukārt "īso atpūtas brīžu" jeb *"short-break"* vairāk tiek raksturota kā iespēja bērnam ar īpašām vajadzībām laiku pa laikam, regulāri uzturēties citur, lai aprūpētāji var mazliet atpūsties, vai arī iespēja uzņemt bērnu no citas audžuģimenes kādā krīzes situācijā.

Ieviešot šo atbalsta jomu, jāņem vērā, ka došanās uz atelpas ģimeni bērnam var likt justies, ka audžuvecāki vienkārši vēlas no viņa atpūsties vai arī uztvert to, kā sodu. Interesants ir Lielbritānijā pilotētais ASV (Sietla) organizācijas "The Mockingbird Society" veidotais modelis, kad tiek veicināta 6-10 netālu dzīvojošu audžuģimeņu un aizbildņu sadarbība, ko vada viens no audžuvecākiem - tai skaitā arī atelpas brīžu nodrošināšanā.[6]

ADOPTĒTĀJU audžuģimenes (*"Foster to adopt"*). Arī īstermiņa risinājums - iespējams, ka potenciālie adoptētāji vispirms kļūst par audžuģimeni bērnam, ko vēlas adoptēt. Bērns tiek aprūpēts šajā ģimenē, kamēr situācija tiek atrisināta juridiski.

[5] Pieejams: http://www.dhs.vic.gov.au/for-individuals/children,-families-and-young-people/kinship-foster-and-other-care/foster-care/information-for-current-victorian-foster-carers

[6] Pieejams: https://www.theguardian.com/social-care-network/2016/apr/28/mockingbird-foster-care-uk-social-work

P1-2 Obligāta vai privāta aprūpe audžuģimenē

Pārsvarā gadījumu bērns vai jaunietis nonāk audžuģimenes aprūpē ar atbildīgo institūciju lēmumu (arī Latvijā), taču ir valstis, kur bez "obligātās" jeb "formālās" audžuģimenes aprūpes iespējama arī tā dēvētā "privātā" vai "brīvprātīgā, neformālā" aprūpe, piemēram, Austrālijā[7], Lielbritānijā[8] - *"private fostering"*. Šajā gadījumā vecāki piekrīt un vienojas ar audžuģimeņu aģentūru par bērna ievietošanu citā ģimenē, piemēram, uz vecāku slimības laiku vai kādu citu pēkšņi radušos apstākļu dēļ. Lai arī tās ir personīga rakstura vienošanās, ir izveidoti pārraudzības mehānismi bērnu interešu aizsardzībai, piemēram, vietējai pašvaldībai jābūt informētai par šādu līgumu, lai tā varētu pārbaudīt bērna labklājību. Ja bērns ir vecāks par 16 gadiem, arī viņam pašam jāpiekrīt un jāparaksta vienošanās.

Domājams, ka arī Latvijā nākotnē šāda iespēja kļūs aktuāla, piemēram, ja vecākam, kurš bērnu audzina viens un kuram nav pieejams cits atbalsts, nepieciešams kādu laiku ārstēties stacionāri vai arī darba pienākumu dēļ doties prom uz ilgāku laiku, bērnam būtu jābūt iespējai turpināt dzīvot ģimeniskā vidē. Tomēr šo priekšlikumu ietvaros "privātā" audžuģimeņu aprūpe vēl netiek izskatīta. Turpmāk tiks raksturota tikai "obligātā" jeb ar attiecīgu oficiālu valsts/pašvaldības institūcijas lēmumu noteikta aprūpe audžuģimenē. Un arī šis "obligātuma" kritērijs var kļūt vēl "obligātāks", kad lēmumā pat var tikt noteikts aprūpes veids, piemēram, tiesa lemj par nepilngadīgiem likumpārkāpējiem, tad lēmumā var tikt iekļauts nosacījums, ka bērnam/jaunietim jānodrošina atrašanās audžuģimenē ar atbilstošas aprūpes iespējām (specializāciju).

P1-3 Aprūpe audžuģimenē, kad izcelsmes ģimenei tiek saglabātas vai atņemtas/apturētas bērna aprūpes/aizgādības tiesības

Latvijā audžuģimene bērna aprūpē iesaistās tad, kad vecākiem jau radušās nopietnas problēmas ar bērna audzināšanu un aprūpi. Savukārt citur pasaulē vērojama tendence, ka audžuģimenes sniedz atbalstu vecākiem jau agrāk. Piemēram, Lielbritānijā, Hempšīras grāfistē[9], tiek īstenota audžuģimeņu programma *"Edge of Care"*, kas dod "atpūtas brīžus" vecākiem problemātiskās ģimenēs, kurās aug 14-17 gadus veci pusaudži - iespēju līdz 24 stundām uzturēties audžuģimenē, tā palīdzot risināt attiecību problēmas (protams, vecāki

[7] Pieejams: http://www.dhs.vic.gov.au/
[8] Pieejams: http://www.privatefostering.org.uk/pfcarer
[9] Pieejams:https://www.hants.gov.uk/socialcareandhealth/adoptionandfostering/fostering/aboutfostering/typesoffostering

saņem arī papildus psihosociālu atbalstu). Vai arī programma "*Family Link"*, kas dod iespēju vecākiem, kuri audzina bērnu ar īpašām vajadzībām (invaliditāte, smaga saslimšana), saņemt "atelpas brīžus" - vismaz vienu nedēļas nogali mēnesī, kad bērnu aprūpē audžuģimene. ASV vecāki var piekrist, piemēram, bērna ar attīstības vai nopietniem emocionāliem traucējumiem brīvprātīgai aprūpei audžuģimenē ("*voluntary foster care*"), ja tas nepieciešams atveseļošanās nolūkos un nav īstenojams, bērnam paliekot izcelsmes ģimenē.[10] Nīderlandē pieejama tā sauktā "dienas aprūpe" (*"day foster care"*), kad bērns uzturas audžuģimenē dažas dienas kamēr normalizējas situācija ģimenē; vai arī brīvdienu/ nedēļas nogales aprūpe.[11] Ziemeļīrijā tāda ir "Pozitīvo ģimenes attiecību" programma.[12]

P1-4 Audžuģimenei ir/nav radniecība ar bērnu

Vairāk (un īpaši Latvijā) raksturīgi, ka bērna radinieki bērna aprūpē parasti izmanto aizbildņa statusu. Taču citviet arī bērna paplašinātā ģimene var kļūt par audžuģimeni (termins *"relative* or *kinship foster care"* var definēt gan aizbildnību, gan tiešām audžuģimeni) - iemesls var būt gan dažādās atlīdzības shēmas, gan pieejamais atbalsts, gan vēlme/spēja uzņemties bērna interešu pilnīgu pārstāvību.

P1-5 Audžuģimenes juridiskais jeb profesionālais statuss

Vēl viens dalījums - ņemot vērā audžuģimenes iesaistes veidu un apjomu. Visos gadījumos audžuvecāki piesakās brīvprātīgi, tad tiek atlasīti pēc noteiktiem atbilstības kritērijiem, viņiem tiek nodrošināta apmācība un atbalsts, viņi tiek oficiāli apstiprināti audžuģimenes statusā, taču prasības un darba apjoms (intensitāte, ievietoto bērnu "situācijas smagums") atšķiras, tāpat arī atšķiras atlīdzības saņemšanas veids un apjoms. Iespējams, ka šīm ģimenēm tiek nodrošināta arī salīdzinoši mazāka uzraudzība. Var izšķirt 3 veidus:

TRADICIONĀLĀS ("parastās" jeb *"regular"*) **audžuģimenes**. Visplašākā audžuģimenes aprūpes forma. Salīdzinoši visvienkāršāk kļūt par audžuģimeni. Iespējams, ka tas ir kā pirmais solis jeb sākumposms, lai vēlāk specializētos/kļūtu par profesionālu ģimeni un/vai pārietu no zemāka augstākā līmenī (atkarībā no valsts sistēmas). Visīsākais sākotnējais

[10] Pieejams: http://www.co.itasca.mn.us/DocumentCenter/Home/View/415.
[11] Pieejams: https://www.government.nl/topics/foster-care/contents/types-of-foster-care.
[12] Pieejams: http://www.adoptionandfostering.hscni.net/fostering/specialist-fostering-schemes-2/fostering-positive-family-relationships .

apmācību laiks pirms bērna ievietošanas, piemēram, ASV Viskonsīnas štatā *"pre-service"* jeb *"pre-placement*" apmācības ir tikai 6 stundu apjomā[13].

Šajā gadījumā vecāki saņem tikai ikmēneša līdzekļus bērna uzturēšanai - pabalstu (*"allowance"*) pārtikas, apģērba iegādei, kas var atšķirties atkarībā no bērna vecuma, arī apzinātajām viņa specifiskajām vajadzībām. Var būt arī dažādi papildus pabalsti - līdzīgi kā Latvijā, tas var būt vienreizējais pabalsts gultas/apģērba iegādei, ievietojot bērnu audžuģimenē pirmo reizi; papildus pabalsti medicīnai, izglītībai u.c. Latvijā ir noteikts minimālais pabalsta apmērs, ko maksā no pašvaldību budžetiem, taču pašvaldībām ir tiesības šo summu palielināt. Šāda situācija, ka pabalstu apmērs var krietni atšķirties atkarībā no reģiona, ir daudzās valstīs.

PROFESIONĀLĀS (*"professional"*) **audžuģimenes**. Lai arī Latvijā esošo audžuģimenes statusu mēs izprotam kā "tradicionālo" audžuģimeni, patiesībā tā ir tuvāka "profesionālās" audžuģimenes definīcijai - jo ģimene saņem ne tikai pabalstu bērna uzturēšanai, bet arī atlīdzību par audžuģimenes pienākumu veikšanu. Atalgojums/atlīdzība ir galvenais kritērijs šajā dalījumā. Latvijā no valsts budžeta maksātās atlīdzības par audžuģimenes pienākumu pildīšanu apmērs ir 113,83 EUR mēnesī neatkarīgi no audžuģimenei audzināšanā nodoto bērnu skaita. Citās valstīs to var ietekmēt aprūpē esošo bērnu skaits un citi kritēriji.

Piemēram, Ungārijā, Čehijā, Polijā profesionālās audžuģimenes statuss noteikts normatīvajos aktos, attiecīgi nosakot, ka šie vecāki aprūpē, piemēram, bērnus ar īpašām vajadzībām vai smagām saslimšanām, mazos bērnus (0-3 gadi), u.c. Vairākās valstīs, piemēram, ASV, Lielbritānija, Austrālija, tāpat kā Latvijā netiek lietots termins "profesionālā audžuģimene", taču ģimene faktiski saņem papildus samaksu (*"foster care fee"*) par audžuģimenes pienākumu veikšanu. Audžuvecāki var būt pašnodarbinātas personas, kam ir noteikts atlīdzības apmērs gadā ("tax-free threshold"), kas netiek aplikts ar nodokļiem, piemēram, Lielbritānijā.

Tāpat arī ir izveidotas dažādas sistēmas audžuģimeņu klasificētas atkarībā no pieredzes, prasmēm, izglītības - tas ietekmē arī atlīdzības apmēru. Visbiežāk, sākot darbu, audžuģimene ir "pamata" (*"basic"*) jeb "tradicionālās ģimenes" līmenī un nekādu atlīdzību par šo pienākumu veikšanu nesaņem. Taču, gūstot papildus pieredzi, apmeklējot noteiktas apmācības un saņemot oficiālu izvērtējumu, pēc kāda laika tā nokļūst nākamajā līmenī un

[13] Pieejams:https://dcf.wisconsin.gov/fostercare/training.

spēj piedāvāt aprūpi aizvien sarežģītākos gadījumos, atkarībā no bērna vajadzībām[14]. Šīs ģimenes saņem arī intensīvāku speciālistu atbalstu.

SPECIALIZĒTĀS (*"specialized"*) **audžuģimenes**. Arī šis jēdziens tiek lietots dažādi – 1) gan kā aprūpes forma, kas ietverta normatīvajos aktos, piemēram, Čehijā, Polijā, Ungārijā u.c. - tai skaitā arī kā viens no profesionālās audžuģimenes veidiem; šāda sistēma tiek veidota arī Bulgārijā; 2) gan arī kā specifiska aprūpe, kas izriet no bērna vajadzību raksturojuma un intensitātes. Vairumā gadījumu tiek runāts par specializēto aprūpi bērniem ar invaliditāti (fiziskie un garīgie traucējumi), vardarbību pārcietušiem emocionāli traumētiem bērniem, bērniem ar nopietnām uzvedības problēmām un pusaudžiem ar delikventu uzvedību un likumpārkāpumiem; bērniem ar atkarībām.

Specializētajām audžuģimenēm nepieciešamas vēl papildus prasmes un kompetences, pieredze, padziļināta apmācība vai noteiktas izglītības prasības, piemēram, medmāsa, speciālās izglītības skolotājs[15], lielāks atbalsts. Šīs ģimenes arī parasti saņem lielāku atlīdzību/atalgojumu par savu pienākumu pildīšanu. Ģimenēm var būt arī papildus kritēriji - pieejama atsevišķa istaba katram bērnam (ja citos gadījumos tiek atļauta, piemēram, 2 viena dzimuma bērnu dzīvošana kopā), vai noteikta vides pieejamība (papildus standarta vides drošības izvērtējumam dzīvesvieta, piemēram, pielāgota bērnam ratiņkrēslā), kā arī var būt noteikts maksimālais bērnu skaits ģimenē, piemēram, ne vairāk kā 3 bērni.

Taču arī valstīs, kur nav definētas specializētās audžuģimenes, specializēts atbalsts vērojams gan piedāvātajās aprūpes formās un programmās, gan jau iepriekš minētajā audžuģimeņu klasifikācijā dažādos "līmeņos".

TERAPEITISKĀ (*"therapeutic"****) audžuģimenes aprūpe.*** Piemēram, Austrālijā, runājot par traumatizētiem bērniem, kam ir vardarbības pieredze un smagas uzvedības problēmas, tiek piedāvāta INTENSĪVĀ audžuģimenes aprūpe ("*intensive foster care*", gan paplašinātās izcelsmes ģimenes, gan audžuģimene ietvaros) - kad bērnam nepieciešams vidējs vai liels atbalsts; kā arī SPECIFISKĀS REAĢĒŠANAS aprūpe (*"specific response care"*), ja bērnam nepieciešams īpašs nepārtraukts atbalsts un pārraudzība - šajā gadījumā audžuvecāks ir pakalpojumu dienesta līgumdarbinieks, kas nekur citus nestrādā un nodrošina bērnam pilna

[14] Pieejams: http://courts.delaware.gov/forms/download.aspx?id=61438 .

[15] Pieejams: https://www.bristol.gov.uk/social-care-health/types-of-fostering .

laika aprūpi, saņemot par to atbilstošu atalgojumu.[16] Var būt situācijas, kad šāda bērna interesēs ir atrasties nevis ģimenē, bet jau terapeitiskā institucionālā aprūpē (*"therapeutic care"*).

Lielbritānijā tiek lietots jēdziens TERAPEITISKĀ audžuģimenes aprūpe (*"therapeutic foster care*"), runājot par atbalstu bērniem, kam pārciestās vardarbības pieredzes rezultātā ir grūtības veidot attiecības un uzticēties, kas cieš no depresijas, kam ir problēmas ar dusmu kontroli utt.[17]; sastopams arī nosaukums *"resilience fostering"*.

LIKUMPĀRKĀPUMUS veikušu bērnu ("remand") audžuģimenes aprūpe. Atsevišķās valstīs, piemēram, Lielbritānija, kā atsevišķs aprūpes veids tiek definēta audžuģimenes aprūpe likumpārkāpumus veikušiem vai tiesu sistēmas redzes lokā/ izmeklēšanā esošiem/ no ieslodzījuma iznākušiem bērniem un jauniešiem. Iespējams, ka šis bērns aprūpes sistēmā nonāk savādāk - ar tiesas, nevis bērnu aizsardzības institūciju lēmumu, kā tas ir citos gadījumos, vai arī attiecībā uz bērnu spēkā ir divi lēmumi un rehabilitācijas plāni. Īpaši apmācīti audžuvecāki strādā kopā ar speciālistiem gan no sociālās, gan likumpārkāpumu prevencijas, gan izglītības un veselības jomas, lai "pārrautu apli" un neļautu bērnam atkal nonākt likumpārkāpumu zonā.[18] Iespējams attīstot šo jomu Latvijā, būtu vērts ņemt vērā arī Britu Adoptētāju un audžuvecāku kopā ar partneriem 4 valstīs 2012/14.gadā īstenoto projektu, kas pētīja audžuģimeni kā alternatīvu institucionālajai aprūpei tieši šai bērnu grupai.[19]

P1-6 Cita veida specializētā audžuģimenes aprūpe atkarībā no bērna vajadzību profila

Tāpat ir valstis, piemēram, Ziemeļīrija, kur papildus vardarbībā cietušo bērnu un likumpārkāpēju profiliem specializācija parādās, apskatot piedāvātās papildus programmas (shēmas) audžuģimenēm, par ko tiek maksāta atlīdzība, piemēram[20]:

Mātes un bērna aprūpe audžuģimenē ("Mother and Baby Scheme"). Situācijās, kad bērniņš piedzimst nepilngadīgai māmiņai, un viņai nav iespējas dzīvot savā izcelsmes ģimenē. Arī

[16] Pieejams: https://www.communities.qld.gov.au/resources/childsafety/foster-care/intensive-foster-care-program-description.pdf.
[17] Pieejams: http://ukfostering.org.uk/fostering-information/therapeutic-fostering/.
[18] Pieejams: http://ukfostering.org.uk/fostering-information/remand-fostering/.
[19] Pieejams: http://www.eurochild.org/projects/alternatives-to-custody-for-young-offenders/ .
[20] Pieejams: http://www.adoptionandfostering.hscni.net/fostering/specialist-fostering-schemes-2.

šim pakalpojumam viens no kritērijiem var būt audžuvecāka iespēja dzīvot mājās, lai nodrošinātu nepārtrauktu aprūpi.

Pusaudžu aprūpe audžuģimenē (**"Teen Scheme"**) vai jauniešu aprūpe (**"Adolescent Fostering"**). Kā viena no mērķgrupām var tikt izdalīti tieši pusaudži (11/12-18 gadus veci) ar uzvedības problēmām[21]. Programmas mērķis - sociālo, pašaprūpes prasmju veicināšana, izglītības nodrošināšana. Būtībā līdzīga intensīvajai aprūpei, taču ar mazliet šaurāku vecuma grupu. Prasība vismaz vienam audžuvecākam nestrādāt algotu darbu. Citas aģentūras piedāvātajā Jauniešu aprūpes programmā[22] bērni audžuģimenē var ienākt gan no izcelsmes ģimenes, gan aprūpes iestādes, gan arī no citas audžuģimenes. Arī šī aprūpes forma var tik saukta par intensīvo.[23]

Iespējama vēl šaurāka vecumu gradācija - atbalsts 16-18 gadus veciem pusaudžiem, lai veiksmīgi iekļautos patstāvīgā dzīvē.[24]

Tāpat arī svarīgs atbalsts (kas gan, iespējams, var nebūt vairs pilnībā atalgots) - tām audžuģimenēm, kuras **turpina rūpēties par jaunieti arī kādu brīdi pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas.** Jau minētajā Ziemeļīrijā šāda programma saucas "Going Extra Mile" - jeb "Kopā vēl vienu kilometru".[25]

Iespējams, ka specifiska aprūpe var būt nepieciešama **bērnam, kas ilgstoši dzīvojis institūcijā**, un tiek adoptēts. Visticamāk, ka šajā gadījumā jau pusaudzim nebūs ģimeniskas vides pieredzes - tad audžuģimene ar attiecīgu pieredzi un prasmēm palīdz viņam harmoniskāk iekļauties adopcijas procesā.

Viena no būtiskākajām specializāciju grupām, kam tiek piemeklētas atsevišķas iespējas un programmas, ir bērni ar invaliditāti (*"disabled children"*) un zīdaiņi (*"babies and toddlers"*). Piemēram, Lielbritānijā šie bērni tiek integrēti sabiedrībā, nonāk dažādās ģimenēs, kurām, protams, jābūt specifiskai iespējai uzņemt tieši šādu bērnu - pieejamai videi, ja bērns ir ar fiziskiem traucējumiem, vai iespējai nodrošināt intensīvu aprūpi zīdainim).[26]

Tātad tiek definētas specializāciju mērķgrupas:

---

[21] Pieejams: http://www.adoptionandfostering.hscni.net/wp-content/uploads/2014/08/989-Fostering-teens-WHSCT-final.pdf.
[22] Pieejams:http://www.adoptionandfostering.hscni.net/fostering/adolescent-fostering-partnership.
[23] Pieejams: http://www.adoptionandfostering.hscni.net/fostering/specialist-fostering.
[24] Pieejams: http://www.adoptionandfostering.hscni.net/fostering/transitional-carers-scheme.
[25] Pieejams: http://www.adoptionandfostering.hscni.net/wp-content/uploads/2016/12/GEM-Scheme1.pdf.
[26] http://www.doncasterchildrenandfamilies.info/documents/FACTSHEET%20Fostering%20Schemes.pdf

- Pusaudži;
- Nepilngadīgās māmiņas ar bērnu;
- Bērni ar invaliditāti;
- Zīdaiņi un mazie bērni (0-3);
- Aprūpē nonākušie brāļi un māsas (vairāki bērni reizē – "*sibling groups"*); lai arī vispārējā tendence ir brāļus un māsas nešķirt, šis nav viennozīmīgs jautājums, ja tiek apskatītas katra konkrētā bērna intereses, piemēram, Ziemeļvalstīs bērni var tik šķirti;
- Bērniem no etnisko minoritāšu grupām (*"Children from Ethnic Minority Backgrounds*") tiek piesaistītas audžuģimenes ar dažādu etnisko un kultūras pieredzi;
- Nepilngadīgie patvēruma meklētāji, bēgļu bērni, kas valstī ierodas bez vecākiem (*"asylum seekers"*, *"unaccompanied minors"*). Šī mērķgrupa nākotnē arī Latvijā var kļūt ļoti aktuāla. Raksturīgi, ka papildus gūtajai traumatiskajai pieredzei, šiem bērniem ir nelielas valodas zināšanas, var būt minimāla formālā izglītība; viņiem var būt grūti adaptēties citā kultūras vidē.

Informāciju sagatavoja: Sandra Braunere

Pielikums Nr.4
3. nodaļa. Priekšlikums Nr. 3
Audžuģimeņu atbalsta sistēmas pilnveide –
Audžuģimeņu aģentūru izveide

AUDŽUĢIMEŅU AĢENTŪRAS DARBĪBA AUDŽUĢIMEŅU DZĪVES CIKLA SKATĪJUMĀ[27]

1.solis. AUDŽUĢIMENES PIESAISTE

- vietējo vajadzību izpēte un analīze;
- audžuģimeņu piesaistes stratēģiju apzināšana, plānošana un īstenošana;
- informatīvo materiālu sagatavošana, izplatīšana;
- sabiedrības izglītošana, komunikācija un AĢ Aģentūras publiskā tēla veidošana.

2.solis. IEPAZĪŠANĀS AR POTENCIĀLAJĀM AUDŽUĢIMENĒM UN TO SAGATAVOŠANA

- ieinteresēto audžuģimeņu informēšana, tikšanās ar potenciālām audžuģimenēm;
- potenciālo audžuģimeņu apmācības un sagatavošana.

3.solis. ABPUSĒJS NOVĒRTĒJUMS

- individuālas tikšanās un mājas vizītes pie audžuģimenes, kas tiek organizētas sagatavošanas programmas ietvaros;
- sagatavo atzinumu bāriņtiesai par apmācītās audžuģimenes piemērotību;
- līguma slēgšana ar audžuģimeni (*welcome party*).

4.solis. AUDŽUĢIMENES ATTĪSTĪBAS PLĀNS (AĢAP)

- AĢ Aģentūra un audžuģimene kopīgi izstrādā AĢAP, balstoties uz audžuģimenes stipro pušu un vajadzību analīzi; iespējamu specializāciju noteikšanu tālākai bērna un ģimenes savietošanai; audžuģimenes attīstības plānošana (detalizētu AĢAP aprakstu skatīt Pielikumā Nr.7).

[27] Pēc *AIRI vecākiem* programmas: PRIDEbook, 2009 Revision.Washington, DC: Child Welfare League of America, 2009

5.solis. SADARBĪBA AR AUDŽUĢIMENI UN KOMANDAS DARBS

- atbalsts audžuģimenei atbilstoši audžuģimenē ievietotā bērna individuālās attīstības plānam;
- sadarbības veidošana ar vietējo sabiedrību un dažādām institūcijām (veselības aprūpe, izglītība, tiesībsargājošās institūcijas, bāriņtiesas, sociālie dienesti, u.c.).

6.solis. ATBALSTS UN AUDŽUĢIMENES TĀLĀKAPMĀCĪBA

- organizē audžuģimenes tālākapmācības un profesionālo pilnveidi (*AIRIvecākiem* moduļu sistēma, u.c.apmācības);
- atbalsta grupu, aizvietošanas pakalpojuma un citu audžuģimenes atbalsta pakalpojumu organizēšana un nodrošināšana;
- vietējās kopienas resursu piesaiste audžuģimeņu atbalstam.

7.solis. ATTIECĪBU PABEIGŠANA AR AUDŽUĢIMENI

- *noslēguma* intervija un atvadīšanās no audžuģimenes;
- tālāko attiecību uzturēšana ar audžuģimeni pēc aktīvās darbības pabeigšanas.

Informāciju sagatavoja: Linda Zīverte

Pielikums Nr.5

3. nodaļa. Priekšlikums Nr. 3

Audžuģimeņu atbalsta sistēmas pilnveide – Audžuģimeņu aģentūru izveide

SOS Bērnu ciematu asociācijas
ĢIMENES MODEĻA APRŪPES PAMATA NOVĒRTĒJUMA VEIDLAPA

VĒRTĒJAMĀ BĒRNA/JAUNIEŠA PERSONAS DATI:

Vārds, Uzvārds:

Dzimšanas datums (diena/mēnesis/gads):

Dzimšanas vieta/pilsēta:

Vieta, no kuras nāk izcelsmes ģimene:

Uzņemšanas datums (diena/mēnesis/gads):

Vecums uzņemšanas brīdī:

SOS māšu/vecāku skaits, kas bērnam bijuši SOS aprūpes laikā:

SOS VECĀKA VĀRDS, UZVĀRDS:

SOS AUKLES VĀRDS, UZVĀRDS:

LIETAS APSTRĀDĀTĀJA VĀRDS, UZVĀRDS:

Novērtēšanas sākuma un beigu datums (diena/mēnesis/gads):

INFORMĀCIJA PAR CITIEM BĒRNIEM SOS ĢIMENĒ/AUDŽUĢIMENĒ

Vārds, uzvārds	Dzimšanas datums (diena/mēnesis/gads)	Dzimums (sieviešu/ vīriešu)	Radniecība ar bērnu/jaunieti (bioloģiskais vai SOS brālis/māsa)	Datums uzņemšanai SOS aprūpē
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

INFORMĀCIJA PAR ATSEVIŠĶI DZĪVOJOŠA BĒRNA/JAUNIEŠA BIOLOĢISKAJIEM VECĀKIEM, VECVECĀKIEM, BRĀĻIEM UN MĀSĀM

Vārds, uzvārds	Dzimšanas datums (diena/mēnesis/ gads)	Radniecība ar bērnu/ jaunieti	Vecāku atbildības juridiskais statuss (ja piemērojams)	Dzīvesvieta (valsts, pilsēta, adrese, ja zināms)

PAPILDU INFORMĀCIJA PAR PAMATA NOVĒRTĒJUMU

BĒRNI, SOS ĢIMENES UN BIOLOĢISKĀS ĢIMENES LOCEKĻI UN IESTĀDES (tostarp skola vai pirmsskolas iestāde, kuru bērns/jaunietis apmeklē) UN CITAS PERSONAS, KURAS PIEDALĪJĀS NOVĒRTĒŠANĀ

Tikšanās datums(-i)	Bērna/jaunieša, ģimenes locekļu, iestāžu un citu satikto/intervēto personu vārdi, uzvārdi vai nosaukumi	Iestādes nosaukums (ja piemērojams)/ vieta	Radniecība ar bērnu/jaunieti	Kontaktadrese/ tālrunis

NOVĒRTĒJUMA VEIKŠANAS METODES

	Jā	Nē	Komentāri
Tikai SOS vecāka(-u)/aprūpētāja(-u) intervēšana			
SOS vecāka(-u)/aprūpētāja(-u) un bērna kopīga intervēšana			
Darbošanās un/vai runāšana ar bērnu			
Bioloģiskā(-o) vecāka(-u) intervēšana			
Paplašinātās ģimenes locekļu intervēšana			
Citas (lūdzu, norādīt)			

PIELIKUMI

Dokumenta nosaukums	Jā	Nav piemērojams
Juridiskie ziņojumi		
Ziņojumi par veselības stāvokli/invaliditāti	☐	☐
Mācību progresa dokumenti		
Psiholoģiskā novērtējuma ziņojums	☐	☐
Cita speciālista (piem., pedagoga, logopēda) ziņojums	☐	☐
Dzīves gājuma grāmata	☐	☐
Ģimenes ekokarte	☐	☐
Ģimenes genogramma	☐	☐
Citi (saskaņā ar tiesību aktiem)	☐	☐

NOVĒRTĒJUMA PROTOKOLS: STIPRĀS PUSES UN VAJADZĪBAS

I. BĒRNA/JAUNIEŠA ATTĪSTĪBA

Nav obligāti jāraksta komentāri par katru elementu. Ja iespējams, komentārus vajadzētu balstīt uz pierādījumiem, nevis tikai uz viedokli, un arī jānorāda, kādi ir pierādījumi. Taču, ja pastāv nozīmīgas viedokļu atšķirības, tas arī ir jādokumentē.

1. VESELĪBAS STĀVOKLIS: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS *Ietver informāciju par augšanu un attīstību, kā arī par fizisko un garīgo labklājību. Var būt jāapsver arī ģenētiskie faktori. Ietver informāciju par to, vai bērns slimošanas gadījumā saņem atbilstošu veselības aprūpi, vai bērnam tiek nodrošināts piemērots un barojošs uzturs, vai tiek nodrošinātas fiziskas aktivitātes, vai bērns ir saņēmis atbilstošās potes un ir pārbaudīta viņa attīstība, zobu un redzes stāvoklis, un vai vecāki bērni ir saņēmusi atbilstošus padomus un informāciju par veselību ietekmējošiem jautājumiem, tostarp par dzimumaudzināšanu un atkarību no dažādām vielām.*
VESELĪBAS STĀVOKLIS: APRŪPĒTĀJA REAKCIJA *Kādā apmērā aprūpētājs(-i) apzinās un izpilda bērna veselības attīstības vajadzības?* *Bērnam tiek nodrošināts ēdiens, dzērieni, siltums, pajumte, tīrs un piemērots apģērbs un atbilstoša personīgā higiēna. Vecāks/aprūpētājs izpilda bērna fiziskās vajadzības un gādā par piemērotu medicīnisko un stomatoloģisko aprūpi. Bērns ir pienācīgi pasargāts no kaitējuma vai briesmām. Bērns tiek pasargāts no kontaktēšanas ar bīstamiem pieaugušajiem/citiem bērniem un no paškaitējuma. Ir apzināta bīstamības un briesmu risks mājās un citās vietās.*
Veselības jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu veselībai. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

VESELĪBAS NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[28]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)29 ✓				

[28] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU

2. IZGLĪTĪBA: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS *Iekļauj visas bērna kognitīvās attīstības jomas. Ietver informāciju par šādām iespējām: rotaļāšanās un saskarsme ar citiem bērniem, piekļuve grāmatām, iespēja apgūt dažādas prasmes un intereses, gūt panākumus un sasniegumus. Ietver to, vai ir kāds pieaugušais, kas interesējas par bērna mācībām, progresu un sasniegumiem, ņem vērā bērna sākotnējo situāciju un īpašas vajadzības izglītības jomā.* *Jauniešiem šī joma ietver apmācību un profesionālās karjeras pasākumus.*
IZGLĪTĪBA: APRŪPĒTĀJA REAKCIJA *Kādā apmērā aprūpētājs(-i) apzinās un izpilda bērna izglītības attīstības vajadzības?* *Bērna mācīšanās un intelektuālā attīstība tiek sekmēta ar iedrošināšanu, kognitīvo spēju stimulēšanu un piekļuvi sociālajām iespējām.*
Izglītības jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu izglītības jomā. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

IZGLĪTĪBAS NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[30]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)31 ✓				

[29] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.
[30] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU
[31] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.

3. EMOCIONĀLĀ UN UZVEDĪBAS ATTĪSTĪBA: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS *Attiecas uz to, vai bērna ar emocijām un rīcību pauž atbilstīgu reakciju vispirms pret vecākiem un aprūpētājiem un, bērnam kļūstot vecākam, arī pret citiem cilvēkiem, ne tikai ģimenes locekļiem. Ietver agrīnās piesaistes raksturojumu un kvalitāti, bērna traumatisko pieredzi (akūtas, hroniskas, kompleksas traumas), bērna temperamenta raksturojumu, spēju pielāgoties pārmaiņām, reakciju uz stresu un pienācīgas paškontroles pakāpi.*
EMOCIONĀLĀ UN UZVEDĪBAS ATTĪSTĪBA: APRŪPĒTĀJA REAKCIJA *Kādā apmērā aprūpētājs(-i) apzinās un izpilda bērna emocionālās un uzvedības vajadzības? Aprūpētājs nodrošina stabilu ģimenes vidi. Ir izpildītas bērna prasības pēc drošām, stabilām un sirsnīgām attiecībām ar viņa dzīvē nozīmīgiem pieaugušajiem, un uz bērna vajadzībām tiek reaģēts pietiekami sensitīvi un atsaucīgi. Bērnam ir iespēja noteikt savas emocijas un uzvedību. Tas nozīmē, ka bērns netiek pārmērīgi sargāts no izziņas, pētniecības un mācīšanās pieredzes. Vecāks/aprūpētājs sniedz atbilstīgus ieteikumus un nosaka robežas šādās jomās: sociālo problēmu risināšana, dusmu kontrole, citu cilvēku ņemšana vērā, efektīva disciplīna un uzvedības veidošana.*
Emocionālās un uzvedības attīstības jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu emocionālās un uzvedības attīstības jomā. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

EMOCIONĀLĀS UN UZVEDĪBAS ATTĪSTĪBAS NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[32]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)33 ✓				

[32] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU

4. IDENTITĀTE: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS *Attiecas uz to, vai bērnam veidojas patības sajūta par sevi kā individuālu un novērtētu cilvēku. Ietver bērna viedokli par sevi un savām spējām, bērna sajūtu, ka viņš ir piederīgs ģimenei, iederas vienaudžu vidū un plašākā sabiedrībā un tiek tur pieņemts, kā arī to, cik pozitīvs ir bērna skatījums uz savu individualitāti. Bērnam attīstās apziņa par savu kultūras un etnisko izcelsmi, un viņš jūtas komfortabli ar savu izcelsmes mantojumu, kultūru, reliģiju utt.*
IDENTITĀTE: APRŪPĒTĀJA REAKCIJA *Kādā apmērā aprūpētājs(-i) apzinās un izpilda bērna identitātes vajadzības? Bērnam mājās ir dzīves gājuma grāmata vai ir pieejamas fotogrāfijas un materiāli par viņa vēsturi. Aprūpētājs(-i) saskata bērnā unikālas stiprās puses un veicina tās. Bērnam tiek dota iespēja apgūt savas kultūras tradīcijas/valodu un tikties ar savas kultūras kopienas locekļiem. Bērnam tiek mācīta cieņa/tolerance pret citiem cilvēkiem un atšķirīgām ģimenes/kultūras tradīcijām.*
Identitātes un paštēla jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu identitātes un paštēla jomā. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

IDENTITĀTES NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[34]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)35 ✓				

[33] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.
[34] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU
[35] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.

5. ĢIMENES UN SOCIĀLĀS ATTIECĪBAS: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS

Ietver stabilas un sirsnīgas attiecības ar vienaudžiem un aprūpētājiem, labas attiecības ar brāļiem un māsām, lielāka uzmanība pievēršama vecumam atbilstošai draudzībai ar vienaudžiem un citiem bērna dzīvē nozīmīgiem cilvēkiem, kā arī ģimenes attieksmei pret šīm attiecībām.

5.1.1. PIESAISTES STILS UN ATTIECĪBAS AR PAŠREIZĒJIEM APRŪPĒTĀJIEM: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS (vērtējot bērnus līdz 5 g.v.)

Attiecas uz drošas piesaistes veidošanos starp zīdaini/bērnu un viņa dzīvē svarīgākajiem cilvēkiem.

5.1.2. ATTIECĪBAS AR SOS APRŪPĒTĀJU(-IEM)

Attiecas uz gādīgām attiecībām un vecāku pienākumu pildīšanu, kas ietekmē bērna attīstību un attiecības starp aprūpētāju un bērnu. Ietver siltas attiecības un atsaucību, stimulēšanu, robežu noteikšanu, vecāku pienākumu pildīšanas stilu utt.

5.2.1. ATTIECĪBAS UN SASKARSME AR IZCELSMES ĢIMENI

Vai ir saglabāta saskarsme ar bioloģisko ģimeni, cik bieži notiek saskarsme, vai bērns ir apmierināts ar šo saskarsmi, kāda ir bērna emocionālā nostāja pret saviem bioloģiskajiem vecākiem, māsām, brāļiem utt.? Vai ir kādi īpaši nosacījumi vai prasības attiecībā uz uzraudzīto saskarsmi?

5.2.2. PRAKTISKI ASPEKTI SASKARSMĒ AR BIOLOĢISKO ĢIMENI, APRŪPĒTĀJU IESAISTĪŠANĀS UN VIEDOKĻI: APRŪPĒTĀJA REAKCIJA

Kādā apmērā aprūpētājs(-i) apzinās un izpilda bērna vajadzības ģimenes un sociālo attiecību jomā? Aprūpētājs(-i) atļauj un veicina saskarsmi; ģeogrāfisku apsvērumu un resursu trūkuma dēļ saskarsmi ir grūti veidot vai noorganizēt; aprūpētāju viedoklis par to, kā saskarsme ar bioloģisko ģimeni ietekmē bērna attīstību; aprūpētāju attieksme pret bērna bioloģiskajiem vecākiem utt.

5.3. ATTIECĪBAS AR VIENAUDŽIEM *Kā bērns veido saikni un komunikāciju ar vienaudžiem, tostarp SOS brāļiem vai māsām, vienaudžiem skolā utt.?*
Ģimenes un sociālo attiecību jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu attiecībās ar bioloģisko ģimeni. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

ĢIMENES UN SOCIĀLO ATTIECĪBU NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[36]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)37 ✓				

[36] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU
[37] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.

6. SOCIĀLAIS TĒLS: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS *Attiecas uz to, vai bērnam pieaug izpratne par to, kā viņa uzskatu un uzvedību uztver ārējā pasaule un kādu iespaidu tas rada. Ietver vecumam, dzimumam, kultūrai un reliģijai atbilstošu ģērbšanās stilu, tīrību un personīgo higiēnu un to, vai vecāki vai aprūpētāji sniedz padomus par tēlu dažādās situācijās un vidēs.*
SOCIĀLAIS TĒLS: APRŪPĒTĀJA REAKCIJA *Kādā apmērā aprūpētājs(-i) apzinās un izpilda bērna sociālā tēla vajadzības? (Pārliecinās, vai bērnam ir pienācīga personīgā higiēna, runā ar bērnu un palīdz izprast sociālās atraidīšanas vai vilšanās iemeslus, toleranti izturas pret vecāku bērnu eksperimentiem ar izskatu vai sociālo stilu, norāda* *uz bīstamiem aspektiem uzvedībā vai izskatā utt.)*
Sociālā tēla jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu attiecībā uz sociālo tēlu. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

SOCIĀLĀ TĒLA NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[38]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)39 ✓				

[38] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU
[39] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.

7. PAŠAPRŪPES PRASMES UN VIRZĪBA: BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS *Attiecas uz to, vai bērns apgūst gan praktiskās, gan emocionālās prasmes, kas nepieciešamas pakāpeniskai patstāvības veidošanai. Ietver ģērbšanās, ēšanas un ēst gatavošanas agrīnās praktiskās iemaņas, iespēju gūt pašpārliecību un apgūt praktiskās iemaņas gadījumiem, kad bērns ir prom no ģimenes, kā arī – vecākiem bērniem – prasmes patstāvīgai dzīvei. Ietver pamudinājumu apgūt pieejas sociālo problēmu risināšanai. Īpaša uzmanība jāpievērš invaliditātes un citu nelabvēlīgu aspektu ietekmei uz pašaprūpes prasmju attīstību.* *Jauniešiem – patstāvīgai dzīvei nepieciešamo praktisko un cita veida prasmju attīstība.*
PAŠAPRŪPES PRASMES: APRŪPĒTĀJA REAKCIJA *Bērns tiek iedrošināts fiziski rūpēties par sevi atbilstoši vecumam un attīstības pakāpei un attīstīt saimniekošanas prasmes, patstāvīgi piedalīties sociālās aktivitātēs, kad bērnam tiek sniegti norādījumi un ir pārbaudīta drošība; bērnam palīdz rīkoties ar naudu; aprūpētājs(-i) pārrunā ar bērnu pašaprūpes un drošības jautājumus mājās un ārpus tām (drošība uz ceļa, uzmanīšanās no svešiniekiem) utt.*
Pašaprūpes prasmju jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu attiecībā uz pašaprūpes prasmēm. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

PAŠAPRŪPES PRASMJU NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[40]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)41 ✓				

[40] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU
[41] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.

II. ĢIMENES UN VIDES FAKTORI

1. SOS ĢIMENES UN VIDES FAKTORI

1.1. MĀJOKLIS UN DZĪVOŠANAS APSTĀKĻI *Vai bērnam ir sava istaba un/vai kāda droša vieta, kur glabāt personīgās mantas, un klusa vieta mājasdarbu pildīšanai? Bērnam atļauts pie savas istabas sienām līmēt plakātus vai attēlus. Vai pieaugušie pieklauvē, pirms ienāk bērna istabā? Utt.*
1.2. SOS ĢIMENES SOCIĀLĀ INTEGRĀCIJA *Vietējās apkārtnes un kopienas plašāka izpēte un tās ietekme uz bērnu un vecākiem. Ietver ģimenes integrācijas vai izolācijas pakāpi, domubiedru/vienaudžu grupas, draudzību un sociālās attiecības un to nozīmīgumu. Piezīme: informācijas apkopošanai var izmantot ekokarti.*
1.3. SOS ĢIMENEI PIEEJAMIE KOPIENAS RESURSI *Apraksta visas apkārtnē pieejamās iestādes, iespējas un pakalpojumus, tostarp vispārējos primārās veselības aprūpes pakalpojumus, bērnu pieskatīšanas pakalpojumus un skolas. Ietver resursu pieejamību, piekļuvi tiem un resursu standartus, kā arī to ietekmi uz ģimeni.*
SOS ģimenes un vides faktoru jomas novērtēšanā apkopotās informācijas analīze. *Lūdzu, dokumentējiet informāciju par stiprajām pusēm, informāciju par konkrētām jomām, kurās nav izpildītas vajadzības, un jebkādus pierādījumus tam, ka bērns saskaras vai varētu saskarties ar nopietnu kaitējumu saistībā ar SOS ģimenes un vides faktoriem. Potenciālie riska faktori (ja tādi ir), kas jāņem vērā*

SOS ĢIMENES UN VIDES NOVĒRTĒŠANAS KOPSAVILKUMS[42]

	1. Labi	2. Apmierinoši	3. Daži sarežģījumi	4. Sarežģījumi pašlaik ir būtiskāki par stiprajām pusēm
PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS ✓				
IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (gads)43 ✓				

[42] Pievienojiet bērna vecumam atbilstošas apakšjomas. Skat. REZULTĀTU SKAIDROJUMU
[43] Lūdzu, ierakstīt visus iepriekšējos rezultātus un gadus, kad veikti iepriekšējie novērtējumi.

III. KOPSAVILKUMS UN ANALĪZE INFORMĀCIJAI PAR BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBĀM UN STIPRAJĀM PUSĒM, ŅEMOT VĒRĀ APRŪPĒTĀJA RĪCĪBAS UN ĢIMENES UN VIDES FAKTORU IETEKMI

1. tabula. BĒRNA INDIVIDUĀLO ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBU NOVĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMA TABULA

Nr.	NOVĒRTĒJUMA JOMAS	PAŠREIZĒJAIS REZULTĀTS (1–4)				IEPRIEKŠĒJAIS REZULTĀTS (1–4)			
		1	2	3	4	1	2	3	4
I	BĒRNA ATTĪSTĪBAS VAJADZĪBAS[44]								
1.	VESELĪBAS STĀVOKLIS	○	○	○	○	○	○	○	○
2.	IZGLĪTĪBA	○	○	○	○	○	○	○	○
3.	EMOCIONĀLĀ UN UZVEDĪBAS ATTĪSTĪBA	○	○	○	○	○	○	○	○
4.	IDENTITĀTE	○	○	○	○	○	○	○	○
5.	ĢIMENES UN SOCIĀLĀS ATTIECĪBAS	○	○	○	○	○	○	○	○
6.	SOCIĀLAIS TĒLS	○	○	○	○	○	○	○	○
7.	PAŠAPRŪPES PRASMES	○	○	○	○	○	○	○	○
II	SOS ĢIMENES UN VIDES FAKTORI								
	SOS ĢIMENES UN VIDES FAKTORI	○	○	○	○	○	○	○	○

[44] Vajadzības gadījumā pievienot vecumam atbilstošas apakšjomas.

IV. SECINĀJUMI UN MĒRĶI

Tagad novērtējums ir pabeigts un ir jānorāda secinājumi un mērķi. Strādājiet ar bērnu un aprūpētāju un ņemiet vērā viņu paustās idejas, secinājumus un mērķus. Paskaidrojiet, ka pēc tam tiks detalizēti izstrādāts Individuālās attīstības plāns, kurā aprakstīti visi turpmākie pasākumi.

Secinājumi *(Kādas ir bērna/SOS ģimenes stiprās puses un resursi? Kādas ir viņu vajadzības? Piemēram, nav papildu vajadzību, ir papildu vajadzības, kompleksas vajadzības, risks nodarīt kaitējumu sev vai citiem.)*
Stiprās puses un resursi:
Vajadzības/raizes:
Bērna un aprūpētāju viedokļi un komentāri par secinājumiem (tostarp viedokļu nesaskaņas):

Bērna individuālās attīstības mērķi (uzdevumi) (Kādus mērķus bērns, aprūpētājs un citas iesaistītās puses vēlētos sasniegt? Šie mērķi tiks detalizēti aprakstīti Individuālās attīstības plānā.)
1.
2.
3.
4.
5.

PARAKSTI

SOS vecāka vārds, uzvārds	Paraksts	Datums:
SOS bērna vārds, uzvārds	Paraksts	Datums:
Lietas apstrādātāja vārds, uzvārds	Paraksts	Datums:

Pielikums Nr.6
3. nodaļa. Priekšlikums Nr. 3
Audžuģimeņu atbalsta sistēmas pilnveide –
Audžuģimeņu aģentūru izveide

VADLĪNIJAS JAUNIEŠU NO ĀRPUSĢIMENES APRŪPES ATBALSTAM SEKMĪGAI PATSTĀVĪGAS DZĪVE UZSĀKŠANAI

Saskaņā ar ANO Bērnu tiesību konvencijas 1.pantu[45] par bērnu tiek uzskatīts ikviens cilvēks, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ja vien saskaņā ar attiecīgiem tiesību aktiem pilngadība neiestājas agrāk. Tomēr, lai arī jauniešu pārejai pieaugušo statusā ir noteikta juridiska robežšķirtne – 18 gadu vecuma sasniegšana, katra jaunieša brieduma iestāšanās brīdis ir individuāls un saistīts ar virkni psihofiziskiem, vides, kultūras u.c. aspektiem. Tāpēc, kaut arī normatīvais regulējums nosaka konkrētu pieaugušā statusa iegūšanas brīdi, faktiskā brieduma iestāšanās katram jaunietim laika ziņā var būtiski atšķirties. Šis vecumposms sakrīt arī ar brīdi, kad jaunietis saskaņā ar normatīvo regulējumu atstāj ārpusģimenes aprūpi un uzsāk patstāvīgu dzīvi. Tomēr jauniešiem, kas iziet no ārpusģimenes aprūpes sistēmas, šis periods ir īpaši grūts un dažkārt izrādās izšķirošs viņa tālākā dzīves ceļa virzības noteikšanā, tāpēc šajā laikā jaunietim ir nepieciešams intensīvs un ļoti individuāls atbalsts, kas sevī ietver ne tikai emocionālu un zināšanu atbalstu, bet arī ļoti praktisku palīdzību ceļā uz patstāvību. Tādējādi **atbalsts patstāvīgas dzīves uzsākšanā jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes ir likumsakarīgs, neatņemams un obligāts noslēguma posms ārpusģimenes aprūpes kopējā sistēmā.**

ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējo komentāru par bērnu tiesību īstenošanu jauniešu periodā[46] 52.punktā ir minēts pamatojums, kāpēc jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes nepieciešama īpaša uzmanība: nereti šai jauniešu grupai ir zemāks iegūto zināšanu līmenis, atkarība no sociālajiem pabalstiem, augstāks risks kļūšanai par bezpajumtniekiem, nonākšanai ieslodzījumā, augstāks nevēlamas grūtniecības un pāragras maternitātes risks, narkomānijas risks, sakropļošanās un pašnāvību riski. Turklāt jauniešiem, atstājot ārpusģimenes aprūpes sistēmu, nav pieejama atbalsta un aizsardzības sistēma, tāpēc viņi ir īpaši neaizsargāti pret seksuālo izmantošanu, cilvēku tirdzniecību un vardarbību. Jauniešiem

[45] ANO Bērnu tiesību konvencija. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150 .
[46] United Nations Committee on the Rights of the Child General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence. Pieejams: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/404/44/PDF/G1640444.pdf?OpenElement .

ar invaliditāti bieži tiek liegta iespēja dzīvot kopienā un viņi tiek pārvietoti uz attiecīgām iestādēm pieaugušajiem, kur turpinās viņu tiesību pārkāpumi. Iepriekšminētās ANO Bērnu tiesību komitejas norādītās problēmjomas nav svešas arī Latvijas jauniešiem, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē vai kuriem ir ārpusģimenes aprūpes pieredze.

Minētā dokumenta 53.punktā norādīts, ka jauniešu ārpusģimenes aprūpē priekšroka ir dodama audžuģimenēm vai nelielām jauniešu mājām, līdztekus nodrošinot pasākumus cīņai ar diskrimināciju, kā arī veicot jauniešu individuālās situācijas regulāru izvērtējumu, sniedzot atbalstu izglītības jautājumos, dodot jauniešiem tiesības pašiem piedalīties lēmumu pieņemšanā, ja tie skar viņu intereses, un nepieļaujot daudzkārtēju aprūpes formu un iestāžu maiņu. Kā arī valstis tiek aicinātas darīt visu iespējamo, lai jauniešu ievietošana iestādēs tiktu izmantota tikai kā galējais līdzeklis. Turklāt valstīm būtu jāveic pasākumi, lai atbalstītu ārpusģimenes aprūpes sistēmā esošo jauniešu neatkarību un uzlabotu viņu dzīves izredzes, kā arī likvidētu specifiskos nestabilitātes un nedrošības faktorus, ar kuriem viņi saskaras, iziedami no ārpusģimenes aprūpes sistēmas un uzsākdami patstāvīgu dzīvi. Komentāru 54.punkts nosaka, ka jauniešiem, atstājot ārpusģimenes aprūpes sistēmu, nepieciešams atbalsts, lai sagatavotos pārejai uz patstāvīgu dzīvi - piekļuve nodarbinātībai un mājoklim, psiholoģiskais atbalsts, dalība rehabilitācijas programmās ar savām ģimenēm, ja tas atbilst viņu interesēm, un piekļuve pakalpojumiem pēc aiziešanas no sistēmas saskaņā ar Pamatnostādnēm par bērnu alternatīvo aprūpi.

Apzinoties jauniešu posma būtisko lomu cilvēka personības attīstībā, starptautiskās organizācijas ir pieņēmušas virkni starptautisko dokumentu ar rekomendāciju raksturu, kas kalpo par vadlīnijām valstīm, veidojot politiku patstāvīgas dzīves uzsākšanā jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes. Koncepcijas izstrādes ietvaros ir analizēti Pamatnostādnēs par bērnu alternatīvo aprūpi[47] un Quality4Children Standartu[48] noteiktais regulējums attiecībā uz atbalstu, kāds nepieciešamas patstāvīgas dzīves uzsākšanai jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes, kā arī ņemti vērā starptautiska projekta, kura īstenošanā piedalās arī Asociācija, "Gatavošanās un patstāvīgas dzīves uzsākšana pēc ārpusģimenes aprūpes – bērnu tiesību

[47] 24.02.2010 ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija 64/142. Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/guidelines.pdf .

[48] Quality4Children Standarti bērnu ārpusģimenes aprūpei Eiropā. Piejams: http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/quality4children_/ .

aizsardzības sistēma profesionāļiem un jauniešiem"[49] ietvaros veiktās izpētes rezultāti un ieteikumi labākai jauniešu sagatavošanai patstāvīgai dzīvi un atbalstam tās uzsākšanā.

Atbalsta sniegšana patstāvīgas dzīves uzsākšanai jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes nosacīti ir iedalāma 2 posmos:

1) Jaunieša sagatavošanas posms ārpusģimenes aprūpes atstāšanai. Šajā posmā galvenā loma ir ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam, kas saskaņā ar jaunieša individuālās attīstības plānu (turpmāk tekstā – IAP) noteiktajām vajadzībām un mērķiem sadarbojas ar jaunieti un jaunieša aprūpē iesaistītajiem speciālistiem. **Jaunieša sagatavošanas posma vadlīnijas:**

- **a.** jaunieša pēcaprūpe jāplāno pēc iespējas agrāk, tiklīdz bērns ir nonācis ārpusģimenes aprūpē, un katrā ziņā krietnu laiku pirms tam, kad bērns aprūpi atstāj;
- **b.** visā ārpusģimenes aprūpes laikā jaunietis tiek nepārtraukti sistemātiski gatavots patstāvīgai dzīvei un pilnīgai integrācijai sabiedrībā, īpaši rūpējoties par viņa sociālajām un dzīves prasmēm, kuru apguvi veicina dalība vietējās sabiedrības dzīvē;
- **c.** ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas procesa pamatā ir jaunieša IAP, kurā ir noteikts jaunieša attīstības stāvoklis, izvirzīti mērķi un pasākumi, uzskaitīti resursi, kas nepieciešami jaunieša atbalstīšanai ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas procesa laikā. IAP un tā īstenošana tiek regulāri izvērtēti. IAP arī tiek ņemta vērā jaunieša turpmākā dzīve pēc aprūpes procesa izbeigšanas, formulējot pēcaprūpes vadlīnijas;
- **d.** jaunietis saņem nepieciešamo atbalstu, lai nākotnē spētu kļūt par pašpaļāvīgu, pašpietiekamu un aktīvu sabiedrības locekli, veicinot jaunieša pašcieņu, kas palīdz viņam justies stipram un pārliecinātam, saskaroties ar grūtībām;
- **e.** jaunietis tiek iedrošināts uzņemties ikdienas pienākumus un tiek veicināta jaunieša patstāvīgas dzīves prasmju apguve, nodrošinot nepārtrauktas izglītības un profesionālās apmācības iespējas, lai jaunietis varētu kļūt finansiāli neatkarīgs un patstāvīgi gūt ienākumus;
- **f.** jaunietis, ņemot vērā viņa izpratnes līmeni, tiek atbalstīts, lai viņš rūpētos par sevi, par savu naudu, juridiskajiem jautājumiem, apdrošināšanu un citiem praktiskiem jautājumiem;

[49] Projekta "Gatavošanās un patstāvīgas dzīves uzsākšana pēc ārpusģimenes aprūpes – bērnu tiesību aizsardzības sistēma profesionāļiem un jauniešiem" materiāli, 2017.

g. jaunietim palīdz iekļauties sociālo kontaktu tīklā un uzturēt saikni ar šajā tīklā iesaistītajiem cilvēkiem;

h. jaunietim tiek nodrošināta iespēja paust savu viedokli un piedalīties aprūpes izbeigšanas procesa plānošanā un īstenošanā, nepieciešamības gadījumā piesaistot un konsultējoties ar starpprofesionāļu komandu, izcelsmes ģimeni un aprūpētājiem, tajā skaitā audžuģimeni;

i. aprūpes izbeigšanas procesā tiek īstenota efektīva un atbilstoša komunikācija. Visas aprūpes izbeigšanas procesā iesaistītās puses saņem visu būtisko informāciju atbilstoši savai lomai šajā procesā. Vienlaikus jaunietim un viņa izcelsmes ģimenei ir tiesības uz privātumu un drošību;

j. tiek organizēts atbilstošs atvadu pasākums jaunietim, lai atzīmētu viņa nākamā dzīves posma sākumu. Tas tiek īstenots saskaņā ar jaunieša iepriekšējo dzīves pieredzi un vēlmēm.

2) Atbalsta sniegšana jaunietim pēc ārpusģimenes aprūpes atstāšanas. Šajā posmā galvenā loma ir speciālistu atbalsta tīklam, kas vajadzības gadījumā ir pieejams jaunietim pēc ārpusģimenes aprūpes atstāšanas. **Jaunieša pēcaprūpes posma vadlīnijas:**

a. jaunietim, kurš atstājis ārpusģimenes aprūpes sistēmu, ir nodrošināta pēcaprūpes uzraudzība, nepārtraukts atbalsts, konsultācijas un saskarsmes iespējas;

b. jaunietim, ir piesaistīta konkrēta persona, kas pēc jaunieša aiziešanas no aprūpes, tam vajadzības gadījumā palīdz dzīvot neatkarīgi.

Lai atbalsta sniegšana patstāvīgas dzīves uzsākšanai jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes atbilstu starptautiskajiem standartiem un būtu uz jaunieša interesēm un ilgtspējīgu attīstību vērsta, valstij ir šāda atbildība :

a. noteikt vienota atbalsta pakalpojumu groza pieejamību patstāvīgas dzīves uzsākšanai jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes;

b. izveidot daudznozaru pieeju, noteikt kopīgu atbildību un vienotas darba metodes darbam ar jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes;

c. obligāti noteikta prasība izstrādāt IAP katram jaunietim, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē;

d. pietiekams finansiālais atbalsts jauniešiem, kas iziet no ārpusģimenes aprūpes sistēmas;

e. atvieglot jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes piekļuvi mājokļa, veselības aprūpes, darba, izglītības pakalpojumiem, kā arī nodrošināt šo pakalpojumu kvalitāti;

f. noteikt iespēju paaugstināt jauniešu vecuma slieksni ārpusģimenes aprūpes atstāšanai, kā arī paredzēt, ka ārpusģimenes aprūpes atstāšanas brīdim jābūt atkarīgam ne tikai no jaunieša vecuma, bet arī no citiem faktoriem, piemēram, brieduma, spējām, ārējiem apstākļiem, vēlmes;

g. noteikt, ka jauniešu pēcaprūpes atbalsta periods ir elastīgs un pielāgots konkrētā jaunieša vajadzībām.

Informāciju sagatavoja: Linda Skutāne

Pielikums Nr7
3. nodaļa. Priekšlikums Nr. 3
Audžuģimeņu atbalsta sistēmas pilnveide –
Audžuģimeņu aģentūru izveide

Audžuģimenes attīstības plāns (turpmāk tekstā - AĢAP)[50]

1. AĢAP mērķis
2. AĢAP iekļautie dokumenti
3. AĢAP laika plānojums
4. AĢAP izstrādes process

AIRIvecākiem programma paredz AĢAP izstrādi. *AIRIvecākiem* programma piedāvā detalizētu AĢAP aprakstu ar veidlapām, tai skaitā paraugu ar kādas audžuģimenes aizpildīto AĢAP.

1. **AĢAP mērķis:**

- Novērtēt audžuģimenes apmācību vajadzības;
- Identificēt ar mācībām nesaistītos šķēršļus, kas var traucēt veikt audžuģimenes pienākumus;
- Uz zināšanām un prasmēm balstīta plāna izstrāde;
- Sniegt AĢ Aģentūrai pārskatu par tās audžuģimeņu kompetencēm.

AĢAP ir viens no audžuģimeņu attīstīšanas un atbalstīšanas komponentiem. Tas ir arī neatņemama daļa no visaptverošās kompetencēs balstītās pieejas, lai nodrošinātu, ka audžuģimenēm piemīt darbam nepieciešamās zināšanas un prasmes.

---

[50] Pēc *AIRIvecākiem* programmas: PRIDE Practice Guidebook. Washington, DC: Child Welfare League of America, 2005

AĢAP komponenti: audžuģimenes esošā līmeņa un kompetenču novērtēšana; ikgadējie mācību mērķi; šo mērķu sasniegšanas metodes; veids, kā noteikt vai izvirzītie mērķi sasniegti.

AĢAP tiek veidots kopīgi ar audžuģimeni nevis vienpusēji novērtējot. Ir fokusēts uz stiprajām pusēm un vajadzībām nevis plusiem un mīnusiem.

AĢAP veidošanas process ir efektīvāks, ja tiek izmantotas dažādas metodes: prasmīgi uzdoti jautājumi, novērojumi un notikumu analīze ir galvenās metodes.

2. **AĢAP iekļautie dokumenti:**

- **Apmācību vajadzību novērtējuma anketas veidlapas**

  Veidots tabulas veidā kā visu kategoriju kompetenču saraksts (katrai kompetencei ir savs indekss) ar jautājumiem, kas tiek attiecināti uz katru no kompetencēm. Kompetences ir sadalītas grupās:

  - *Sākotnējās kompetences* – tās, kurām jāpiemīt, lai kļūtu par audžuvecāku; sadalītas 5 kompetenču kategorijās;
  - *Pamatkompetences* – nepieciešams attīstīt visiem audžuvecākiem neatkarīgi no tā, kādi bērni aprūpē; sadalītas pēc pamatapmācību moduļiem;
  - *Papildinošās kompetences* – papildina pamatkompetences, ceļot audžuģimenes profesionalitāti; sadalītas 5 kompetenču kategorijās un papildus apakštēmās;
  - *Specializētās kompetences* – nepieciešams attīstīt, lai rūpētos par bērniem ar specifiskām vajadzībām; sadalītas 5 kompetenču kategorijās un papildus apakštēmās.

  Par katru no kompetencēm tabulā jāatbild uz četriem jautājumiem:

  - *Kāds ir tavs zināšanu un prasmju līmenis?* (0-izteikti; 1-pietiekami; 2-dažreiz; 3-nepiemīt)
  - *Cik svarīgi tas ir darbā, ko darāt?* (3-ļoti svarīgi; 2-svarīgi; 1-mazsvarīgi; 0-nav svarīgi)
  - *Cik svarīgi ir to vairāk apgūt?* (atbilžu uz pirmajiem diviem jautājumiem koeficienta reizinājums – jo lielāks skaitlis, jo augstāka mācību prioritāte)

- *Vai ir kādi šķēršļi, kas traucē apgūt un piemērot šo kompetenci?* (A-apmācību pieejamība; B-resursu pieejamība; C-laiks; D-veselība; E-aprūpējamu bērnu neesamība; F-nevēlēšanās; G-cits)

Kompetences tiek novērtētas, atzīmējot atbilstošo ciparu vai burtu.

- **Apmācību vajadzību novērtējuma saskaņošanas veidlapa**

  Veidlapas mērķis, apkopojot rezultātus, apzināt konkrētās audžuģimenes mācību vajadzības. Šo veidlapu aizpilda speciālists, apkopojot atbildes uz Apmācību vajadzību novērtējuma anketas trešo jautājumu (pirmo divu atbilžu koeficientu reizinājumus). Veidlapā kompakti un uzskatāmi apkopoti visi kompetenču indeksi – sadalīti pēc grupām, kategorijām, apakštēmām. Saraksts izveidots algoritma veidā - sarakstot pie katras kompetences atbilstošo koeficientu, var matemātiski gūt mācību vajadzību novērtējuma rezultātu pa tēmām, apzinot konkrētās ģimenes mācību prioritātes.

- **Audžuģimenes raksturojuma veidlapa**

  Tiek aizpildīta pēc vajadzības, mainoties audžuģimenes apstākļiem vai katru reizi ienākot jaunam bērnam audžuģimenē. Šī veidlapa izgaismo audžuģimenes stiprās puses un prasmes. Raksturojums jāsniedz, īsumā atbildot uz 3 jautājumiem:

  - Profesionālā pieredze (cik ilgi statuss, kāda pašreizējā audžuģimenes situācija)
  - Audžuģimenē ievietotie bērni (vecumi, īpašās vajadzības un problēmas)
  - Stiprās puses/prasmes/atbalsts

- **Profesionālā attīstības līguma veidlapa**

  Tajā tiek definēti mērķi un metodes, ar kurām tos plānots sasniegt – dokumentē, kādas kompetences jāattīsta, cik ilgā laikā, kādu atbalstu speciālisti nodrošinās.

- **Ikgadējā progresa pārskata veidlapām**

  Šajā dokumentā tiek analizēti Profesionālās attīstības līgumā definētie mērķi – tiek vērtēts, vai tie ir sasniegti, vai vēl nepieciešams pie tā strādāt, kā arī norādīts, kādu atbalstu ģimene saņēmusi, lai šo mērķi sasniegtu.

Papildus vēl:

- **„AĢAP skaidrojošā rokasgrāmata audžuģimenēm".**
  Sniegts skaidrojums un apraksts par AĢAP – kā to aizpildīt, kāda nozīme, atbildes uz biežāk uzdotajiem jautājumiem. Grāmatā iekļauts arī aizpildīts AĢAP paraugs. Grāmatas nobeigumā iekļauta Audžuģimeņu priekšrocību anketa – tajā ir jānovērtē sava gatavība rūpēties par bērnu ar specifiskām problēmām. Piemēram, jāatbild uz jautājumu, vai varētu aprūpēt bērnu, kuram problēmas ar zagšanu. Jāsniedz novērtējums intervālā no 1(nepieļauj iespējamību) līdz 6 (nav iebildumu). Mērķis pēc iespējas labāk izzināt audžuģimeni un tās attieksmi, lai precīzāk varētu piemeklēt katram bērnam piemērotāko aprūpes ģimeni. Sākumā vispārīgi jautājumi par vecumu un dzimumu, pēc tam detalizēti medicīniskie jautājumi, par uzvedību un garīgo veselību; ar seksualitāti saistītie jautājumi; ar skolu/mācībām saistītie jautājumi; ar kultūras dažādību saistītie jautājumi.
- **Pamatkompetenču veiktspēju indikatori**
  Uzskaitītas kompetences un katrai kompetencei sniegts apraksts jeb uzskaitīti vairāki indikatori, kas palīdz izvērtēt un saprast, cik lielā mērā konkrētā kompetence piemīt un ko tā vispār nozīmē.

Audžuģimenes novērtēšana ir ne tikai nozīmīgs solis, lai noteiktu audžuģimenes attīstības un atbalsta vajadzības, bet arī speciālistiem palīdz pieņemt lēmumus par to, kādu bērnu vajadzībām audžuģimene piemērota. Tas ir būtiski, piemeklējot audžuģimenes bērniem ar specifiskām vajadzībām.

3. AĢAP laika plānojums:

- Pirmais AĢAP tiek izveidots mēneša laikā kopš brīža, kad audžuģimenei piešķirts statuss.
- Ieteicamais otrā AĢAP izstrādes laiks ir vienu gadu pēc tam, kad audžuģimenē tiek ievietots pirmais bērns. Sekojošie mācību vajadzību izvērtējumi un AĢAP tiek izstrādāti reizi gadā, kad tiek lemts par audžuģimenes statusa pagarināšanu.
- Vajadzības gadījumā AĢAP var tikt veidots biežāk kā reizi gadā. Tas var būt gadījumos, kad audžuģimene uzņemas bērnu ar specifiskām vajadzībām aprūpi un tāpēc nepieciešams attīstīt papildus zināšanas un prasmes.

4. AĢAP izstrādes process:

Uzdevums	Ko dara darbinieki	Ko dara audžuģimenes
INFORMĒT AUDŽUĢIMENI PAR AĢAP PROCESU	**Ilggadējām audžuģimenēm, kuras nav piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Audžuģimenēm tiek izsūtīta informācija par viņu apmācību vajadzību novērtēšanas procesu un uzaicinājums uz informatīvu tikšanos savā reģionā. Tikšanās laikā tiek izsniegta "AĢAP skaidrojošā rokasgrāmata audžuģimenēm", kā arī iedotas un izskaidrotas AĢAP veidlapas. **Audžuģimenēm, kuras ir piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Speciālists iepazīstina ar AĢAP konceptu sākotnējās izvērtēšanas laikā un izskaidro nepieciešamo kompetenču un tālākas profesionālās attīstības nozīmi. *AIRIvecākiem* sākotnējo apmācību 9. nodarbībā treneri īsi pastāsta par AĢAP un paskaidro, ka vairāk par to tiks runāts apmācības noslēdzošajā mājas vizītē. Tad arī audžuģimenes saņem grāmatu „AĢAP skaidrojošā rokasgrāmata audžuģimenēm", kā arī AĢAP veidlapas.	
IEPLĀNO AĢAP TIKŠANOS	**Ilggadējām audžuģimenēm, kuras nav piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Pēc informatīvās tikšanās tiek organizēta mājas vizīte. Pirms tās speciālists telefoniski atgādina par tikšanos un atbild uz ģimenes jautājumiem par AĢAP izstrādes procesu. **Audžuģimenēm, kuras ir piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Pēc tam, kad ģimenes ir pabeigušas apmācību programmu un ieguvušas statusu, tiek organizēta mājas vizīte. Pirms tās speciālists telefoniski atgādina par tikšanos un atbild uz ģimenes jautājumiem par AĢAP izstrādes procesu.	
MATERIĀLU PĀRSKATĪŠANA	**Ilggadējām audžuģimenēm, kuras nav piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Speciālists caurskata audžuģimenes lietu, lai gūtu priekšstatu par tās audžuģimeņu darba pieredzi, stiprajām pusēm un vajadzībām, kā arī apmācībām un citām profesionālās izaugsmes aktivitātēm, kurās audžuģimene ir piedalījusies.	**Ilggadējās audžuģimenes, kuras nav piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās, pārskata:** ▪ „AĢAP skaidrojošā rokasgrāmata audžuģimenēm" ▪ AĢAP instrukcijas

	Audžuģimenēm, kuras ir piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās: Speciālists pārskata audžuģimenes izvērtēšanas procesā apkopoto informāciju: ▪ Audžuģimenes izvērtējuma apkopojumu; ▪ „Sasaiste ar *AIRIvecākiem*" – pastāvīgi pildītos mājas darbus; ▪ Apmācību treneru novērojumus (treneru darba lapas).	**Audžuģimenes, kuras ir piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās, pārskata:** ▪ „AĢAP skaidrojošā rokasgrāmata audžuģimenēm", kā arī informāciju, kas apkopota ģimenes izvērtējuma laikā; ▪ AĢAP instrukcijas; ▪ Audžuģimenes izvērtējuma apkopojumu; ▪ „Sasaiste ar *AIRIvecākiem*" – pastāvīgi pildītos mājas darbus; ▪ Apmācību treneru novērojumus (treneru darba lapas).
GATAVOŠANĀS TIKŠANĀS REIZEI	**Ilggadējām audžuģimenēm, kuras nav piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Speciālists apdomā, kādas varētu būt audžuģimenei nepieciešamo zināšanu un prasmju vajadzības, ņemot vērā audžuģimenes lietas materiālos dokumentēto informāciju, kā arī apdomā, kā tās varētu apmierināt ar piedāvājumā esošajām apmācībām un cita veida attīstošajām aktivitātēm **Audžuģimenēm, kuras ir piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Speciālists apdomā kā virzīt diskusiju par iepriekš minēto audžuģimenes izvērtēšanā apkopoto informāciju. **Visām audžuģimenēm:** Speciālists papildus iepriekš minētajam apkopo tikšanās laikā nepieciešamos materiālus, ieskaitot: ▪ AĢAP dokumentu, kas sastāv no: – Apmācību vajadzību novērtējuma veidlapa (divi eksemplāri); – Apmācību vajadzību saskaņošanas veidlapa; – Audžuģimenes raksturojuma veidlapa; – Profesionālās attīstības līguma veidlapa; ▪ *AIRIvecākiem* audžuģimeņu pamatapmācību moduļu apraksti; ▪ Veiktspējas indikatoru veidlapa. ▪	**Ilggadējām audžuģimenēm, kuras nav piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Apdomāt savu līdzšinējo audžuģimenes darba pieredzi un situācijas, kurās izjuta vajadzību pēc papildus zināšanām un prasmēm. **Audžuģimenēm, kuras ir piedalījušās *AIRIvecākiem* sākotnējās apmācībās:** Pārdomāt *AIRIvecākiem* sākotnējo apmācību un mājas vizīšu laikā apgūto. **Visām audžuģimenēm:** Pārskatīt AĢAP dokumenta Apmācību vajadzību novērtēšanas veidlapu. Ja vēlas, var to pirms tikšanās aizpildīt ar zīmuli, izmantojot materiālu „Pamatkompetenču veiktspējas indikatori"

NOVADĪT TIKŠANOS	**Speciālists:** ▪ Izskaidro AĢAP nolūku un tikšanās mērķus; ▪ Palīdz ģimenei aizpildīt Apmācību vajadzību novērtējuma veidlapu un apkopo rezultātus Apmācību vajadzību saskaņošanas veidlapā (vajadzības gadījumā, izmantojot pieejamos Pamatkompetenču veiktspējas indikatorus); ▪ Palīdz audžuģimenei izlemt, kuras apmācību vajadzības ir vissvarīgākās, pamatojoties uz apmācību vajadzību novērtējumu; ▪ Palīdz audžuģimenei aizpildīt profesionālās attīstības līguma sadaļu, kurā tiek precizēti viņu ikgadējie mērķi un plāns, kā tos sasniegt; ▪ Norāda, kādus resursus AĢ Aģentūra nodrošinās kā audžuģimenes plāna atbalstu.	**Ģimene:** ▪ Kopā ar speciālistu aizpildīs Apmācību vajadzību novērtējuma veidlapu un izlems, kuras apmācību vajadzības ir vissvarīgākās; ▪ Kopā ar speciālistu noteiks nākošā gada mērķus un plānu, kā tos sasniegt; ▪ Norādīs, kā ar resursu palīdzību pilnveidos noteiktas kompetences.
IEPLĀNO IKGADĒJĀ PROGRESA PĀRSKATU	**Speciālists ieplāno tikšanos ar audžuģimeni, lai:** ▪ Pārskatītu noslēgtā Profesionālā attīstības līguma progresu. ▪ Novadītu ikgadējo Apmācību vajadzību izvērtēšanu ▪ Izstrādātu jaunu Profesionālās attīstības līgumu nākošajam gadam. **Speciālists pārskata:** ▪ Audžuģimenes pašreizējo AĢAP; ▪ Visus audžuģimenes lietā esošos dokumentus, kuri satur informāciju par apmācībām, kuras audžuģimene ir apmeklējusi tekošajā gadā, ieskaitot *AIRIvecākiem* profesionālās attīstības darbību plānus un apmācību novērtējuma anketas, kuras audžuģimene aizpildīja, pabeidzot tālākapmācības; ▪ Audžuģimeņu aprūpes komandas dalībnieku novērtējums, kurā atspoguļotas ģimenes stiprās puses un vajadzības, kas novērotas aprūpējot ģimenē ievietotos bērnus tekošajā gadā.	
GATAVOŠANĀS TIKŠANĀS REIZEI	Speciālists iesaka audžuģimenei gatavoties tikšanās reizei, pārskatot Ikgadējā progresa pārskata lapu, pašreizējo AĢAP un Veiktspējas indikatorus.	**Audžuģimene:** ▪ Pārskata pašreizējo AĢAP; ▪ Izmantojot Ikgadējā progresa pārskata veidlapu, nosaka, cik lielā mērā viņi ir sasnieguši AĢAP noteiktos mērķus; ▪ Izvērtē savu audžuģimenes darba pieredzi tekošajā gadā, lai noteiktu jaunas mācību vajadzības; ▪ Pārskata jebkuru *AIRIvecākiem*

		profesionālās attīstības darbību plānu un apmācību novērtējumu anketas, kuras aizpildīja par apmeklētajām apmācībām. (Ja vēlas, var ar zīmuli aizpildīt jauno Apmācību vajadzību novērtējumu)
IKGADĒJĀ PROGRESA PĀRSKATA NOSLĒGŠANA UN JAUNĀ AĢAP IZSTRĀDE	**Speciālists:** ▪ Izskaidro Ikgadējā progresa pārskata nolūku; ▪ Izvērtē kopā ar audžuģimeni, kas izdarīts, lai sasniegtu pašreizējā AĢAP mērķus; ▪ Aizpilda kopā ar ģimeni Ikgadējā progresa pārskata veidlapu; ▪ Kopā ar audžuģimeni izveido nākošā gada AĢAP, kā tas aprakstīts iepriekš.	**Audžuģimene:** ▪ Kopā ar speciālistu izvērtē savu progresu atbilstoši pašreizējam AĢAP; ▪ Kopā ar speciālistu izveido jaunu AĢAP.

Informāciju sagatavoja: Inese Fecere-Antipina

Pielikums Nr.8
4. nodaļa. Priekšlikums Nr. 4
Audžuģimeņu sagatavošanas un tālākizglītības sistēmas pilnveide

APMĀCĪBU PROGRAMMU SALĪDZINĀJUMS

Kritērijs	*AIRIvecākiem* sākotnējā apmācība	Valsts noteiktā audžuģimeņu apmācība[51]
Programmas izstrādātāji	Amerikas Bērnu labklājības līga, piedaloties 14 ASV štatiem, vairākām ASV universitātēm, bērnu aprūpes speciālistu un audžuvecāku NVO un apvienībām.	Nodibinājums "Sociālo pakalpojumu aģentūra".
Programmas izstrādes gads	1993.gadā. Pārskatīta 2003.; 2009. un 2015.gadā. SOS BCA strādā ar 2009.gada versiju.	2015.gads.
Kur tiek īstenota	30 ASV štatos, 6 Kanādas provincēs, 19 Eiropas valstīs, tai skaitā visās Latvijas kaimiņvalstīs.	Latvijā.
Apmācīto personu skaits	Vairāk nekā miljons audžuvecāku.	Vismaz 575[52] audžuģimenes (faktiskais skaits ir lielāks, jo daļa audžuģimeņu ir beigušas savu darbību), tai skaitā apmēram 100 audžuģimenes, kas apmācītas pēc pārstrādātās programmas (2015.gads, 2016.gads).
Pētījumi par programmas efektivitāti	*AIRIvecākiem* programma ir plaši pētīta vairākās valstīs: Lietuvā, Kanādā, ASV, Norvēģijā u.c.	Nav pētījumu.
Uzstādījums	Lai aprūpētu bez vecāku gādības palikušus bērnus, audžuvecākiem jābūt kvalificētiem: zinošiem un prasmīgiem.	Par audžuģimeni nevar kļūt, gūstot teorētiskas zināšanas - par to top jeb izaug piedzīvojot. Augšanas procesa pamatā ir sevis pašanalīze.
Mērķauditorija	Topošie audžuvecāki (audžuģimenes, aizbildņi, adoptētāji). Kombinētā apmācība ļauj izprast atšķirības starp aprūpes formām, lai pieņemtu lēmumu par individuāli piemērotāko. Arī sekmē sadarbību bērna pārejas gadījumā. Palīdz nokomplektēt grupas reģionos, kā arī ļauj ietaupīt izmaksas un apmācību resursus. 9 trīs stundu garās nodarbības ļauj elastīgi plānot apmācības, būtiski nesarežģījot cilvēku dzīvi.	Topošās audžuģimenes. Tā kā interesentu skaits nav liels, rodas problēmas ar grupu komplektēšanu un reģionos interesentiem nākas ilgstoši (pat gadu) gaidīt apmācības. Apmācību ilgums (parasti tās ir 10 svētdienas) nav elastīgi piemērojams dažādajām interesentu dzīves situācijām - tā rezultātā ne visiem ir iespēja iziet apmācības.
Fokuss	Programma fokusēta uz bērna vajadzībām un iekšējo pasauli, ļaujot dalībniekiem gūt ieskatu par bērna sajūtām un pasaules uztveri.	Programma fokusēta uz audžuģimeņu pilnveidošanu un izaugsmi.
Apmācību ilgums	27 stundas (9 trīs stundu ilgas nodarbības) + 2-4 mājas konsultācijas. Pieņemot, ka viena treneru tikšanās mājas apstākļos ar dalībnieka ģimeni ilgst 2 stundas, kopējais mācību programmas apjoms vienai dalībnieku ģimenei ir 27+6=33 stundas, kas būtu līdzvērtīgi 44 akadēmiskajām stundām.	96 akadēmiskās stundas (10 astoņu līdz desmit stundu nodarbības) +2 stundu ilgs eksāmens.
Novērtēšana	Apmācībās integrēts savstarpējās novērtēšanas instruments (treneri vērtē dalībniekus un dalībnieki paši sevi), kas palīdz pieņemt precīzākus lēmumus un samazināt aprūpes pārtraukšanas risku. Novērtēšanu treneri veic kopīgi ar dalībniekiem mājas konsultāciju laikā, kad tiek pārrunātas dalībnieku stiprās puses un vajadzības, progress, veiktie mājas darbi un izpildītie individuālie uzdevumi.	▪ Dalībnieku pašanalīze; ▪ Noslēguma eksāmens; ▪ Pasniedzēju atgriezeniskā saite; ▪ Grupas atgriezeniskā saite; ▪ Vismaz 90% apmeklējums.
Apmācību metodes	▪ Lekcija; ▪ *AIRIvecākiem* grāmata; ▪ Darbs grupās; ▪ Refleksija; ▪ Gadījumu analīze; ▪ Lomu spēle; ▪ Grupu diskusijas; ▪ Mājas uzdevumi; ▪ Mācību video; ▪ Asociatīvās aktivitātes;	▪ Lekcijas ar uzdevumu; ▪ Rokasgrāmata; ▪ Darbs grupās; ▪ Refleksija; ▪ Sociālo gadījumu analīze; ▪ Lomu spēle; ▪ Grupu diskusijas; ▪ Mājas uzdevumi; ▪ Sociālā spēle; ▪ Simulācijas spēles.

[51] 19.12.2006. Ministru kabineta noteikumi Nr. 1036 Audžuģimenes noteikumi. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=150734
[52] Pārskats par pāriņtiesu darbu 2016.gadā. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/?doc=4738&page= .

Kritērijs	*AIRIvecākiem* sākotnējā apmācība	Valsts noteiktā audžuģimeņu apmācība[51]
	▪ Dalīšanās pieredzē; ▪ Paneļdiskusija.	
Kompetences	Sākotnējā apmācībā tiek attīstītas 74 kompetences, kuras skaidri definē vecākiem nepieciešamās zināšanas un prasmes. Kompetences sadalītas 5 kompetenču kategorijās: **1.** Bērnu aprūpe un aizsardzība (8 kompetences); **2.** Bērnu attīstības vajadzību apmierināšana un kavētas attīstības novēršana (20 kompetences); **3.** Attiecību starp bērniem un viņu ģimenēm atbalstīšana (6 kompetences); **4.** Drošu un atbalstošu mūžilgu attiecību veidošana (21 kompetence); **5.** Sadarbība jeb darbs profesionālā komandā (19 kompetences).	Izdala 95 kompetences, kuras sadalītas 6 kompetenču kategorijās: **1.** Spēja pilnveidoties un attīstīties (15 kompetences); **2.** Attīstīt labas bērna aprūpes kompetences (14 kompetences); **3.** Atbalstīt bērna attīstību un pārvarēt attiecību grūtības ģimenei (19 kompetences); **4.** Spēja radīt bērnam drošu ģimenes vidi (17 kompetences); **5.** Spēja stiprināt bērna saiknes (14 kompetences); **6.** Attīstīt spēju strādāt komandā, sadarboties (16 kompetences).
Kompetenču salīdzinājums	Kompetences ļoti konkrēti definē audžuvecākiem nepieciešamās prasmes. Piemēram: ▪ Zina emocionālās vardarbības pazīmes; ▪ Spēj nodrošināt mājās tādu vidi, kas novērš un mazina ievainojumu risku. Kompetences ir uz bērnu vajadzību apmierināšanu fokusētas.	Kopumā kompetences ir vispārīgi forumulētas un balstītas uz subjektīvo pašvērtējumu. Piemēram: ▪ Mana ģimene ir pilnībā informēta par to, ko nozīmē, ka kļūsim par audžuģimeni; ▪ Man ir skaidrs un pārliecināts redzējums par to, kas notiek un kāpēc ar cilvēkiem, par viņu likteni un jēgu dzīvē. Kompetences ir uz audžuģimenes vajadzībām fokusētas.
Apmācību vadītāji	Speciālists (psihologs vai sociālais darbinieks) un praktiķis jeb pieredzējis audžuvecāks.	Speciālists (pedagogs, jurists, sociālais darbinieks, psihologs) un mentors (audžuģimene ar pieredzi vai speciālists darbā ar audžuģimenēm). Medicīniskā un juridiskā bloka apmācības vada attiecīgi mediķis un jurists.
Prasības apmācību vadītājiem	Jābūt apmācītiem un sertificētiem darbam ar apmācību programmu. Jāpiemīt noteiktām kompetencēm un jāpārzina pieaugušo izglītības pamatprincipi.	Nav papildus sagatavošana.
Materiāli	▪ Treneru rokasgrāmata; Dalībnieku grāmata (392 lpp.); ▪ Mācību filma treneriem; ▪ Divas mācību filmas grupu nodarbībām; ▪ 25 īsie videoklipi grupu nodarbībām.	Dalībnieku rokasgrāmata (111 lpp.).
Apmācību metodika	Skaidri definētas vadlīnijas: apmācību nodarbību norise (teorētiskā daļa, aktivitāšu un diskusiju norise u.tml.) ir detalizēti soli pa solim aprakstīta Treneru rokasgrāmatā, sniedzot skaidras norādes gan par mācību vielu, gan mācību procesu. Skaidri definēts apmācību ietvars ļauj nodrošināt augstu apmācību kvalitāti, kas atbilst programmas definētajiem kritērijiem.	Vispārīgi definētas vadlīnijas: tēmas un mācību metodes. Apmācību programmā iztrūkst vienotas skairi definētas apmācību programmas metodoloģijas. Katrs pasniedzējs ar attiecīgo tēmu var darboties atbilstoši savai izstrādātajai metodoloģijai, aptverot vispārīgi definētās mācību metodes, kā rezultātā dažādos reģionos apmācībās sniegtās zināšanas par konkrēto tēmu var atšķirties.
Tālākapmācība	**Pamatapmācību moduļi:** **1.** Riskam pakļauto bērnu attīstības vajadzību apmierināšana (12 h); **2.** Disciplinēšana aizsargājot, aprūpējot un apmierinot bērna attīstības vajadzības (6 h); **3.** Ar seksualitāti saistītie attīstības jautājumi (3 h); **4.** Seksuālās vardarbības pazīmes un simptomi (6 h); **5.** Attiecību starp bērniem un viņu ģimenēm atbalstīšana (9 h); **6.** Darbs profesionālā komandā (9 h); **7.** Bērna personas un kultūras identitātes veicināšana (6 h); **8.** Pastāvīguma veicināšana (9 h); **9.** Audžuvecāku pieredzes pārvaldīšana (6 h); **10.** Ķīmiskās atkarības ietekme uz bērniem un viņu ģimenēm (15 h); **11.** Bērnu attīstības izprašana un veicināšana (3h); **12.** Pirmspubertātes un pusaudžu vecuma bērnu attīstības izprašana un veicināšana (6 h); **Specializēto apmācību moduļi:** **1.** Pusaudžu aprūpe: piesaistes veicināšana (6 h);	**3 astoņu stundu ilgi moduļi:** **1.** Bērnu tiesības un pienākumi; **2.** Audžuģimenes tiesības un pienākumi; **3.** Audžuģimenes prasmes mazināt izdegšanas sindromu.

Kritērijs	*AIRIvecākiem* sākotnējā apmācība	Valsts noteiktā audžuģimeņu apmācība[51]
	2. No vardarbības savā ģimenē cietušo bērnu aprūpe (9h); **3.** Jauniešu sagatavošana veiksmīgai patstāvīgai dzīvei (12 h); **4.** Kopīgs darbs, lai uzlabotu aprūpē esošo jauniešu izglītības rezultātus (9 h).	
Nodarbību tēmas	*Tikšanās mājas apstākļos - iepazīšanās* **1.** Iepazīšanās ar *AIRIvecākiem*; **2.** Komandas darbs pastāvīgu attiecību plānošanai; **3.** Attīstības vajadzību apmierināšana: piesaiste; *Tikšanās mājas apstākļos* **4.** Attīstības vajadzību apmierināšana: zaudējums; **5.** Ģimenes attiecību stiprināšana; **6.** Attīstības vajadzību apmierināšana: disciplinēšana; *Tikšanās mājas apstākļos* **7.** Ģimenes attiecību turpināšana; **8.** Pārmaiņu plānošana; **9.** Paneļdiskusija; *Tikšanās mājas apstākļos – informēta lēmuma pieņemšana.*	**1.** Ievads; Audžuģimene, kā alternatīvā aprūpes forma; Ievads audžuģimenes kompetencēs (10 h); **2.** Droša vide un bērna gaidīšana (10 h); **3.** Tiesiskais regulējums. Bērnu tiesības un pienākumi (10 h); **4.** Ģimenes sistēma un attiecības tajā (10 h); **5.** Piesaiste, adaptācijas periods un sākotnējā sadarbība (10 h); **6.** Bērna aprūpe (8 h); **7.** Mērķa grupas raksturojums/vardarbībā cietuša bērna portrets (10 h); **8.** Saskarsme un konflikti ar bērnu, disciplinēšana. Bērna emocionālo attiecību aprūpe (10 h); **9.** Sērošana/atlaišana/bērna turpmākais ceļš (10 h); **10.** Noslēguma pārbaudījums, izvērtēšana, profesionālā kompetence (8 h); **11.** Individuālā konsultācija (2 h);
Tēmu secīgums	Materiāls veidots secīgi, kas vielas apguvi atvieglo un padara efektīvāku. Programmas būtiskākie principi caurvij visu mācību materiālu un tēmu secīgums sagatavo apmācību dalībniekus turpmākajām tēmām. Piemēram: viena no jūtīgākajām tēmām ir bērna izcelsmes ģimenes nozīme. Sākotnēji tā tiek pieteikta kā viena no pamatkoncepcijām, ko dalībnieki parasti vērtē skeptiski, bet pēc piesaistes nozīmes izpratnes gūšanas un zaudējuma ietekmes aplūkošanas, dalībniekiem jau pašiem mācību procesā attīstījusies izpratne par vecāku nozīmi bērna dzīvē un viņi ir gatavi tēmai par attiecību uzturēšanu ar bērna vecākiem, ko sākotnēji būtu vērtējuši ļoti noraidoši.	Rokasgrāmatas materiāla ietvaros informācija izklāstīta informatīva apkopojuma veidā un nav novērojama apmācību procesu virzoša metodika, kuru raksturotu programmas akcentu cikliska caurvīšana aplūkotajās tēmās.
Rokasgrāmatā iekļautā informācija	▪ Kompetences un darba uzdevumi gan grupu apmācībām, gan mācību darbam mājās – definēti katras nodarbības materiālu sākumā; ▪ Iepazīšanās ar programmu un pārskats par nodarbību saturu; ▪ Ārpusģimenes aprūpes koncepcija; ▪ Dažādās aprūpes formas, to atšķirības, vēsture; ▪ Informācija par to, kā un kāpēc bērni nonāk ārpusģimenes aprūpē; ▪ Bērnu tiesību aizsardzības organizāciju pakalpojumi un pilnvaras; ▪ Saskarsmes skala – detalizēti uzskaitīti piemēri dažāda līmeņa bērna saskarsmes ar izcelsmes ģimeni nodrošināšanai; ▪ Profesionālās komandas definīcija un nepieciešamās prasmes; ▪ Izpratnes par ģimenes nozīmīgumu; ▪ Izaicinājumi bērnam, veidojot patstāvīgumu; ▪ Komandas darba vadlīnijas; ▪ Vecāku pieredzes stāsti, kas palīdz izprast viņus (7 nodarbību materiālu beigās); ▪ Genogramma, kā ģimenes saikņu atspoguļojums; ▪ Iedvesmojoši audžuvecāku pieredzes stāsti (7 nodarbību materiālu beigās); ▪ Piesaistes cikls; ▪ Vardarbības un nolaidības definīcijas; ▪ Stāsti gadījumu analīzei; ▪ Padomi pozitīvas piesaistes veicināšanai un krīzes	▪ Kompetenču attīstības līmeņi; ▪ Apmācību metožu uzskaitījums; ▪ Audžuģimeņu veidi – biežāk sastopamie pasaulē; ▪ Kādas aprūpes formas vēl ir Latvijā sastopamas; ▪ Drošas un atbalstošas vides izveide; ▪ Ekoloģiskā pieeja; ▪ Drošas un nedrošas vides piramīda; ▪ Vērtības un attieksme; ▪ Bio-psiho-sociāli garīgā pieeja; ▪ Sociālā iekļaušana; ▪ Refleksija; ▪ Atgriezeniskās saites sniegšana; ▪ Audžuģimene, kura ievēro citu tiesības; ▪ Asercija; ▪ Pašanalīzes nozīme; ▪ Audžuģimenes kompetences; ▪ Audžuģimeņu kompetenču izvērtēšanas tabula; ▪ Audžuģimenes loma un atbildības tiesiskā regulējuma kontekstā; ▪ Ģimenes sistēma un tās pamatlikumi; ▪ Genogramma; ▪ Audžuģimenes sistēma – jautājumi, kas jāapsver pirms kļūt par audžuģimeni; ▪ Informācija par to, ko svarīgi uzzināt pirms ģimenē tiek ievietots audžubērns; ▪ Audžubērna ienākšana ģimenē; ▪ Ģimenes noteikumi;

Kritērijs	*AIRIvecākiem* sākotnējā apmācība	Valsts noteiktā audžuģimeņu apmācība[51]
	situāciju risināšanai; ▪ Bērnu augšanas un attīstības stadiju apkopojums tabulas veidā pa vecumgrupām un attīstības jomām (fiziskie, emocionālie/sociālie un intelektuālie); ▪ Traumas ietekme uz bērna attīstību – apkopojums tabulas veidā atbilstoši vecumgrupām un attīstības jomām; ▪ Seksuālās izmantošanas ietekme uz bērna attīstību – apkopojums tabulas veidā atbilstoši vecumgrupām un attīstības jomām; ▪ Informācija par traumatisko stresu; ▪ Darbs ar atgādinājumiem par traumu; ▪ Piesaiste: piesaistes loma, veidošanās, piesaistes attīstības problemātiskie aspekti; ▪ Sliktas izturēšanās un traumas ietekme uz bērnu; ▪ Piesaistes traucējumi; ▪ Ar nedrošu piesaisti saistītās uzvedības kategorijas; ▪ Sliktas izturēšanās ietekme uz piesaisti; ▪ Traumas un sliktas izturēšanās ietekme uz attīstību; ▪ Izpratne par bērna attīstības mozaīku; ▪ Savstarpējās piesaistes veicināšana un apņēmības atbalstīšana; ▪ Bērnu augšana un attīstība; ▪ Apstākļi un pieredze, kas var izraisīt kavētu attīstību un negatīvi ietekmēt piesaisti; ▪ Dažas pazīmes, kas liecina, ka zīdainis ir ticis pakļauts prenatālai ķīmisku atkarības vielu iedarbībai; ▪ Vispārēja informācija par piesaisti; ▪ Dažas pazīmes, kas liecina par attīstības traucējumiem; ▪ Pazīmes, kas liecina par bērna ļaunprātīgu izmantošanu; ▪ Ko audžuvecāki var darīt, lai mazinātu sekas, ko uz bērnu atstājusi seksuālā izmantošana; ▪ Vajadzība pēc terapijas – kas par to liecina; ▪ Informācija par HIV/AIDS; ▪ Ceļš cauri sērošanas procesam – sērošanas process; ▪ Bērna zaudējumu vēstures tabula; ▪ Zaudējumu un sērošanas apspriešanas mērķis; ▪ Izaicinājumi, strādājot ar zaudējumu un sērām; ▪ Zaudējuma definēšana; ▪ Sērošanas attīstības process; ▪ Audžuvecāku nozīmīgā loma; ▪ Ko audžuvecāki var darīt; ▪ Komandas darba nozīme, lai palīdzētu bērnam pārvarēt zaudējumu; ▪ Šķiršanās un zaudējums: reakcijas un vajadzības; ▪ Šķiršanās un zaudējumu ietekmes uz bērniem izprašana un palīdzības sniegšana – apkopojums tabulas veidā atbilstoši vecumgrupām; ▪ Zaudējumu vēstures nozīme; ▪ Etniskās identitātes veidošanās; ▪ Pozitīvas etniskās un kultūras identitātes veicināšana; ▪ Ekokarte, kā instruments ģimenes attiecību izprašanai; ▪ Apmeklējumu plānošana; ▪ Apmeklējumu biežums un ilgums; ▪ Bērnu reakcija uz apmeklējumu; ▪ Dzīves gājuma grāmata (kas tas ir, kā veidot, kā pielietot atbilstoši bērna vecumam); ▪ Ģimeņu loma; ▪ Komandas darbs ģimenes attiecību atbalstīšanai; ▪ Ģimenes saikņu un ģimenes noturīguma veicināšana; ▪ Turpmākās vecāku iesaistīšanas nozīmīgums; ▪ Māsu un brāļu savstarpējās saiknes nozīmīgums; ▪ Efektīvas disciplīnas mērķi; ▪ Atšķirības starp disciplinēšanu un sodīšanu;	▪ Pozitīvā disciplinēšana un sodi saistībā ar noteikumiem; ▪ Bērna izcelsmes ģimene un bērna dzīvesstāsts; ▪ Bērna tikšanās ar vecākiem, audžuģimenes loma tajā; ▪ Apciemošanas plāns un paredzamās grūtības; ▪ Piesaistes tēma; ▪ Par dažiem piesaistes pētījumiem; ▪ Piesaistes stili; ▪ Piesaistes attīstība – apkopojums tabulas veidā, izdalot attīstības stadijas un tām raksturīgo uzvedību atbilstoši vecumam; ▪ Resiliences spēja; ▪ Bērna attīstības temps; ▪ Attīstību ietekmējošie faktori; ▪ Attīstības grūtības, kurām jāpievērš uzmanība ▪ Temperaments; ▪ Eriksona personības attīstības teorijas; ▪ Spēlēšanās nozīme, veidi, loma attīstībā; ▪ Iedomu pasaule un iedomu draugi; ▪ Agresīva spēlēšanās; ▪ Bērna seksualitāte; ▪ Temperamenta izvērtēšanas tabula; ▪ Bērna augšana (kas ietekmē, kāda ir normāla augšana, kādi var būt maza auguma iemesli); ▪ Vajadzība pēc miega; ▪ Uztura nozīme; ▪ Veselīga uztura ieteikumi; ▪ Personīgā higiēna; ▪ Mazgāšanās un roku mazgāšana; ▪ Rīcības soļi pirmās palīdzības sniegšanā bērnam; ▪ Bērnu vakcinācijas kalendārs; ▪ Traumu veidi; ▪ Rakstura veidošanās; ▪ Ieteikumi veidojot kontaktu ar bērnu, kurš piedzīvojis traumu; ▪ Novērošanas loma kontakta veidošanā; ▪ Bērnu zīmējumu analīze; ▪ Drošā pamata zvaigznes modelis; ▪ Vardarbības problēmas izplatība; ▪ Vardarbības cikls; ▪ Agresija; ▪ Bērnu pamešana novārtā un vardarbības pret bērnu veidi; ▪ Tabula ar uzskaitītām vardarbības pazīmēm pa vecumposmiem; ▪ Lomas, kuras bērns ieņem augot vardarbīgā ģimenē; ▪ Kā atbalstīt bērnu un palīdzēt pēc pārciestas vardarbības; ▪ Komunikācija; ▪ Bērnu vajadzības, saskarsmes līmeņi, informatīvais lauks; ▪ Emociju loma saskarsmē; ▪ Kā palīdzēt bērnam tikt galā ar stresu; ▪ Disciplinēšanas pamatprincipi; ▪ Kāpēc pēršana ir slikta; ▪ Paņēmieni, kā novērst uzvedības problēmas; ▪ Metodes, ko iesaka lietot, kad bērns neievēro svarīgus noteikumus; ▪ Pusaudžu vecumam raksturīgās uzvedības izpausmes; ▪ Kas jāņem vērā saskarsmē ar pusaudžiem; ▪ Biežāk pieļautās kļūdas audžubērnu disciplinēšanā;

Kritērijs	*AIRIvecākiem* sākotnējā apmācība	Valsts noteiktā audžuģimeņu apmācība[51]
	▪ Bez vecāku gādības palikušu bērnu disciplinēšanas nosacījumi; ▪ Fiziskas sodīšanas negatīvās sekas; ▪ Atbildes uz populārākajiem apgalvojumiem par pēršanu; ▪ Disciplinēšanas paņēmienu klāsts; ▪ Faktori, kas ietekmē disciplinēšanas metodes; ▪ Traumatizētu bērnu disciplinēšanas stratēģijas; ▪ Krīzes situāciju deeskalācijas stratēģijas un prasmes; ▪ Traumatizētu bērnu uzvedības problemātiskie aspekti; Ko var darīt audžuvecāki?; ▪ Kā izvairīties no līdzpārdzīvojuma radītā noguruma; ▪ Kas ir disciplīna; ▪ Disciplinēšanai nepieciešamās zināšanas, prasmes un personīgās īpašības; ▪ Bērna uzvedības nozīme; ▪ Dažādas disciplinēšanas metodes un paņēmieni; ▪ Disciplinēšanas apsvērumi attiecībā uz bērniem, kas cietuši no vardarbības un pamešanas novārtā; ▪ Uzvedības krīžu risināšana; ▪ Audžuģimeņu aprūpē, aizbildnībā un adopcijā esošie bērni ar galējām vai neparastām uzvedības izpausmēm; ▪ Atšķirība starp emocionāliem traucējumiem un garīgo atpalicību; ▪ Vajadzība pēc komandas palīdzības disciplinēšanas jomā; ▪ Svarīgākie principi no ANO konvencijas par bērnu tiesībām; ▪ Paralēlās plānošanas galvenie komponenti; ▪ Mūžilgu saikņu varianti; ▪ Aprūpes formu atšķirības; ▪ Pastāvīguma plānošanas darba uzdevumi; ▪ Ar adopcijas plāna īstenošanu saistītie uzdevumi; ▪ Darba struktūra, lai bērnu iekļautu mūžilgās attiecībās; ▪ Audžuvecāku loma, bērnam atgriežoties savā ģimenē; ▪ Atbalsts bērniem, kuri tiek adoptēti; ▪ Adopcijas aspekti, kas aktuāli mūža garumā; ▪ Vecāku jauniešu vajadzība pēc pastāvīguma ārpusģimenes aprūpē; ▪ Kultūras aspekti pastāvīguma plānošanā; ▪ Komandas darbs ar neplānotām pārmaiņām; ▪ Izcelsmes vecāku uzmeklēšanas process adopcijas gadījumā; ▪ Atmiņu kolekcionēšana; ▪ Vadlīnijas audžuģimenēm par to, kāda informācija jāiegūst pirms pieņem lēmumu par bērna ņemšanu savā aprūpē; ▪ Ikdienas dzīves kārtības pārmaiņu plānošana; ▪ Bērnu seksuālās izmantošanas pazīmes; ▪ Par to kā nodrošināt dziedinošās mājas no seksuālās vardarbības cietušiem bērniem; ▪ Seksuāli izmantotu bērnu uzvedības problēmas; ▪ Ieteikumi gadījumos, kad audžubērns apsūdz vardarbībā; ▪ Gatavošanās bērna uzņemšanai ģimenē; ▪ Ikdienas dzīves pārmaiņu pārvaldīšana; ▪ Ilgtermiņa pārmaiņu pārvaldīšana; ▪ Kā palīdzēt bērniem tikt galā ar pārmaiņām un pārejām; ▪ Ar pārmaiņām saistītu emociju un uzvedības izpausmju atpazīšana; ▪ Seksuāli izmantotu bērnu vajadzības; ▪ Riski kopienā; ▪ Aprūpes pārtraukšanas novēršana; ▪ Informācija par ģimenes attīstības plānu;	▪ 5 sociālās situācijas pastāvīgai analīzei; ▪ Ar zaudējumu saistīta krīze; ▪ Sērošanas posmi; ▪ Vadlīnijas, kā bērnu sagatavot adopcijai; ▪ Pazīmes, kas liecina par to, ka audžuģimene ir pakļauta profesionālās izdegšanas riskam; ▪ Emocionālās izdegšanas pakāpes; ▪ Biežākie riski audžuģimeņu praksē; ▪ Pašapziņas novērtēšanas tests; ▪ Literatūras saraksts (2 lpp.) – grāmatas latviski, krieviski, angliski; profesionālās filmas, interneta vietnes.

Kritērijs	*AIRIvecākiem* sākotnējā apmācība	Valsts noteiktā audžuģimeņu apmācība[51]
	▪ Resursu centri un organizācijas audžuvecākiem; ▪ Valsts nodrošinātie pakalpojumi bērniem un audžuvecākiem; ▪ Apmācību novērtēšanas anketa. **Pielikumā:** ***Par drošību*** ▪ Audžuvecāku unikālie drošības izaicinājumi; ▪ Mājas aptieciņas saturs; ▪ Drošības uzturēšana mājās; ▪ Zīdaiņu un mazuļu drošība; ▪ Drošība rotaļāšanās laikā un saskarsmē ar mājdzīvniekiem; ▪ Bērnu un jauniešu izglītošana par sevis pasargāšanu no seksuālās vardarbības; ▪ Vispārēji piesardzības pasākumi; ▪ Medikamentu lietošana; ▪ Ugunsgrēku un apdegumu riska mazināšana; ▪ Bērnu drošība automašīnā; ▪ Drošība ārpus telpām; ▪ Īpaši riski pusaudžu drošībai. ***Pastāvīguma veicināšana*** ▪ Pastāvīguma pamati; ▪ Pastāvīguma trūkuma izraisīta kavēta attīstība; ▪ Bērnu ar piesaistes traucējumiem audzināšana; ▪ Audžuģimeņu loma kā pastāvīguma aizstāvjiem; ▪ Īpašas rūpes par zīdaiņiem; ▪ Ģimenes atkalapvienošanās un adopcijas perspektīvas; ▪ Bērna pāreja no audžuģimenes uz pastāvīgu aprūpi; ▪ Izpratne par atvērtā tipa adopciju; ▪ Lēmums par adopcijas uzņemšanos. ***Labsajūtas veicināšana*** ▪ Bērna mācīšana rūpēties par sevi (fiziskā veselība, zobu veselība, garīgā veselība, higiēna); ▪ Plašsaziņu līdzekļu ietekme uz bērniem; ▪ Prasme rīkoties ar naudu; ▪ Problēmu risināšana; ▪ Komunikācijas prasmju veidošana; ▪ Mācīšana plānot; ▪ Patika pret mācīšanos. ***Literatūras saraksts ar anotācijām (26 lpp.)*** ▪ Uzticības tālruņi; ▪ Ģimenes portāli; ▪ Grāmatas bērniem; ▪ Grāmatas par vardarbība pret bērniem un bērnu pamešanu novārtā; ▪ Grāmatas par bērnu audzināšanu un ģimenes dzīvi; ▪ Grāmatas par specifiskām problēmām; ▪ Ieteicamā daiļliteratūra; ▪ Ieteicamā literatūra krievu valodā; ▪ Ieteicamā literatūra angļu valodā; ▪ Ieteicamās filmas.	
Mājas uzdevumi	**1.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Aizpildīt anketu, minot trīs galvenos ieguvumus savai ģimenei, kļūstot par audžuvecākiem. Atzīmēt atbildes uz programmas būtiskākajiem jautājumiem par to, vai bērnus ietekmē iepriekšgūtā pieredze, par vecāku nozīmi, par spēju sadarboties u.tml.; **2.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Savas ģimenes genogrammas zīmēšana. Atbildēt uz jautājumiem par to, kas rūpējās bērnībā, kā aizsargā sev svarīgos cilvēku un kā aizsargās un rūpēsies par audžubērnu; **3.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Attīstības vajadzību apmierināšanas analīze: aizpildīt tabulu par to, kurš un kā apmierināja attīstības vajadzības pašam bērnībā, un paralēli, kā to	**1.** Aprakstīt savas pārdomas un fantāzijas par to, kādas izmaiņas varētu būt ģimenē pēc audžubērna pievienošanās; **2.** Aprakstīt „Manas bērnības svarīgākie cilvēki”. Aprakstīt vienu bērnības spēli. Izmantojot temperamenta tabulu, izvērtēt savas ģimenes locekļu temperamentu; **3.** „Manas ģimenes krīzes” – atsaukt atmiņā dažas (1-3) savas dzīves krīzes situācijas, kuras radījušas attiecību grūtības, un apdomāt to cēloņus, aprakstīt; **4.** Aprakstīt disciplinēšanas metodes (+/-) savā bāzes ģimenē. Veikt 5 sociālo situāciju aprakstu analīzi; **5.** Aprakstīt „No kā sastāv mana dzīve” – darbs,

Kritērijs	*AIRIvecākiem* sākotnējā apmācība	Valsts noteiktā audžuģimeņu apmācība[51]
	nodrošinās audžubērnam. Aprakstīt zināmu pieredzi ar faktoriem, kas ietekmē augšanu un attīstību, kā arī to, kā šī pieredze noderēs nākotnē; **4.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Aizpildīt zaudējumu vēstures tabulu par sevi – apzināt savus zaudējumus, kā tie ietekmējuši un kāda palīdzība saņemta; **5.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Savas ģimenes ekokartes zīmēšana, lai apzinātu savas ģimenes saiknes; **6.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Atbildot uz jautājumiem, aprakstīt savu bērnības pieredzi saistībā ar disciplinēšanu, kā arī savu pieredzi, kā pieaugušajiem, ar bērnu disciplinēšanu; **7.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Atbildot uz jautājumiem, aprakstīt un analizēt savu lomu pastāvīguma plānošanā bērnam no izvēlētās aprūpes formas pozīcijas; **8.** Patstāvīgi apgūstamie materiāli no rokasgrāmatas. + Apzināt savas ģimenes paradumus dažādās jomās, kā arī to, ko būtu visgrūtāk mainīt, bērnam ienākot ģimenē, un kādi uzvedības modeļi raksturīgi ģimenei nosauktajās jomās.	ģimene, laiks sev, attiecības. Atzīmēt savus resursus; **6.** Izpildīt testu „Pašapziņas novērtējums".
Mācību materiālu uztveramība	Materiāli viegli uztverami cilvēkiem ar dažādu zināšanu bāzi, uzrakstīta vienkāršā valodā. Daudz darba lapas, kas tiek izmantotas mācību procesā (diskusijās, grupu aktivitātēs) un mājas darbu pildīšanā.	Ļoti daudz lietoti specifiski termini un jēdzieni, kas tiek skaidroti, bet varētu apgrūtināt informācijas uztveri. Aplūkotas dažādas teorijas, to vēsture – materiāls veidots kā akadēmisks darbs ar dažādu teoriju un metožu apkopojumu un ar vispārīgiem ieteikumiem. Nav darba lapu, mājas darbi formulēti dažu teikumu ietvaros.
Materiāla kvalitāte	Neskatoties uz milzīgo informācijas apjomu, kas iekļauts grāmatā, tā ir viegli lietojama, jo struktūra pārdomāta un ir loģisks materiālu sadalījums atbilstoši nodarbību tēmām.	Rokasgrāmatai nav nekādas atsauces par tās veidotājiem (autoriem, maketētājiem), izdošanas gadu. Iekļauti materiāli no citām apmācību programmām bez atsaucēm (piem., no BEA pārkopēts bez atsauces). Struktūra haotiska, nav konsekventa informācijas dalījuma tēmās un apakštēmās. Daudz gramatikas kļūdas un formatēšanas kļūdas.

Informāciju sagatavoja: Inese Fecere-Antipina

Pielikums Nr.9
4. nodaļa. Priekšlikums Nr. 4
Audžuģimeņu sagatavošanas un tālākizglītības sistēmas pilnveide

AIRIvecākiem programmas raksturojums un audžuģimeņu sākotnējās un tālākapmācības piedāvājums

1. *AIRIvecākiem* programma un tās ieviešana Latvijā
2. *AIRIvecākiem* sākotnējā apmācību programma
3. *AIRIvecākiem* tālākapmācības programma

1. *AIRIvecākiem* programma

AIRIvecākiem programmas **filozofija**: Ģimeniska vide, neatkarīgi no tā, kā tiek definēts ģimenes jēdziens, ir neapstrīdama nepieciešamība jebkuram bērnam. Savukārt kvalitatīvu aprūpi bez vecāku gādības palikušam bērnam nodrošināt var tikai zinoši un prasmīgi audžuvecāki (audžuģimenes, aizbildņi, adoptētāji).

AIRIvecākiem programmas **vēsture**:

- *AIRIvecākiem* programmas nosaukuma tulkojums no angļu valodas – attīstība, informācija, resursi, izglītība vecākiem (jeb angļu valodā - Parent Recourses for Information, Development and Education Progamm)
- *AIRIvecākiem* programma ir izstrādāta ASV 90-to gadu sākumā;
- izstrādē piedalījās 14 ASV štatu bērnu tiesību aizsardzības organizācijas, audžuģimeņu apvienības, nacionālie resursu centri, kā arī vairākas universitātes un koledžas;
- programmas izstrāde bija ilggadējs projekts, kura ietvaros notika izpēte un kopumā tā izmaksāja ap 1 miljonu $;
- *AIRIvecākiem* programma ir ieviesta 30 ASV štatos, 6 Kanādas provincēs un 19 Eiropas valstīs.

AIRIvecākiem programmas **mērķi**:

- nodrošināt, ka tiek apmierinātas ārpusģimenes aprūpē esošu un adoptētu bērnu vajadzības pēc aprūpes, aizsardzības, attīstībai labvēlīgiem apstākļiem, kultūras identitātes saglabāšanas un patstāvīguma;
- stiprināt visa veida ģimenes;

- veicināt audžuģimeņu aprūpes kvalitāti, nodrošinot sākotnējās apmācības un izvērtēšanu, tālākapmācību, specializāciju un pilnveidošanos;
- dalīties resursos ar bērnu tiesību aizsardzības jomas speciālistiem.

AIRIvecākiem programma balstās **kompetenču pieejā**:

AIRIvecākiem programma balstās uz konkrētām kompetencēm (zināšanām un prasmēm), kas nepieciešamas, lai audžuģimenes spētu sekmīgi aprūpēt un audzināt bērnus. Programmas izstrādes laikā pētnieki apzināja 28 tūkstošus kompetences, kurām jāpiemīt audžuģimenēm, lai tās spētu veiksmīgi audzināt un aprūpēt bez vecāku gādības palikušos bērnus atbilstoši viņu īpašajām vajadzībām. Kompetences tika apkopotas 5 kompetenču kategorijās:

- bērnu aprūpe un aizsardzība;
- bērnu attīstības vajadzību apmierināšana un kavētas attīstības novēršana;
- attiecību starp bērniem un viņu ģimenēm atbalstīšana;
- drošu un atbalstošu mūžilgu attiecību bērnam veidošana;
- sadarbība jeb darbs profesionālā komandā.

Programma izdala:

- sākotnējās kompetences (aptver sākotnējā apmācība) – jāapgūst pirms statusa iegūšanas;
- pamatkompetences – vajadzīgas visām audžuģimenēm neatkarīgi no tā, kādus bērnus aprūpē. Jāapgūst pirmajos divos darba gados;
- padziļinātās kompetences – balstās uz pamatkompetencēm un paredz zināšanu un prasmju tālāku pilnveidi;
- specializētās kompetences – attiecas uz konkrētām specifiskām jomām (darbs ar pusaudžiem, medicīniski problemātiski bērni, utml.)

AIRIvecākiem programmas **apguve notiek četros līmeņos**:

- apzināšanās (dalībnieki pēc gūtās informācijas apzinās, kāpēc kaut ko ir svarīgi apgūt);
- zināšanas (spēja zināšanas apvienot ar novēroto rīcību, parādību);
- izpratne (zina, kā kaut ko izdarīt);
- prasmes (spēj un prot pielietot gūtās zināšanas dzīvē).

AIRIvecākiem programmas **metodika paredz darbu pārī**, kas nodrošina savstarpējo mācīšanos. Treneru pārī ir viens speciālists (psihologs vai sociālais darbinieks) un viens pieredzējis audžuvecāks (audžuģimene, aizbildnis vai adoptētājs).

AIRIvecākiem programmas **mācību materiāli**:

- *Resursa ģimeņu attīstīšanas un atbalstīšanas process: Praktiskā rokasgrāmata* – 892 lpp. biezajā grāmatā sniegti detalizēti ieteikumi un apraksti par aprūpes ģimeņu piesaistīšanu, apmācību organizēšanu, atbalsta nodrošināšanu, ĢAP veidošanu un novērtēšanu;
- *AIRIvecākiem sākotnējo apmācību treneru rokasgrāmata* – 624 lpp. biezajā grāmatā sniegtas detalizētas vadlīnijas un ieteikumi par to, kā treneriem vadīt apmācības;
- *AIRIvecākiem grāmata* - 392 lpp. bieza sākotnējo apmācību dalībnieku rokasgrāmata, kurā apkopotas mācību procesā izmantojamās darba lapas un pastāvīgi apgūstamā teorētiskā informācija, kā arī praktiski ieteikumi par to, kā rūpēties par bērna drošību, labsajūtu un nodrošināt pastāvību;
- *Videomateriāli* – 2 mācību filmas un 25 īsie mācību videoklipi;
- *treneru mācību filma*;
- *pamatapmācību moduļu treneru rokasgrāmatas un dalībnieku mācību materiāli* – katram modulim ir atsevišķa rokasgrāmata, kurā soli pa solim sniegtas detalizētas vadlīnijas nodarbību vadīšanai un iekļauti arī izdales materiāli dalībniekiem.

AIRIvecākiem programmas **stiprās puses un priekšrocības**:

- programmas konceptuālā pieeja, kas balstīta potenciālo ārpusģimenes aprūpētāju kompetenču novērtēšanā un attīstīšanā. Kompetenču pieeja palīdz izprast un skata kopsakarību starp attieksmēm, vērtībām, motīviem, īpašībām un atbildes reakcijām uz konkrētām situācijām, kā arī zināšanām un prasmēm, kas nepieciešamas konkrētā jomā. Tā palīdz izprast un novērtēt cilvēka uzvedības vai domāšanas veidu, kas noturīgs pietiekami ilgu laika periodu;
- programmas uzsvars uz ārpusģimenes aprūpes procesu aplūkošanu no bērna, nevis aprūpētāju interešu viedokļa;

- sistēmisks skatījums uz ārpusģimenes aprūpi, veidojot strukturētu ietvaru audžuģimeņu, adoptētāju, aizbildņu piesaistei, sagatavošanai, atlasei, apmācībai un profesionālai pilnveidei, kā arī attīstot vienotu izpratni, komandas darbu, nostiprinot bērna interešu perspektīvu, ievērojot konsekvenci un piedāvājot sistēmiskus un organizatoriskus risinājumus;
- spēcīga un mērķtiecīgi veidota metodoloģiskā bāze - strukturēta apmācību metodika, daudzveidīgas apmācību metodes (videomateriāli, teorija, asociatīvie uzdevumi, mājas darbi, grupas darbi, individuālās sarunas), apmācību vadītāju sagatavošana, izstrādātas apmācību rokasgrāmatas dalībniekiem un apmācību vadītājiem;
- programmā iekļauta izvērtēšanas komponente, kuras mērķis ir sagatavot potenciālos adoptētājus, aizbildņus un audžuģimenes informēta un izsvērta lēmuma pieņemšanai. Programmā iekļautais izvērtēšanas instruments (apmācību noslēgumā sagatavotais novērtējums) var būt vērā ņemams resurss bāriņtiesai lēmuma pieņemšanai;
- programma uzsver atbalstošu, uz resursiem balstītu stipro pušu pieeju;
- programmas saturiskā un metodiskā bāze nodrošina iespējas attīstīt programmu dažādos virzienos. Piemēram, piedāvājot apmācību programmu jomas speciālistiem, sagatavojot un piedāvājot specifiskus un padziļinātus apmācību moduļus jau esošajiem adoptētājiem, audžuģimenēm, aizbildņiem, u.c.;
- apmācību vadītāji ir treneru pāris, no kuriem viens ir speciālists (psihologs vai sociālais darbinieks), bet otrs audžuvecāks ar praktisku pieredzi. Līdz ar to apmācības nav tikai teorētiskas, bet ļauj gūt praktisku priekšstatu par tēmām.

AIRIvecākiem programmas **ieviešana Latvijā**:

- *SOS BCA* 2014. gadā iegādājās programmas licenci;
- 2015. gadā notika materiālu tulkošana;
- 2016. gadā tika nokomplektēta *AIRIvecākiem* programmas 22 Latvijas treneru apmācību grupa un novadītas apmācības. Apmācību ietvaros katrs treneru pāris vadīja savu prakses grupu. Kopumā tika novadītas 11 prakses grupas 8 Latvijas pilsētās;
- 2017. gadā turpinās programmas materiālu un darba ar tiem apgūšana – notiek trīs tālākapmācības moduļu tulkošana, adaptēšana un treneru apmācīšana darbam ar tiem;
- *AIRIvecākiem* treneru apmācības notiek starptautiska eksperta *Rob van Pagée* vadībā, kurš ir audžuģimeņu aprūpes speciālists, vadošais treneris un fonda Op Kleine Schaal (OKS) direktors Nīderlandē. OKS ir audžuģimeņu mācību un resursu centrs, kas strādā Eiropā. OKS ir vadījis apmācību programmas *AIRIvecākiem* ieviešanu daudzās Eiropas valstīs.

AIRIvecākiem programmas **piedāvājums Latvijā**:

SOS Bērnu ciematu asociācija *AIRIvecākiem* programmas ietvaros šobrīd piedāvā vairākas apmācības:

- *AIRIvecākiem* programma - sākotnējā apmācība potenciālajām audžuģimenēm, adoptētājiem un aizbildņiem (27 stundas, kas var tikt papildinātas ar individuālām vizītēm, atkarībā no mērķa grupas vajadzībām);
- *AIRIvecākiem* programma speciālistiem - profesionāļiem, kuru ikdienas darbs saistīts ar ārpusģimenes aprūpi (sociālie darbinieki, bāriņtiesu darbinieki, u.c.) (24 stundas)

2. *AIRIvecākiem* sākotnējā apmācību programma

AIRIvecākiem sākotnējās apmācību programmas kopējais apjoms ir 27 stundas, kas sadalītas 9 nodarbībās (katra 3 stundas).

1. **nodarbība. Iepazīšanās ar *AIRIvecākiem***

Ārpusģimenes aprūpes koncepts un kā darbojas ārpusģimenes aprūpes sistēma (kā tajā nonāk bērni un ģimenes); ārpusģimenes aprūpētāju dažādība (dažādas audžuģimenes, adoptētāji, aizbildņi); komandas darba nozīme; iepazīšanās ar *AIRIvecākiem* apmācību programmu, filozofiju, materiāliem, novērtēšanu.

2. **nodarbība. Komandas darbs ceļā uz pastāvīgumu**

AIRIvecākiem atzīst, ka riska situācijā esošu bērnu un viņu ģimeņu vajadzības ir tik kompleksas un sarežģītas, ka neviens speciālists un audžuģimene nav spējīga ar tām tikt galā tikai ar saviem spēkiem vien. Programmas mērķis ir palīdzēt audžuģimenēm attīstīt un praktiski izmantot komandas darba prasmes. Šajā nodarbībā strādā ar tādām tēmām kā komandas darba nozīme bērna attīstības veicināšanā (audžuģimene–bērns-izcelsmes ģimene), izpratne par izcelsmes ģimenes problēmām; kā runāt ar bērnu par viņa ģimeni, spēt atbalstīt bērna un viņa ģimenes attiecības; dalītās vecāku lomas - audžuģimenes un adoptētāju unikālā loma un nozīme.

3. **nodarbība. Attīstības vajadzību apmierināšana: piesaiste**

Ieskats bērna augšanas un attīstības pamatos; piesaiste, tās nozīme un veidošana; vardarbības, novārtā pamešanas, izmantošanas, traumas ietekme uz piesaisti, bērna attīstību, uzvedību; audžuģimenes un adoptētāju iespējas veidot pozitīvu piesaisti.

4. **nodarbība. Attīstības vajadzību apmierināšana: zaudējums**

AIRIvecākiem pamatā ir uzskats, ka zaudējumi ir dabiska dzīves sastāvdaļa. Tā ir arī neatņemama daļa no audžuģimeņu, aizbildņu un adoptētāju aprūpes. Zaudējumi izraisa sērošanu. Audžuģimenēm ir ļoti svarīgi izprast zaudējumus, tikt ar tiem galā un būt pietiekami stiprām, lai varētu palīdzēt arī citiem tikt galā ar viņu zaudējumiem. Šajā nodarbībā strādā ar tādām tēmām kā bērna šķiršana no ģimenes un ar to saistītais zaudējuma pārdzīvojums; dažādi zaudējuma veidi un kā bērns reaģē uz zaudējumu; kā zaudējums var tālāk ietekmēt bērna attīstību.

5. **nodarbība. Ģimenes attiecību stiprināšana**

AIRIvecākiem programmas pamatā ir uzskats, ka vislabāk bērnam var palīdzēt, sniedzot atbalstu un palīdzību viņa ģimenei. Ģimenes saglabāšana un attiecību uzturēšana ar izcelsmes ģimeni ir komponents audžuģimenes aprūpē. Šajā nodarbībā strādā ar tādām tēmām kā ārpusģimenes aprūpes mērķis – bērnu atgriezt tā izcelsmes ģimenē, "ģimenes atkalapvienošana", kā izcelsmes ģimene veido identitāti un pašapziņu, kultūras identitāti; kā veidot kontaktu un plānotu sadarbību ar bērna vecākiem (apmeklējumu plānošana un rīkošana, bērna sagatavošana, bērna reakcijas pēc tikšanās ar vecākiem).

6. **nodarbība. Attīstības vajadzību apmierināšana: disciplinēšana**

Šajā nodarbībā strādā ar tādām tēmām kā disciplīnas mērķis, uzdevumi; atšķirība starp disciplīnu un sodīšanu; zināšanas, prasmes, īpašības, kas nepieciešamas pieaugušajiem, lai nodrošinātu disciplīnu; dažādas pieejas kā vissekmīgāk panākt efektīvu disciplīnu; bērna uzvedība, faktori, kas to ietekmē; kā strādāt ar bērnu uzvedību, kas cietuši no vardarbības, ļaunprātīgas izmantošanas, novārtā pamešanas un traumas; rīcība krīzes situācijā un problemātiskas uzvedības deeskalācijai.

7. **nodarbība. Ģimenes attiecību turpināšana**

Šajā nodarbībā strādā ar tādām tēmām kā pastāvīguma, konsekvences nozīme (plānojot pārmaiņas, pieņemot lēmumus); kaitējums, ko nodara aprūpes maiņa; attiecības, kas ilgst visu mūžu (t.sk. saistībā ar bērna izcelsmes ģimeni; adopcija, aizbildnība, audžuģimene kā alternatīvi risinājumi; pastāvīguma plānošana ievietojot bērnu citas kultūras ģimenē, bērna sagatavošana adopcijai (atbildēšana uz jautājumiem); jauniešu patstāvīgas dzīves uzsākšana; stratēģijas, kas palīdz veidot pozitīvu identitāti (pārmaiņu gadījumos).

8. **nodarbība. Pārmaiņu plānošana**

Šajā nodarbībā strādā ar jautājumiem, kas skar pārmaiņas audžuģimenē, kad tā uzņem bērnu (tiek praktiski aplūkots, kas sagaidāms pirmajās stundās, dienās, nedēļās pēc bērna uzņemšanas); kā jaunā

bērna uzņemšana ietekmē ģimenes bērnus; kā runāt ar bērnu; tiek aplūkoti dažādi riski un kā ar tiem strādāt (piemēram, kā izveidot drošu vidi bērnam, kas pieredzējis seksuālu vardarbību).

9. nodarbība. *AIRIvecākiem* noslēgums: informēta lēmuma pieņemšana

Šī nodarbība tiek veidota kā paneļdiskusija ar iesaistītās komandas dalībniekiem (darbinieki, audžuģimenes, adoptētāji, ģimenes locekļi). Paneļdiskusijas laikā neformālā gaisotnē tiek pārrunāti dažādi ar plānoto audžuģimenes darbu saistīti jautājumi.

AIRIvecākiem sākotnējā apmācību programma **ietver izvērtēšanas instrumentu**. Programmas pamatā ir uzskats, ka ģimenes novērtēšanu integrējot grupu apmācībā, iespējams pieņemt pārdomātākus lēmumus un tādejādi samazināt aprūpes pārtraukšanas risku. Izvērtēšana notiek arī individuālo vizīšu ietvaros, ko apmācību procesa laikā veic treneri 2-3 reizes tiekoties ar katru apmācību dalībnieku/ģimeni. Saskaņā ar *AIRIvecākiem* filozofiju, novērtēšanas process ir abpusējs (no vienas puses novērtēšanu veic apmācību vadītāji, no otras pati ģimene), tomēr lēmums par ģimenes atbilstību audžuģimenes, aizbildņa vai adoptētāja lomai var arī nebūt abpusējs. *AIRIvecākiem* programmas pieredze rāda, ka 70% gadījumu ir abpusēji pozitīvs lēmums, 20% gadījumu apmācību dalībnieki izstājas, saprotot, ka tas nav priekš viņiem, un 10% dalībnieku netiek atbalstīti kā audžuģimenes.

AIRIvecākiem sākotnējā apmācību programma **var notikt kombinētās grupās**, kur piedalās gan dalībnieki, kuri vēlas kļūt par adoptētājiem, gan potenciālās audžuģimenes un aizbildņi. To pamato uzskats, ka gan potenciālajiem adoptētājiem, gan audžuģimenēm ir nepieciešama viena un tā pati informācija, jo bērni un viņu vajadzības neatšķiras, kā arī palīdz labāk saprast citas aprūpes formas specifiku, kas svarīgi bērna pārejas gadījumā, piemēram, adoptējot no audžuģimenes. Kombinētā apmācību programma palīdz potenciālajām audžuģimenēm, aizbildņiem un adoptētājiem izprast formu atšķirības, lai viņi varētu pieņemt informētu lēmumu par to, kuru aprūpes formu izvēlēties un, vai kļūt par audžuģimeni vispār. Kombinētā pieeja sekmē komandas darbu, atvieglo apmācību grupu organizēšanu reģionos un ļauj ietaupīt resursus.

3. *AIRIvecākiem* tālākapmācības programma

AIRIvecākiem **tālākapmācību programmas principi**:

- aptver tēmas (moduļus), kas nepieciešamas visām audžuģimenēm, neatkarīgi no bērna uzvedības vai situācijas; tālākapmācību programma piedāvā 10 moduļus (84 stundas);
- iekļautas tēmas, kuras efektīvāk apgūt pēc tam, kad bērns ir ģimenē;

- tālākizglītības programmas apguve paredzēta pirmajos audžuģimenes gados, kad tajā ienāk bērni (pirmie divi gadi);
- ļauj veidot arī tālākos t.s. specializētos moduļus, kuri domāti jau pieredzējušām audžuģimenēm, lai attīstītu konkrētas prasmes un zināšanas;
- audžuģimeņu tālākapmācību plānošana notiek, izmantojot audžuģimenes attīstības plānu, moduļu izvēli un apguves secību pielāgojot katras audžuģimenes individuālajām vajadzībām;
- audžuģimeņu tālākapmācību koordinē audžuģimeņu aģentūra;
- potenciāls apmācībām piesaistīt aizbildņus un adoptētājus.

AIRIvecākiem **tālākapmācību programmas moduļi**:

1. Riskam pakļauto bērnu attīstības vajadzību apmierināšana (12 h)
2. Disciplinēšana ar mērķi aizsargāt, aprūpēt un apmierināt bērna attīstības vajadzības (9 h)
3. Ar seksualitāti saistītie attīstības jautājumi (3 h)
4. Seksuālās vardarbības pazīmes un simptomi (6 h)
5. Bērnu un viņu ģimeņu attiecību atbalstīšana (9 h)
6. Darbs profesionālā komandā (9 h)
7. Bērna personas un kultūras identitātes veicināšana (6 h)
8. Patstāvības veicināšana (9 h)
9. Ar audžuģimeņu darbu saistītie izaicinājumi (6 h)
10. Ķīmisko atkarības vielu ietekme uz bērniem un viņu ģimenēm (15 h)

Papildus informāciju par *AIRIvecākiem* programmu var skatīt:

- *SOS BCA* mājas lapā: https://www.sosbernuciemati.lv/lv/ko-mes-daram/airi-apmaciba/airi-vecakiem-apmaciba/;
- *Amerikas Bērnu Labklājības līgas*, kas nodrošina *AIRIvecākiem* programmas pastāvīgu pilnveidi un attīstību, mājas lapā: http://www.cwla.org/

Informāciju sagatavoja: Linda Zīverte un Inese Fecere-Antipina